

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

EDVARDAS ARŠTIKYS
(ADMINISTRACINĖS TEISĖS PROGRAMA (62401S109))
STUDENTAS

TEMA:
**GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS ORGANIZAVIMAS IR
ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBĖSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Lektorius Raimundas Mikulskas

Konsultantas –
Doc. Dr. Stasys Šedbaras

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
1. GINKLŲ IR JŲ APYVARTOS SAMPRATA	9
1.1. Ginklo sampratos problematika	9
1.2. Ginklų klasifikavimo probleminiai aspektai tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu	15
1.3. Ginklų apyvarta ir jos elementai	17
2. GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS SAMPRATA	24
2.1. Teisinio reguliavimo mechanizmo samprata	24
2.2. Ginklų apyvartos kontrolės samprata, jos organizavimas ir įgyvendinimas	26
2.2.1. Ginklų apyvartos kontrolės sąvokos problema	26
2.2.2. Ginklų apyvartos reguliavimo strategijos ir pagrindiniai ją apibrėžiantys faktoriai	27
2.2.3. Ginklų apyvartos kontrolės organizavimas ir įgyvendinimas	29
2.2.4. Ginklų apyvartos kontrolės kriminologinis aspektas	31
3. GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS ISTORINĖ RAIDA	34
3.1. Ginklų apyvartos kontrolės užuomazgos ir raida užsienio valstybėse	34
3.2. Ginklų apyvartos kontrolės raida Lietuvoje	37
4. GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS SISTEMA LIETUVOS RESPUBLIKOJE IR KITOSE UŽSIENIO VALSTYBĖSE: PROBLEMAS ORGANIZAVIMO IR ĮGYVENDINIMO SRITYJE	40
4.1. Ginklų apyvartos kontrolės sistema ir teisės šaltiniai	40
4.1.1. Ginklų apyvartos kontrolės nuostatos, įtvirtintos konstituciniu lygmeniu	42
4.1.2. Tarptautinės teisės aktai ginklų apyvartos kontrolės srityje	43
4.1.3. Įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys ginklų apyvartos kontrolę bei jų suderinamumo problemos	46
4.2. Institucijos, įgyvendinančios ginklų apyvartos kontrolę Lietuvoje ir užsienio valstybėse	49
4.3. Leidimų sistema Lietuvoje ir užsienio valstybėse	53
4.4. Ginklų registravimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse	57
IŠVADOS	59
PASIŪLYMAI	60
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	63

IVADAS

Temos aktualumas. Jau nuo seniausių laikų ginklai buvo naudojami, siekiant užtikrinti saugumo poreikį ir apginti teisę į gyvybę, sveikatą, turtą, taip pat puolimo tikslais. Tačiau reikia nepamiršti, kad ginklai, būdami padidinto pavojaus šaltiniu, patekę į netinkamas rankas, kelia didelę grėsmę visuomenės saugumui bei viešajai tvarkai. Todėl šiai sričiai yra skiriamas ypatingas dėmesys tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu – priemonės, taikomos protingai kontroliuoti ginklų apyvartą, užtikrina teisėtų savininkų atsakingą naudojimąsi ginklais bei sumažina rizikos grupių visuomenėje prieinamumą prie ginklų.

Kaip rodo Šaulių ginklų apžvalga (Small Arms Survey, nepriklausomas tyrimų projektas, įkurtas 1999 metais Tarptautinių studijų institute, Ženevoje, atliekantis viešos informacijos apie šaulių ginklus įvairiais aspektais šaltinio funkcija), ginklų skaičius nuolat auga – šiuo metu ekspertų vertinimu pasaulyje yra 875 milijonai šaunamųjų ginklų, priklausančių civiliams, teisėsaugos institucijoms bei karinėms struktūroms¹.

Ginklų apyvartos kontrolės reglamentavimo apimtis įvairiose valstybėse yra gana skirtinga – nuo ypač liberalios tvarkos, kai teisės aktais šiai sričiai beveik neskiriama dėmesio (pvz. Jungtinių Amerikos Valstijų Vermonto valstija, Paragvajus) iki ypač detalaus reglamentavimo (Vokietijos Federacinė Respublika). Kiekvienos valstybės ginklų apyvartos kontrolės ypatumus lemia būdingi socialiniai, ekonominiai bei politiniai veiksniai.

Dėl ypatingos ginklų reikšmės taikos stabilumui, skiriamas didelis dėmesys ginklų apyvartos kontrolei tarptautiniu lygmeniu – šių klausimų svarbą pripažįsta Jungtinės Tautos, Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija (NATO), Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija (ESBO), Europos Sąjunga. Taip pat svarbu paminėti tokius tarptautinius susitarimus kaip Šengeno susitarimas, nustatantis šaunamųjų ginklų suskirstymą į grupes, sąlygas ir apribojimus asmenims, norintiems įsigyti ginklus, įtvirtinantis ginklų registro būtinybę, taip pat Wassenar susitarimas, jungiantis 33 valstybes ginklų tiekėjas, skirtas bendriems įprastinės ginkluotės ir dvigubos paskirties prekių pervežimo principams aptarti.

Ypač didelį dėmesį visame pasaulyje įstatymų leidėjas skiria šaunamiesiems ginklams, kurių techninės savybės, tokios kaip galimybė sunaikinti ar kitaip paveikti taikinį per atstumą, kelia daug didesnę pavojų visuomenei nei kitų rūšių ginklai.

Pakankamai daug problemų dėl nelegalios šaunamųjų ginklų apyvartos kyla ir Europos Sąjungoje – pastebimas nusikaltimų, susijusių su šaunamojo ginklo panaudojimu, skaičiaus augimas. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, nepaisant ypač griežtų draudimų ir trumpųjų

¹ Small Arms Survey 2007: Guns and the City. Cambridge: University Press, 2007// <http://www.smallarmssurvey.org/files/sas/publications/yearb2007.html>; prisijungimo laikas: 2008-05-02.

šaunamųjų ginklų draudimo, priimtų 1997 metais, nuo 1998 metų iki 2006 metų, tokių nusikaltimų skaičius išaugo 84 %². Kiekvienais metais į Nyderlandus kontrabandos būdu patenka 9000-18000 nelegalių šaunamųjų ginklų³.

Reaguojant į esamą padėtį Europos Sąjungoje, siūlomos naujos 91/477/EEC „Dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės“ direktyvos pataisos, susijusios su minimalių standartų Europos Sąjungos valstybėms narėms ginklų apyvartos kontrolės srityje nustatymu, aktualios ir mūsų valstybei⁴.

Direktyvoje nustatomos sąlygos, kurias turi atitikti asmenys, siekiantys įgyti ginklus, prekiauti jais ar tarpininkauti šioje veikloje, įvedamas kompiuterizuotos duomenų kaupimo sistemos reikalavimas, aptariami individualaus ginklų žymėjimo klausimai.

Pažymėtina, kad Lietuvoje vyrauja atvirkštinė tendencija, nei kitose valstybėse – nors šaunamųjų ginklų skaičius, priklausantis fiziniams bei juridiniams asmenims išaugo, bet krito nusikalstamų veikų, kuriose buvo panaudotas ginklas, skaičius (nuo 283 nusikalstamų veikų 1994 m. iki 67 nusikalstamų veikų 2007 metais). Tačiau didelį susirūpinimą kelia ginklų, kuriems įsigyti nereikalingi leidimai, ar registracija (D kategorijos), skaičiaus augimas bei neatsakingas naudojimas.

Nors ginklų apyvartos kontrolė yra ypač aktuali tema, mokslinis šios srities ištyrimo lygis Lietuvoje nėra didelis. Tam tikrus ginklų apyvartos kontrolės aspektus nagrinėja kriminalistikos mokslo atstovai. Pasaulio mastu ginklų apyvartos kontrolei daug dėmesio skiria kriminologijos mokslas.

Ginklo paskirties nustatymo svarbą, pritaikant ginklų apyvartos apribojimus nagrinėjo E. Vaitkevičius⁵. Kartu su V. Kurapka jis taip pat tyrinėjo ginklo pavojingumo sampratos skirtumus Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme, ir kriminalistikoje bei baudžiamojoje teisėje⁶.

Svarbu paminėti ir užsienio valstybių autorius, nagrinėjusius ginklų apyvartos kontrolės temą bei kitus su šia sritimi glaudžiai susijusius klausimus. Profesorius F. Császár nagrinėjo ginklų apyvartos kontrolės efektyvumą, atskyrė ginklų apyvartos kontrolės rūšis, pateikė legalių ir nelegalių ginklų sampratą⁷.

² Lockhart G., McClorry J., Qwortrup M. Gun and Knife Crime in Great Britain // www.policyexchange.org.uk/images/libimages/282.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-02.

³ Interneto svetainė www.wodc.nl/images/ewb02moe_Summary_tcm44-57360.pdf, prisijungimo laikas: 2008-05-02.

⁴ Interneto svetainė < <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2007-0559&language=LT&ring=A6-2007-0276>>, prisijungimo laikas: 2008-05-02.

⁵ Vaitkevičius E. Dėl ginklų paskirties nustatymo svarbos taikant jų apyvartos apribojimus. // *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 11(101).

⁶ Vaitkevičius E. Ginklo pavojingumo sąvoka teisėje ir kriminalistikoje // *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 5(95), Kurapka V. ir kt. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste // *Jurisprudencija*. 2006, Nr. 7(85).

⁷ Császár F. Gun Control and the Reduction of the Number of Arms. A WFSA White Paper, 2000. // www.wfsa.net/adobe_documents/Csaszar.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-05-02.

D. B. Kates, G. Mauser, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Kanados kriminologai, tyrė ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančių teisės aktų, ginklų apyvartos reguliavimo priemonių įtaką žmogžudysčių bei savižudybių skaičiui įvairiose pasaulio valstybėse⁸. Panašius tyrimus atliko Colin Greenwood⁹, M. Killias¹⁰ ir kiti mokslininkai.

Šis tyrimas yra teorinio taikomojo pobūdžio. Kaip jau minėta, ginklų apyvartos kontrolės tema, nors ir nestokojanti dėmesio kriminalistikoje bei kriminologijoje, Lietuvos administracinėje teisėje nėra detaliau nagrinėta, tad tyrimas galėtų būti naudingas tiriant ginklų apyvartos kontrolės instituto prigimtį, istorinę raidą, pagrindines organizavimo ir įgyvendinimo problemas. Didelis dėmesys skiriamas užsienio valstybių ginklų apyvartos kontrolės reglamentavimui, kurio pasiteisinusius pavyzdžius būtų galima pritaikyti ir Lietuvoje.

Probleminė situacija. Nuo tinkamo ginklų apyvartos kontrolės organizavimo bei įgyvendinimo tiesiogiai priklauso ir visuomenės saugumas bei viešosios tvarkos užtikrinimas.

1) Kaip vieną iš problemų galima nurodyti tai, jog ginklų apyvartos kontrolė yra organizuojama ir įgyvendinama vadovaujantis įvairaus lygio teisės aktais (įstatymu, Vyriausybės nutarimais, policijos generalinio komisaro įsakymais, Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti priimamais teisės aktais), tačiau pasitaiko prieštaravimų tarp Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo ir kitų poįstatyminių teisės aktų. Tokie prieštaravimai vienais atvejais gali sudaryti sąlygas žmogaus teisių pažeidimui, kitais atvejais gali kilti pavojus žmogaus, visuomenės bei valstybės saugumui.

2) įgyvendinant ginklų apyvartos kontrolę, nėra nustatyta administracinė atsakomybė už tokių ginklų apyvartos kontrolės elementų, kaip gamybos taisyklių pažeidimus. Dėl to gali sumažėti ginklų apyvartos kontrolės efektyvumas ir būti sukeltas pavojus viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui.

3) kita problema yra tai, jog tam tikri ginklų apyvartos kontrolės klausimai Lietuvoje nėra pakankamai detaliam reglamentuojami. Skirtingai nuo kitų valstybių, nedaug dėmesio skiriama nešaunamųjų ginklų reglamentacijai, nenustatomi tam tikri apibrėžimai, kurie reikalingi siekiant tinkamo ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinimo.

Tyrimo objektas: ginklų apyvartos kontrolės organizavimas ir įgyvendinimas Lietuvoje bei užsienio valstybėse.

⁸ Kates B. D., Mauser G. Would Banning Firearms Reduce Murder and Suicide? A Review of International and Some Domestic Evidence // Harvard Journal of Law and Public Policy, 2006, Nr. 30. // http://www.law.harvard.edu/students/orgs/jlpp/Vol30_No2_KatesMauseronline.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-02.

⁹ Greenwood C. Cross Sectional Study of the Relationship Between Levels of Gun Ownership and Violent Deaths.// http://www.wfsa.net/adobe_documents/Cross_Sectional_Study.PDF; prisijungimo laikas: 2008-05-02.

¹⁰ Killias M. Gun Ownership, Suicide and Homicide: an International Perspective. (1993).// http://www.unicri.it/wwk/publications/books/series/understanding/19_GUN_OWNERSHIP.pdf; prisijungimo laikas: 2008-05-02.

Tyrimo dalykas: ginklų apyvartos infrastruktūrą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos, ginklų apyvartos kontrolę organizuojančių ir įgyvendinančių institucijų atliekama veikla.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti bei įvertinti ginklų apyvartos kontrolės organizavimą ir įgyvendinimą Lietuvoje ir užsienio valstybėse, pasiūlyti naujas tobulinimo kryptis Lietuvoje.

Siekdami įgyvendinti iškeltą tyrimo tikslą, išskyrėme tam tikrus **uždavinius**:

1) Atskleisti ginklų apyvartos ir jos kontrolės sampratą, tikslą bei rūšis, istorinę raidą Lietuvoje ir kitose užsienio valstybėse.

2) Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius ginklų apyvartos kontrolės organizavimą bei įgyvendinimą Lietuvoje ir užsienio valstybėse, specialiąją literatūrą, kurioje tiriami ir nagrinėjami ginklų apyvartos kontrolės klausimai.

3) Palyginti ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančius aktus bei ginklų apyvartos kontrolę atliekančių institucijų veiklą Lietuvoje ir pasirinktose užsienio valstybėse.

4) Įvertinti ginklų apyvartos kontrolės organizavimo ir įgyvendinimo metu kylančias problemas Lietuvoje ir užsienio valstybėse ir pateikti pasiūlymus joms pašalinti.

Šiame tyrime analizuojama civilinė ginklų apyvarta, vykdoma fizinių ir juridinių asmenų, neapimanti specialiųjų subjektų veiklos.

Atliekant tyrimą buvo naudojami šie **metodai**:

Dokumentų analizės metodas – pasinaudojant šiuo metodu, buvo tiriami Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys ginklų apyvartos kontrolę, jos organizavimą ir įgyvendinimą (buvo analizuojamas Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, 91/477/EEC „Dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės“ direktyva, tarptautiniai susitarimai, Vyriausybės nutarimai, Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymai, Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti teisės normų aktai, taip pat pasirinktų užsienio valstybių ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojantys įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai - JAV (Konstitucijos Antroji pataisa, Aukščiausiojo Teismo praktika, federalinio lygio įstatymai, atskirų valstijų teisės aktai (Florida, Kalifornija)), Didžiosios Britanijos, Rusijos Federacijos, Brazilijos, Argentinos, Meksikos, Pietų Afrikos Respublikos teisės normų aktai. Taip pat buvo tiriamos mokslininkų suformuotos doktrinos.

Lyginamasis metodas – vadovaujantis šiuo metodu buvo lyginamos Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių (Jungtinių Amerikos Valstijų, Rusijos Federacijos, Brazilijos, Argentinos, Meksikos, Pietų Afrikos Respublikos ginklų apyvartos kontrolę, jos organizavimą ir įgyvendinimą reglamentuojančios teisės aktų (užsienio valstybių konstitucijų, įstatymų, poįstatyminių teisės aktų) nuostatos.

Istorinis metodas – naudojantis šiuo metodu analizuotos ginklų apyvartos kontrolės atsiradimo užuomazgos viduramžiais, ginklų apyvartos kontrolės reguliavimo skirtumai įvairiais laikotarpiais Lietuvoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Japonijoje.

Apibendrinimo metodas naudojamas išanalizuotiems teisės aktams, taip pat mokslinei literatūrai apibendrinti, pateikti išvadas ir pasiūlymus.

Analininiu kritiniu metodu naudotasi žvelgiant į ginklų apyvartos kontrolės organizavimo ir įgyvendinimo trūkumus.

Atlikdami tyrimą naudojome įvairius šaltinius – nagrinėti Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, pasirinktų užsienio valstybių konstitucinio ir įstatyminio lygmens teisės aktai, reglamentuojantys ginklų apyvartos kontrolę, tarptautiniai susitarimai, Europos Sąjungos direktyvos, JAV Aukščiausiojo teismo praktika teisės į ginklų klausimu, Lietuvos Respublikos Vyriausiojo administracinio teismo praktika ginklų apyvartos kontrolės srityje. Taip pat analizavome specializuotą literatūrą, kurioje tiriami ginklų apyvartos kontrolės klausimai iš administracinės teisės, kriminalistikos, kriminologijos sričių.

Siekdami tikslumo šiame tyrime nusistatysime ir patikslinsime pagrindinių vartojamų sąvokų reikšmes.

Ginklas – 1) kaunamasis įrankis, kovos priemonė¹¹; 2) Ginklas – įrenginys ar daiktas, sukonstruotas ar pritaikytas gyviesiems ar kitiems objektams, taikiniams naikinti, žaloti ar kitaip jiems paveikti.¹²

Ginklų apyvarta - ginklų ar šaudmenų gamyba, taisymas, pardavimas, perdavimas, įgijimas, dovanojimas, laikymas, saugojimas, gabenimas, nešiojimas, naudojimas, paėmimas, realizavimas, sunaikinimas, eksportas (išvežimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos), importas (įvežimas į Lietuvos Respublikos teritoriją), taip pat kiti teisės aktais reglamentuojami veiksmai.

Kontrolė – viena iš valdymo funkcijų, suprantama kaip procesas, užtikrinantis, kad reali veikla atitiktų planuojamą. Kontrolė susideda iš šių elementų: atliekamo darbo standartų nustatymo, darbo vertinimo, jo palyginimo su nustatytais standartais, jei nustatoma nukrypimų nuo standartų, pasirinktų veiksmų keitimo¹³.

Organizavimas – tyrime ši sąvoka suprantama dabartinės lietuvių kalbos žodyno teikiamomis prasmėmis: 1) kurti, steigti, telkti visuomenės jėgas; 2) daryti, rengti; 3) tvarkyti. Kartu reiktų paminėti ir organizacijos sąvoką, kuri, savo ruožtu, reiškia: 1) struktūra,

¹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 175.

¹² Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467.

¹³ Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia. Vilnius: leidykla „Eugrimas“. P. 85.

sutvarkymas, sujungimas į vientisą sistemą¹⁴. Organizavimas mokslinėje literatūroje taip pat apibrėžiamas kaip viena iš valdymo funkcijų, tai yra dviejų ir daugiau žmonių įtraukimas dirbti kartu tam tikroje struktūroje siekiant konkretaus tikslo ar tikslų visumos¹⁵.

Įgyvendinimo sąvoka – įvykdyti, realizuoti, įkūnyti¹⁶.

Ginklų apyvartos kontrolė - reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad pačiame Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme ginklų apyvartos kontrolė nėra apibrėžta. Ginklų apyvartos kontrolė – tai valstybinio reglamentavimo priemonių visuma, kurios paskirtis yra atitinkamai reguliuoti ginklų apyvartą, dalyvaujant įgaliotoms valstybės institucijoms. Ginklų apyvartos kontrolė gali būti suprantama kaip įgaliotų valstybinių institucijų veikla, skirta teisės aktų nustatyta tvarka reguliuoti ginklų ar šaudmenų gamybą, taisymą, pardavimą, perdavimą, įgijimą, dovanojimą, laikymą, saugojimą, gabenimą, nešiojimą, naudojimą, paėmimą, realizavimą, sunaikinimą, eksportą, importą ir kitus veiksmus, susijusius su ginklų apyvarta.

Tyrimo hipotezė - dėl šiuo metu galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių ginklų apyvartos kontrolės organizavimą ir įgyvendinimą, tarpusavio prieštaravimų ar tam tikrų sričių nereglamentavimo gali sumažėti ginklų apyvartos kontrolės efektyvumas ir dėl to gali būti pažeistos žmogaus teisės, taip pat sukelta grėsmė visuomenės saugumui.

Tyrimo struktūra - magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir 4 skyriai, išskaidyti į smulkesnius poskyrius. Pirmajame skyriuje pateikiama ginklo kriminalistinė bei teisinė sąvoka, aptariami sudedamieji ginklų apyvartos elementai, antrajame skyriuje – ginklų apyvartos kontrolės samprata, tikslai, bei rūšys, jos organizavimas ir įgyvendinimas bei įtaka nusikaltimų ir savižudybių skaičiui, trečiajame – ginklų apyvartos kontrolės istorinė raida Lietuvoje ir pasirinktose užsienio valstybėse, ketvirtajame – ginklų apyvartos kontrolės sistema Lietuvoje ir užsienio valstybėse, apimanti teisės aktus, institucijas ir jų veiklą. Tyrimas baigiamas išvadomis ir pasiūlymais.

¹⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 463.

¹⁵ Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia. Vilnius: leidykla „Eugrimas“. P. 85.

¹⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 204.

1. GINKLŲ IR JŲ APYVARTOS SAMPRATA

1.1. Ginklo sąvokos problematika.

Nuo seniausių laikų ginklai yra neatsiejami nuo žmonijos istorijos – jie naudojami tiek ginant tam tikrus interesus, tiek puolant – karinių konfliktų metu, asmenims ginant teises į gyvybę, sveikatą, nuosavybę. Ginklo, kaip naikinamosios priemonės, simbolis yra giliai įsitvirtinęs žmonijos kultūroje.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ginklo apibrėžimas, įtvirtintas ir naudojamas teisės normų aktuose ir kitose srityse gali nesutapti. Ginklo sąvoka gali būti suprantama daugeliu aspektų – kariniu, baudžiamosios teisės, administracinės teisės, kriminologiniu, kriminalistiniu ir t.t. Dažnai šios kategorijos nesutampa todėl, kad yra apibrėžiamos vadovaujantis skirtingais kriterijais¹⁷.

Kriminalistikos moksle bendruoju tiek šaunamojo, tiek nešaunamojo ginklo požymiu laikoma jo paskirtis pulti arba aktyviai gintis¹⁸.

Kadangi formuojant šaunamųjų ir nešaunamųjų ginklų teisinius apibrėžimus jų apyvartą reglamentuojančiuose teisės aktuose atsižvelgiama į technines šių objektų savybes, toliau pateiksime ir kriminalistikos moksle įtvirtintus specialiuosius jų požymius.

Šaunamąjį ginklą apibūdina tokie specialieji požymiai:

- 1) parako ar kitos sprogstamosios medžiagos dujų panaudojimas sviediniui išsviesti;
- 2) vamzdis, suteikiantis sviediniui judėjimo kryptį;
- 3) prietaisas (įtaisas), skirtas užtaisui uždegti;
- 4) pakankamas sviedinio pažeidžiamasis poveikis;
- 5) konstrukcija ir tvirtumas, leidžiantys iššauti daugiau kaip vieną šūvį¹⁹.

Fakultatyviu būdu ginklo požymiu laikomas užraktas ar mechanizmas vamzdžiui užrakinti, patogiai laikyti įtaisą rankose.

Pagal gamybos būdą šie ginklai skirstomi į pramoninės gamybos, amatininkų (gaminami nedidelėse dirbtuvėse, nesilaikant standartų, nedidelėmis partijomis) ir savadarbius.

Šaunamieji ginklai gali būti klasifikuojami įvairiais pagrindais. Jie gali būti klasifikuojami atsižvelgiant į paskirtį į kovinius, mokomuosius, sportinius, medžioklinius,

¹⁷ Корецкий Д. А., Солоницкая Э. В. Оружие и его незаконный оборот. Кримихологическая характеристика и предупреждение. Санкт-Петербург: <<Юридический центр Пресс>>, 2006. P. 22.

¹⁸ Kurapka E., H. Malevski, Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 139, 160.

¹⁹ Ten pat. P. 139.

civilinius, skirtus aktyviai gynybai, skirti specialiesiems tikslams (pvz. naudojami graužikams naikinti)²⁰.

Pagal automatizacijos laipsnį šaunamieji ginklai skirstomi į neautomatinius (po kiekvieno šūvio užtaisomi ranka) ir automatinius (automatiškai užtaisomi, automatiškai išmetama tūtelė ir paduodamas kitas šovinys iš dėtuvės į šovinio lizdą). Pagal vamzdžių skaičių jie skirstomi į: vienavamzdžius, dvivavamzdžius ir daugiavamzdžius (drilingas). Pagal vamzdžio kanalo konstrukcijos savybes šaunamieji ginklai skirstomi į graižtvinius (vamzdžio kanale yra graižtvos, suteikiančios kulkai sukamąjį judėjimą), lygiavamzdžius, kurie neturi graižtvų, kombinuotuosius, kurių dalis vamzdžio yra lygi, o dalis prie laibgalio yra su graižtvomis²¹.

Pagal šaudymo pobūdį šaunamieji ginklai gali būti skirstomi į: šaudančius pavieniais šūviais (Glock 19), kombinuotai, kai ginklo konstrukcija leidžia šaudyti tiek pavieniais šūviais, tiek serijomis (Glock 18 pistoletas), nenutrūkstamai (7,62 mm kalibro Degtiariovo rankinis kulkosvaidis), serijomis.

Pagal valdymą šaudant ir laikymą rankoje šaunamieji ginklai klasifikuojami:

- 1) pistoletas – individualus trumpavamzdis šaunamasis ginklas, valdomas ir laikomas viena ar dviem rankomis, jei daugiašūvis, jo rankenoje yra dėtuvė su šoviniais (pvz. Heckler Koch USP). Pistoletai skirstomi į vienokio (single action) ar dvejopo veikimo (double action);
- 2) revolveris – individualus ginklas, kurio dėtuvė yra būgnelis su kameromis šovinio lizdais (pvz. Arminius HW38), taip pat skirstomi į vienokio ir dvejopo veikimo.
- 3) pistoletas kulkosvaidis – šaunamasis ginklas, kuris šauda nenutrūkstamai ar serijomis su pistoletams skirtais šaudmenimis, su papildoma atrama (Heckler Koch MP5);
- 4) šautuvas – individualus šaunamasis ginklas, garantuojantis šūvio taiklumą ir tolumą; šaudoma laikant abiem rankomis, įrėmus buožę į petį (M1 Garand);
- 5) karabinas – patrumpintas dėl mažesnio svorio ir patogumo šautuvas (M1 karabinas);
- 6) automatas – nenutrūkstamos arba kombinuotos ugnies palengvintas automatinis šautuvas patrumpintu kotu, turintis didelės talpos dėtuvę, ne mažiau kaip 20 šovinių (pvz. Steyr AUG, AK-74);
- 7) kulkosvaidis – automatinis ginklas, šaudant dažniausiai pastatomas ant specialios atramos, šaudantis didele greitošauda, paprastai kelių šimtų šūvių per minutę greičiu²².

²⁰ Kurapka E., H. Malevski, Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 139.

²¹ Ten pat. P. 142.

²² Garmus A., Kurapka E., Cèpla A. Teismo medicina. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000. P. 174.

Graižtviniai šaunamieji ginklai skirstomi į:

- 1) mažo kalibro - iki 6,5 mm (pvz. 5,45 mm PSM);
- 2) normalaus - 6,5 – 9 mm (pvz. 7,62 mm TT-33);
- 3) stambaus kalibro - daugiau kaip 9 mm (1911 m. pavyzdžio .45 Colt Government)²³.

Lygiavamzdžių šautuvų kalibras žymimas santykiniais skaičiais, kurie reiškia vamzdžio diametru lygių apvalių kulku, kurias galima pagaminti iš vieno angliško svaro (apie 453 g) švino, skaičių – kuo mažesnę kalibrą reiškiantis skaitmuo, tuo didesnis kalibras (pvz. 12 kalibras – apie 18,2 mm, 16 – 16,8 mm ir t.t.)²⁴.

Pagal tinkamumą naudoti šaunamieji ginklai yra skirstomi į tinkamus naudoti, netinkamus naudoti ginklus (perdirbti taip, kad nebūtų galimybės iššauti iš ginklo, kurio atkūrimas galimas sukomplektavus ginklą iš reikiamų dalių) ir visiškai netinkamus naudoti ginklus (kurie perdirbti ar paveikti taip, kad visos jų pagrindinės dalys yra negrįžtamai sugadintos ar sugedusios ir jų neįmanoma atkurti, sutaisyti ar pakeisti, kad jie vėl taptų tinkami naudoti pagal tiesioginę paskirtį). Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad netinkamo naudoti šaunamojo ginklo apibrėžimas pateikiamas ne Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme, o Generalinio policijos komisaro įsakyme²⁵, o visiškai netinkamo naudoti ginklo sąvoka – Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme.

Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme pateiktas šaunamojo ginklo apibrėžimas yra platesnis, nei naudojamas kriminalistikos moksle – tai įrenginys ar daiktas, sukonstruotas ar pritaikytas kaip ginklas, iš kurio sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgimo jėga gali būti paleisti kulkos, sviediniai arba kenksmingos ir dirginančios medžiagos mechanškai, termiškai, chemiškai ar kitaip taikiniui per atstumą paveikti arba duotas garso ar šviesos signalas. Taip pat šaunamaisiais ginklais yra laikomos ir pagrindinės šaunamojo ginklo dalys (vamzdis, būgnelis, spyna (užraktas), spynos (užrakto) rėmas, pistoleto (revolverio) rėmas ir jų pusgaminiai, taip pat į šaunamojo ginklo vamzdį įdedamas įdėklas (mažesnio kalibro vamzdis))²⁶. Svarbus kriterijus priskiriant objektą prie šaunamojo ginklo yra sviedinio energija – jei ji neviršija 2,5 džaulių, ginklas nelaikomas šaunamuoju, nepaisant to, kad jis gali turėti kitus būdingus požymius (tokią išvadą galima daryti išanalizavus 6 str. 1 d. 3 p.). Galime pastebėti, kad toks apibrėžimas tik iš dalies atitinka kriminalistikos moksle įtvirtintus specialiuosius šaunamojo ginklo požymius, nes prie šaunamųjų ginklų yra priskiriami ir dujiniai pistoletai ar revolveriai, neskirti šaudyti sviediniu.

²³ Ten pat. P. 175.

²⁴ Styvensonas J. Šiuolaikiniai šaunamieji ginklai. Vilnius: Gamta, 1997. P. 119.

²⁵ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. lapkričio 6 d. įsakymas. „Dėl ginklų, šaudmenų, jų dalių kolekcionavimo, parodų organizavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 106-4780.

²⁶ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467.

Tarybų Sąjungoje lygiavamzdžiai medžiokliniai šautuvai nebuvo priskiriami prie šaunamųjų ginklų, o jiems skirti šoviniai prie šaudmenų, nors ir akivaizdžiai turi visus šaunamojo ginklo požymius. Šie ginklus buvo galima įgyti pateikus medžiotojo bilietą. Tik nuo aštunto dvidešimto amžiaus dešimtmečio sukurta leidimų sistema, siekiant daugiau kontroliuoti lygiavamzdžių apyvartą. Nepaisant to, kad 20-30 proc. nužudymų buvo įvykdoma medžiokliniais ginklais, nebuvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už jų neteisėtą apyvartą. Šis lygiavamzdžių šaunamųjų ginklų pašalinimas iš neteisėtos apyvartos Rusijos Federacijos teisės normose egzistuoja ir dabar²⁷.

Tokios nuostatos turėjo įtakos ir Lietuvos teisėkūrai - dar 1997 m. vasario 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo konsultacijoje buvo išaiškinta, kad lygiavamzdžių (medžioklinių) šaunamųjų ginklų nešiojimas, laikymas, įgijimas, gaminimas, realizavimas be atitinkamo leidimo neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, o tik administracinę²⁸. Ši taisyklė, įtvirtinta 1961 m. Baudžiamajame kodekse, buvo panaikinta 1998 m. vasario 19 d.²⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 7 str. 3 d. 2 p. savadarbiai šaunamieji ginklai priskiriami prie draudžiamų civilinėje apyvartoje ginklų, tačiau įstatyme nėra pateiktas savadarbio šaunamojo ginklo apibrėžimas³⁰. Taigi dėl to tampa neaišku, kiek ir kaip perdirbtas ginklas laikomas savadarbiu.

Šaunamojo ginklo apibrėžimas taip pat pateikiamas ir įvairių tarptautinių organizacijų dokumentuose – Protokole prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais šaunamasis ginklas apibrėžiamas kaip „bet koks nešiojamasis vamzdinis ginklas, kuris išstumia, yra suprojektuotas išstumti arba gali būti lengvai perdirbtas, kad galėtų veikiant sprogstamajai medžiagai išstumti šratą, kulką ar šovinį, išskyrus senovinius šaunamuosius ginklus ar tiksliai jų kopijas. Senoviniai šaunamieji ginklai ir jų kopijos apibūdinami vadovaujantis vidaus teisės normomis. Tačiau jokių atveju senoviniai šaunamieji ginklai neapima šaunamųjų ginklų, pagamintų po 1899 m³¹.“

Panašus šaunamojo ginklo apibrėžimas įtvirtintas 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje, iš dalies keičiančioje Tarybos direktyvą 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir kontrolės. Pagal šią direktyvą laikoma, kad jei daiktas gali būti perdirbtas taip,

²⁷ Корецкий Д. А., Солоницкая Э. В. Оружие и его незаконный оборот. Криминологическая характеристика и предупреждение. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006. С. 183.

²⁸ Pataševs V., Masiulionis S. Ginklų kontrolės ir apyvartos teisinių aktų sąvadas. Lietuvos teisės akademija: Vilnius, 1998. P. 363.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 11, 26, 35, 49, 54, 55, 207, 231, 231(2), 231(3), 232(1), 232(2), 232(4), 232(5), 232(6), 234, 234(1), 234(2), 234(3), 234(4), 236, 285, 287, 288, 289, 290, 294, 295, 312 straipsnių pakeitimo ir papildymo 132(1), 214(1), 312(1), 321(2) straipsniais įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 17-397.

³⁰ E. Vaitkevičius. Ginklo pavojingumo sąvoka teisėje ir kriminalistikoje // Jurisprudencija. 2007, Nr. 5 (95). P. 48.

³¹ Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinę organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2005, Nr. 12-358.

kad degiojo propelento varomąją jėgą iš jo gali būti paleistas užtaisas, kulka ar sviedinys, jei šis daiktas turi šaunamojo ginklo išvaizdą ir dėl jo konstrukcijos arba medžiagos, iš kurios jis pagamintas, gali būti taip perdirbtas, tai yra šaunamasis ginklas.

Šaunamojo ginklo apibrėžimas yra svarbus tuo aspektu, kad esant skirtingam ginklų sąvokų interpretavimui įvairių valstybių įstatymuose ir kituose teisės aktuose, gali susidaryti situacija, kai į valstybę dėl tokių neatitikimų patenka ginklai, sukeltys pavojų viešajai tvarkai. Kaip pavyzdį galima paminėti IZH-79-9T „Makarych“ pistoletą, kuris vienu metu buvo parduodamas Lietuvos ginklų parduotuvėse. Šis ginklas, kadangi buvo laikomas dujiniu, buvo parduodamas kaip D kategorijos (kuriam įsigyti nereikia leidimo) ginklas, nors savo techninėmis charakteristikomis atitinka B kategorijos ginklam, kuriuos galima įsigyti tik turint kompetentingos institucijos leidimą, būdingus požymius t.y. gali šaudyti guminėmis kulkomis iki 36-50 J energijos. Šis ginklas Rusijos Federacijoje yra parduodamas kaip „dujinis ginklas su galimybe šaudyti šaudmenimis su guminėmis kulkomis“ (pagal techninį ginklo pasą)³² civilinėje apyvartoje tik su kompetentingos institucijos išduotu leidimu. Reikia pažymėti, jog šis ginklas nepriklauso nei dujiniam, nei šaunamiesiems bevamzdžiams ginklams, kurie Rusijos Federacijos įstatymu „Apie ginklus“ priskiriami civiliniams ginklams³³. Nepaisant to šis ginklas sėkmingai perėjo sertifikacijos procedūrą, nors ir turi visus trumpojo šaunamojo ginklo požymius.

Nešaunamieji ginklai taip pat pasižymi tam tikrais ypatingais požymiais, atskiriančiais juos nuo kitų ginklų rūšių:

- 1) speciali paskirtis – kūno sužalojimams, pavojingiems gyvybei, padaryti ir tiesioginės gamybinės ar ūkinės (buitinės) paskirties nebuvimas;
- 2) konstrukcija, matmenys ir medžiaga, garantuojanti tokius sužalojimus;
- 3) sužalojimams padaryti panaudojama raumenų jėga;
- 4) pagal pažeidžiančio veiksmo būdą yra duriamieji (stiletas), kertamieji, pjaunamieji, duriamieji pjaunamieji, duriamieji kertamieji, pjaunamieji kertamieji, duriamieji kertamieji pjaunamieji, smogiamieji triuškinamieji ginklai (kastetas)³⁴.

Nešaunamieji ginklai skirstomi į kovinius (karinius ir civilinius) ir medžioklinius. Koviniai nešaunamieji ginklai pirmiausia skirti žmogaus kūno sužalojimams padaryti. Nešaunamieji ginklai taip pat skirstomi į fabrikinės gamybos, amatininkų ir savadarbius³⁵.

³² Паспорт газового пистолета ИЖ-79-9Т МАКАРЫЧ.// http://akbnn.ru/download.php?manual_izh79.zip; prisijungimo laikas:2008-08-28.

³³ Rusijos federalinis įstatymas „Apie ginklus“ (Федеральный закон "Об оружии", 1996). <http://www.consultant.ru/popular/weapon/>; prisijungimo laikas: 2008-08-28.

³⁴ Куралка Е., Н. Malevski, Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 160.

³⁵ Ten pat. P. 160.

Atskirai reikia paminėti sportinius ginklus, kurie neturi būtinų sveikatos sutrikdymams padaryti savybių.

Tiek šaunamieji, tiek nešaunamieji ginklai pagal patekimo į apyvartą tvarką yra skirstomi į ribotos ir neribotos apyvartos. Neribotos apyvartos ginklai yra tokie, kurių įsigijimas neribojamas leidimais ar registracija, tuo tarpu ribotos apyvartos ginklai yra tokie, kurių įgijimui ir laikymui reikalingi leidimai ar registracija.

Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme nešaunamasis ginklas apibrėžiamas kaip įrenginys ar daiktas, sukonstruotas ar pritaikytas naudoti kaip ginklas, kuriuo taikinyms paveikiamas nenaudojant sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgio jėgos. Nešaunamaisiais ginklais nėra laikomi ūkinės ar buitinės paskirties įrankiai. Naujojoje įstatymo redakcijoje išskiriamas apibrėžimas, kurio ankstesnėje įstatymo redakcijoje nebuvo – šaltojo ginklo apibrėžimas. Pažymėtina, kad žuvies doravimo, turistiniai, medžiokliniai, koviniai, „išgyvenimo“ (survivor) peiliai ginklams nepriskiriami, vadovaujantis Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2005 m kovo 7 d. protokolo išrašu. Ši komisija D kategorijos nešaunamiesiems ginklams priskiria kardus, kalavijus, durklus, stiletus, svaidomuosius peilius ir t.t.³⁶

Reikia pastebėti, kad Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 7 str. 3 d. 7 p. įtvirtinta, jog kastetai, blakštai, mėtamosios žvaigždės ir kiti šaltieji smogiamojo ir svaidomojo pobūdžio ginklai yra draudžiami civilinėje apyvartoje – šiuo atveju siūlytume įstatyme nustatyti baigtinį šaltųjų ginklų, kuriuos draudžiama turėti privatiems asmenims, sąrašą, tokiu būdu užtikrinant teisinį tikrumą dėl to, ar įsigijamas ginklas yra teisėtas, ar ne ir tuo pačiu tai leistų efektyviau įgyvendinti ginklų apyvartos kontrolę. Pavyzdžiui, teleskopinės lazdos, parduodamos ginklų parduotuvėse Lietuvoje, statusas kaip D kategorijos nešaunamojo ginklo buvo apibrėžtas tik 2008 sausio 28 d. Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti priimtu sprendimu³⁷.

Kaip pavyzdį galėtume pateikti JAV Kalifornijos valstijos patirtį - čia detaliam reglamentuojami visi draudžiami nešaunamieji ginklai³⁸, pvz. balistiniai peiliai, gravitaciniai peiliai ir t.t.

Apibendrinant galima teigti, kad kriminalistikos moksle įtvirtintos šaunamojo ir nešaunamojo ginklo sąvokos nebūtinai sutampa su įstatymų leidėjo pasirinktu ginklų apibrėžimu,

³⁶ Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2005 m. kovo 7 d. posėdžio protokolo išrašas // Valstybės žinios. 2005, Nr.38-1267.

³⁷ Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2008 m. sausio 28 d. posėdžio protokolo Nr. 7 išrašas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 26-964.

³⁸ Dangerous Weapons Control Law. Part 4, Title 2 California Penal Code, etc. For Internal DOJ Use. // <http://ag.ca.gov/firearms/dwcl/12020.php>; prisijungimo laikas: 2008-08-28.

kuris gali būti platesnis ir apimti daugiau požymių, nors ir konstruojamas atsižvelgiant į kriminalistikos moksle suformuotas nuostatas.

1.2. Ginklų klasifikavimo probleminiai aspektai tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu.

Tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose tam, kad būtų galima tinkamai organizuoti ir įgyvendinti ginklų apyvartos kontrolę, ginklai yra skirstomi į kategorijas tam tikrais pagrindais – pagal ginklų apyvartos apribojimų griežtumą, pagal ginklų pavojingumo laipsnį, pagal tai, kokiems tikslams ginklus naudoja atitinkamos fizinių ir juridinių asmenų grupės, valstybės institucijos (skirti kariniam naudojimui, teisėsaugos institucijoms, civiliams (ir atskiroms jų grupėms, tokioms kaip medžiotojai ar profesionalūs sportininkai), tarnybiniais tikslais.

1991 m. birželio 18 d. Europos Tarybos direktyvoje dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės (91/477/EEB) 17 rūšių individualūs ginklai yra išskirstyti į A, B, C ir D kategorijas³⁹.

A kategorija apima ginklus, kuriuos uždrausta įsigyti ir laikyti (karinės raketos su sprogstamaisiais užtaisais ir jų paleidimo įtaisai, automatiniai šaunamieji ginklai, šaunamieji ginklai, užmaskuoti kaip kiti daiktai ir t.t.), B kategorija – šaunamuosius ginklus, kuriems įgyti turi būti gautas oficialus valstybės institucijų leidimas (pusiau automatiniai ar pertaisomi trumpieji šaunamieji ginklai, vienašūviai trumpieji šaunamieji ginklai, šaudantys centrinio įskėlimo šoviniais, vienašūviai trumpieji ginklai, kurių visas ilgis yra mažesnis kaip 28 cm, šaudantys žiedinio įskėlimo šoviniais, t.t.), C kategorijai priklausantys ginklai (ilgieji šaunamieji ginklai su graižtviniais po kiekvieno šūvio užtaisomais vamzdžiais, vienašūviai trumpieji šaunamieji ginklai, kurių bendras ilgis mažesnis kaip 28 cm, šaudantys centrinio įžiebimo šoviniais) turi būti registruojami atitinkamose valstybės institucijoje, norint įgyti D kategorijos ginklus (vienašūviai ilgavamzdžiai ginklai) reikalingas amžiaus cenzas (18 metų). Ši klasifikacija pagrįsta apyvartos apribojimų griežtumu.

Į šias kategorijas ginklai skirstomi ir Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme, tačiau šiame teisės akte išvardyti ne tik ginklai, kurie yra nurodyti direktyvos priede, bet ir kiti ginklai bei įvairūs objektai. Teisinėje literatūroje teigiama, kad Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme ginklai klasifikuojami nesilaikant Europos Tarybos rekomendacijų – taikomas kitas klasifikavimo pagrindas – ginklai yra priskiriami A, B, C, D kategorijoms vadovaujantis jų pavojingumo laipsniu, 2 str. 47 d. nurodant, kad pavojingiausiais laikomi A

³⁹ 1991 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės //http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=11620&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2008-08-28.

kategorijos ginklai, jų priedėliai ir šaudmenys, o mažiausią pavojų kelia D kategorijos ginklai ir šaudmenys⁴⁰.

Tačiau galime pastebėti, kad ginklų apyvartos apribojimų griežtumas ir pavojingumas glaudžiai siejasi tarpusavyje – valstybė, siekdama apsaugoti visuomenę, būtent nustato įvairius ribojimus privatiems asmenims dėl prieinamų ginklų, atsižvelgdama į šių ginklų pavojingumo laipsnį.

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad 2008 m. gegužės 21 d. direktyvoje 2008/51/EB siūloma supaprastinti šaunamųjų ginklų klasifikaciją ir palikti tik dvi kategorijas: draudžiami šaunamieji ginklai ir šaunamieji ginklai, kuriems būtini leidimai. Manytume, kad tokia klasifikacija yra tikslingesnė, nes Lietuvoje B, C, kai kurie D kategorijos ginklai įgyjami tik su leidimu, t.y. vienoda tvarka ir dėl to nėra būtinybės skaidyti ginklus į keturias kategorijas.

Rusijos Federacijos įstatyme „Apie ginklus“ ginklai klasifikuojami pagal jų panaudojimo tikslus, atsižvelgiant į subjektus, parametrus ir charakteristikas į: civilinius (skirti naudoti piliečiams savigynos, sporto ir medžioklės tikslais), tarnybinius (skirti naudoti valstybinių institucijų ir juridinių asmenų, kuriems išduoti leidimai nešioti, laikyti ir naudoti nurodytus ginklus savigynos, kitais įstatymuose numatytais tikslais įgyvendinant užduotis, darbuotojams), kovinius rankinius šaunamuosius ir šaltuosius ginklus (skirtus karinių ir operatyvinių tarnybinių užduočių įgyvendinimui)⁴¹.

1973 m. Argentinos ginklų ir sprogmenų įstatyme reguliuojami objektai skirstomi į karinius, civilinius ginklus ir paraką, sprogmenis bei kitas susijusias medžiagas. Kariniai ginklai skaidomi į šias grupes: šaunamieji ginklai, išskirtinai naudojami tik karinių institucijų, naudojami policijos įstaigų, uždrausti naudoti ginklai, medžiagos ir prietaisai, specialaus panaudojimo objektai, sąlyginio civilinio panaudojimo ginklai⁴².

Tiek Rusijos Federacijoje, tiek Argentinoje ginklai klasifikuojami pagal naudojimo paskirtį ir subjektus, kurie turi teisę naudoti šiuos ginklus.

Taigi, kaip galime pastebėti, įvairiose valstybėse ginklai yra klasifikuojami pakankamai skirtingais pagrindais, tokiais kaip ginklų paskirtis ar apribojimų griežtumas. Paprastai ginklai, keliantys didžiausią pavojų (pavyzdžiui, automatiniai), turintys ypatingą naikinimo potencialą, išimtinai priklauso specializuotoms valstybės institucijoms – karinėms ar policinėms struktūroms.

⁴⁰ Kurapka E., Malevsky H., Pečkaitis J. S., Vaitkevičius E. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85). P. 19.

⁴¹ Rusijos federalinis įstatymas „Apie ginklus“ (Федеральный закон "Об оружии", 1996).
www.consultant.ru/popular/weapon/; prisijungimo laikas: 2008-08-29.

⁴² Act on Weapons and Explosives // <http://www.renar.gov.ar/english/acts/leyes/pdf/Act-20492.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-08-29.

1.3. Ginklų apyvarta ir jos elementai.

Ginklų apyvartą sudaro ginklų judėjimas visuomenėje – nuo jų pagaminimo (legalaus ar nelegalaus) momento, perėjimo tiek teisėtiems, tiek neteisėtiems vartotojams, ginklo naudojimo, priežiūros iki ginklo sunaikinimo.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne apyvarta yra apibrėžiama kaip pinigų ar prekių judėjimas – gavimas ar išleidimas⁴³.

Ginklų apyvarta skirstoma į teisėtą ir neteisėtą. Pastaroji skirstoma į dvi rūšis: neteisėtą ginklų apyvartą, kuri susijusi su administracinės atsakomybės taikymu ir „kriminalinę“, kuri siejama su baudžiamąja atsakomybe. Teisėtos ginklų apyvartos sąvoka apima ginklų gaminimą, pardavimą, perdavimą, įgijimą, laikymą, nešiojimą, pervežimą, remontą, panaudojimą, sunaikinimą, reglamentuojamą teisės normų aktais ir kontroliuojamą šiam tikslui įgaliotų ar sukurtų institucijų sistemas.

Neteisėta ginklų apyvarta siūloma laikyti kriminalinį, susijusį su atitinkamais nusikaltimais, ginklų apyvartos objektų judėjimą kartu su pažeidimais, įvykstančiais teisėtoje ginklų apyvartoje⁴⁴. Taigi sankcijos už neteisėtus veiksmus, atliekamus su ginklais, yra numatytos tiek baudžiamosios, tiek administracinės teisės normomis. Tokie veiksmai kaip neteisėtas disponavimas šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis neturint atitinkamų leidimų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁴⁵ (toliau – BK) 253 str.), minėtų objektų pagrobimas (BK 254 str.), laikymo taisyklių pažeidimas (BK 255 str.), neteisėtas disponavimas nešaunamuoju ginklu (BK 258 str.) užtraukia baudžiamąją atsakomybę, tuo tarpu prekybos ginklais ir šaudmenimis tvarkos pažeidimas (Administracinių teisės pažeidimų kodekso⁴⁶ (toliau – ATPK) 165 str.), neteisėtas šaudymas iš šaunamojo ginklo (ATPK 176 str.), ginklo, šaudmenų nešiojimas, gabenimas, kai tokius veiksmus atlieka neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, psichotropinių medžiagų, kitų svaigiųjų medžiagų asmuo (ATPK 194 str.), ginklo registravimo (perregistravimo) terminų, įrašymo į įskaitą pažeidimai (ATPK 195 str.), ginklų ir šaudmenų, kuriems įsigyti, laikyti, nešiotis nereikalingas leidimas (pvz. šaunamieji ginklai, kurių sviedinio energija neviršija 7,5 džaulių energijos) saugojimo, laikymo, nešiojimo, gabenimo taisyklių pažeidimas (ATPK 196 str.), ginklų ir šaudmenų apskaitos įmonėse, įstaigose, organizacijose pažeidimas (ATPK 196⁽¹⁾), ginklų ir šaudmenų neišvežimas iš Lietuvos Respublikos per leidime

⁴³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 26.

⁴⁴ Корецкий Д. А., Солоницкая Э. В. Оружие и его незаконный оборот. Криминологическая характеристика и предупреждение. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006. С. 89.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325275&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2008-08-29.

nustatytą terminą (ATPK 199 str.), ginklų taikiklių, kitų priedėlių, kuriuos Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas su tokios rūšies ginklais naudoti draudžia, įsigijimas, laikymas ir naudojimas (ATPK 199⁽¹⁾) užtraukia administracinę atsakomybę.

Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme išskiriama civilinė ginklų ar šaudmenų apyvarta, kurią vykdo fiziniai ir juridiniai asmenys, išskyrus specialaus statuso subjektus, paminėtus 2 str. 30 d. (pastarieji apima Specialiųjų tyrimų tarnybą, Krašto apsaugos ministeriją, Vidaus reikalų ministeriją, vidaus reikalų statutinės įstaigas ir kitas įstaigas).

Ginklų ar šaudmenų apyvartą sudaro tam tikri elementai – tai ginklų ar šaudmenų gamyba, taisymas, pardavimas, perdavimas, įgijimas, dovanojimas, laikymas, saugojimas, gabenimas, nešiojimas, naudojimas, paėmimas, realizavimas, sunaikinimas, eksportas, importas ir kiti veiksmai, kurių baigtinis sąrašas Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme nepateikiamas.

Ginklo judėjimas apyvartoje prasideda nuo gamybos (pagaminimo). Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 2 str. 37 d. gamyba apibrėžiama kaip ginklų, jų pagrindinių dalių, priedėlių, taip pat šaudmenų gaminimas, jų dalių surinkimas į visumą. Licenciją verstis ginklų, A kategorijos ginklų priedėlių, šaudmenų, jų dalių gamyba išduoda Ginklų fondas, įgyvendindamas 2003 m. gegužės 27 d. Vyriausybės nutarime Nr. 662 „Dėl ginklų, šaudmenų, jų dalių gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ numatytas nuostatas⁴⁷. Juridiniai asmenys, gaminantys ginklus, šaudmenis, privalo užtikrinti gamybos saugumą, kontrolę bei gaminių kokybę, o pagaminti ginklai ir šaudmenys turi atitikti techniniuose dokumentuose nurodytus reikalavimus. Ginklų, šaudmenų, jų dalių gamintojas privalo išbandyti pagamintus ginklus, užtikrinti, kad jie atitiktų normatyvinių dokumentų reikalavimus, ant gaminių nurodyti šalį gamintoją, gamintojo pavadinimą, pagaminimo metus ir numerį, tinkamai laikyti produkcijos gamybai naudojamas žaliavas ir medžiagas, užtikrinti produkcijos kokybę.

Rusijos Federacijos įstatyme „Apie ginklus“ 1 str. gamyba suprantama kaip ginklų tyrinėjimai, projektavimas, išbandymas, pagaminimas, o taip pat meninė apdaila ir remontas, taip pat šaudmenų, jų sudedamųjų dalių gaminimas⁴⁸.

Teisė gaminti ginklus gali išskirtinai priklausyti tik valstybei (Sovietų Sąjunga) arba gali būti suteikiama privatiems juridiniams asmenims, kurie atitinka nustatytus norminiuose teisės aktuose reikalavimus ir gauna licencijas iš kompetentingų valstybės institucijų (JAV, Vokietija, Brazilija, Prancūzija ir t.t.).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos ATPK nėra nustatyta administracinė atsakomybė už licencijuotos ginklų, jų dalių ir šaudmenų gamybos taisyklių

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 662 „Dėl ginklų, šaudmenų, jų dalių gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.52-2338.

⁴⁸ Rusijos federalinis įstatymas „Apie ginklus“ (Федеральный закон "Об оружии", 1996). <http://www.consultant.ru/popular/weapon/>; prisijungimo laikas: 2008-08-29.

pažeidimus. 2003 m. gegužės 27 d. Vyriausybės nutarime Nr. 662 32 punkte numatyta galimybė sustabdyti licencijos galiojimą, kol bus pašalinti nustatyti pažeidimai. Manytume, kad už ginklų gamybos tvarkos pažeidimus reiktų nustatyti administracinę atsakomybę, kaip ir už pažeidimus prekybos ginklais srityje. Tai padėtų geriau įgyvendinti ginklų apyvartos kontrolę.

Rusijos Federacijos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 20.8 str. nustatyta atsakomybė už ginklų gamybos taisyklių pažeidimus⁴⁹.

Ginklo taisymas yra ginklo defektų šalinimas. Kaip nustato Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 26 str. taisyti ginklus gali tik Lietuvos Respublikoje įregistruotas juridinis asmuo, turintis atitinkamą licenciją. Specialaus statuso subjektai turi teisę taisyti ginklus be licencijos.

Kiti reikšmingi ginklų apyvartos elementai yra pardavimas, perdavimas, įgijimas, dovanojimas. Pardavimą (ginklo perdavimą pirkėjui už nustatytą pinigų sumą) gali atlikti tik subjektai, turintys teisę prekiauti vienos ar kitos kategorijos ginklais (Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 32 str. 6 d.). Tai reiškia, kad fiziniai asmenys, turintys ginklą nuosavybės teise, negali jo parduoti patys, o turi tai padaryti tik per anksčiau minėtą subjektą komiso sutarties pagrindu. Pažymėtina, jog teisė prekiauti B, C kategorijos trumpaisiais šaunamaisiais ginklais, taip pat A kategorijos ginklais, jų šaudmenimis bei dalimis yra suteikta tik Ginklų fondui, tokiu būdu siekiant užtikrinti skaidresnį bei saugesnį ginklų apyvartos kontrolės mechanizmą. Kitais B, C, D kategorijų ginklais, jų šaudmenimis, dalimis, įvairiais priedėliais teisę prekiauti turi tiek Ginklų fondas, tiek kiti Lietuvos Respublikoje įregistruoti juridiniai asmenys, kuriems suteikta licencija prekiauti ginklais, jų dalimis, priedėliais bei šaudmenimis civilinėje ginklų apyvartoje. Galime teigti, kad Lietuvoje egzistuojantis trumpųjų šaunamųjų ginklų prekybos modelis yra vienintelis toks Europos valstybėse.

Perdavimu laikomas neatlygintinas objekto atidavimas. Reiktų paminėti ir tam tikrą problemą – tiruose ar šaudyklose juridinis asmuo gali laikinai perleisti naudotis ginklais fiziniams asmenims, prižiūrimiems instruktoriaus, tačiau nei Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme, nei kituose teisės aktuose nėra nustatytas minimalus amžius, nuo kurio asmuo (pvz. ir nepilnametis) gali naudotis ginklu šaudykloje ar tire. Mūsų nuomone, toks reglamentavimo nebuvimas gali sudaryti sąlygas nelaimingiems atsitikimams.

Kita ginklų apyvartos sudedamoji dalis yra dovanojimas – atitinkamų kategorijų ginklai, vadovaujantis Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 42 str. 2 dalimi gali būti dovanojami asmenims, turintiems atitinkamus leidimus. Tačiau reikia išskirti ir apdovanojimą, kai ypač pasižymėjusius nuopelnais valstybei, užtikrinant visuomenės saugumą, asmenis Lietuvos

⁴⁹ Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. N 195-ФЗ (КоАП РФ) (с изменениями и дополнениями)/<http://www.interlaw.ru/law/docs/12025267/12025267/12025267-034.htm>.; prisijungimo laikas: 2008-08-29.

Respublikos Prezidentas, Seimo pirmininkas, krašto apsaugos, vidaus reikalų ministras apdovanoja trumpaisiais šaunamaisiais ginklais, durklais, kardais, kalavijais. Apdovanojimo įgyvendinimo tvarka nustatyta 2003 m. balandžio 8 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 431⁵⁰.

Vienose valstybėse ginklais ar atskiromis jų rūšimis leidžiama prekiauti privatiems asmenims (fiziniams ar juridiniams) – JAV, Prancūzijoje, Vokietijoje, Rusijoje ir daugelyje kitų; kitose tokia teisė suteikiama tik valstybinėms institucijoms, pavyzdžiui, Meksikoje komerciškai prekiauti ginklais gali tik UCAM (Unidad de Comercializacion de Armamento y Municiones), kuri iš esmės yra karinė struktūra⁵¹.

Igijimas ypač glaudžiai siejasi su aukščiau paminėtomis ginklų apyvartos sudedamosiomis dalimis pardavimu, perdavimu, dovanojimu. Lietuvoje ginklus ir šaudmenis nuosavybės teise gali turėti valstybė, nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, užsieniečiai ir Lietuvos Respublikoje įregistruoti juridiniai asmenys. Ginklų apyvartą reglamentuojančiuose norminiuose teisės aktuose yra nustatytas nebaigtinis tikslų, kuriems įgyvendinti galima įgyti ginklą, sąrašas (savigyna, medžioklė, sportas, profesinė veikla, kolekcionavimas, mokymas, moksliniais tikslais, kiti tikslai, kurie neprieštaruoja įstatymams, tarptautinėms sutartims bei susitarimams). Atsižvelgiant į tikslus, taip pat subjektų, įgyjančių ginklus, statuso ypatumus (fizinis ar juridinis asmuo, amžius, kiti ypatumai, tokie kaip priklausymas šaudymo sporto organizacijoms, medžiotojo stažo laikotarpis) nustatomi ir skirtingi ginklų, jų šaudmenų turėjimo reikalavimų ypatumai (kokios kategorijos ginklus galima įsigyti, kiek šaudmenų laikyti ir t.t.). Kai kurie autoriai sieja ginklo igijimą su bet kokio tipo užvaldymu, o taip pat ir grobimu⁵². Neteisėtas ginklo igijimas pasižymi aukštu latentiško lygiu.

Leidimus įsigyti ginklui paprastai išduoda valstybinės institucijos, tokios kaip policijos įstaigos arba atskiros specializuotos institucijos (Alkoholio, tabako, šaunamųjų ginklų ir sprogmenų biuras JAV išduoda leidimus tam tikrų kategorijų ginklams, tokiems kaip automatiniai ar ginklai su trumpesniu nei 18 colių vamzdžiu ir t.t.)⁵³.

Tokius ginklų apyvartos elementus kaip laikymas, saugojimas, nešiojimas ir naudojimas apima sąvoka „ginklo turėjimas“. Laikymas – tai faktinis ginklo valdymas. Kiekvienas asmuo, kuris įgijo ginklą, laiko jį prie savęs, gyvenamojoje vietoje ar kur nors kitur. Tam, kad fizinis ar juridinis asmuo galėtų laikyti ginklą ar šaudmenis, jis turi turėti kompetentingos institucijos

⁵⁰ 2003 m. balandžio 8 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 431 „Dėl apdovanojimo ginklais taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 35-1486.

⁵¹ Interneto svetainė http://en.wikipedia.org/wiki/Gun_politics_in_Mexico; prisijungimo laikas: 2008 rugpjūčio 29 d.

⁵² Корецкий Д. А., Солоницкая Э. В. Оружие и его незаконный оборот. Криминологическая характеристика и предупреждение. Санкт-Петербург: <<Юридический центр Пресс>>, 2006. С. 108.

⁵³ ATF National Firearm Act Book. http://www.atf.gov/firearms/nfa/nfa_handbook/index.htm; prisijungimo laikas: 2008 rugpjūčio 29 d.

išduotą leidimą. Asmenys, turintys ginklus ir šaudmenis nuosavybės teise ar juos naudojantys, privalo užtikrinti jų saugojimą, tokiu būdu apribodami ginklo praradimo ar pagrobimo galimybę.

Ginklo saugojimą galime skirstyti į nuolatinį, kai ginklų savininkai ar naudotojai užtikrina nuolatinės sąlygas ginklams apsaugoti (pavyzdžiui, nustatytas reikalavimas saugoti ginklą seife, atitinkančiame nustatytus teisės aktų reikalavimus) ir laikiną, valstybės institucijose, įstaigose, kitose vietose ar atvykstantiems į jas asmenims sudaromos sąlygos laikinai saugoti ginklą. Laikinas ginklo saugojimas reglamentuojamas 2003 m. birželio 23 d. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu Nr. V-364 „Dėl laikino ginklų, šaudmenų saugojimo taisyklių patvirtinimo“.

Ginklo nešiojimas yra ginklo turėjimas tokiomis sąlygomis, kurios suteikia galimybę ginklą panaudoti nedelsiant – tuo jis skiriasi nuo ginklo gabenimo, kai ginklas pernešamas iš vienos laikymo vietos į kitą ir jo negalima panaudoti nedelsiant dėl išimtų šaudmenų, įdėjimo į dėklą, išardymo. Analizuodami įvairių valstybių teisės aktus galime pastebėti, kad nešiojimas skirstomas į atvirą ir paslėptą (nešiojimas tokiu būdu, kad ginklo nesimatytų). Įvairiose valstybėse nešiojimosi reglamentavimas yra pakankamai skirtingas – kai kuriose leidžiama ginklą tik laikyti (Suomija), o kitose leidimas nešiotis ginklą įgyjamas kartu su leidimu laikyti ginklą (Lietuva), arba gali būti nustatyta tvarka, kai reikia atskirų leidimų tiek ginklo įgijimui, tiek laikymui (pavyzdžiui, Austrijoje, Italijoje siekiant gauti leidimą nešioti ginklą reikia įrodyti, kad gresia padidintas pavojus, kurį galima atremti tik ginklu – paprastai tokie leidimai išduodami tam tikrų profesijų asmenims, kurių veiklos pobūdis yra susijęs su įvairių vertybių transportavimu ir apsauga⁵⁴). Brazilijoje nešioti ginklą gali tik tam tikros asmenų kategorijos – ginkluotųjų pajėgų nariai, saugojimo funkcijas atliekantys asmenys valstijų sostinėse, taip pat didesniuose savivaldos vienetuose apsauga, specialiųjų tarnybų operatyvininkai, privačių saugumo įmonių darbuotojai, taip pat sportinio šaudymo organizacijų nariai⁵⁵. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiame teisės akte nėra atskirtos sąvokos „transportavimas“ ir „nešiojimas“.

Teisės normų aktuose paprastai nustatoma, kokių rūšių ginklus gali nešiotis privatūs asmenys ir specialieji subjektai, kuriems dažniausiai nustatomos atskiros taisyklės. Pažeidus nustatytus nešiojimo reikalavimus, atsakomybė gali būti tiek administracinė, tiek baudžiamoji (Jamaikoje už ginklo nešiojimą neturint su savimi atitinkamo leidimo gali būti skiriama bauda iki dviejų šimtų tūkstančių dolerių arba laisvės atėmimas iki vienerių metų su arba be sunkiųjų

⁵⁴ J. Pocius. Ginkluotės paslaptys: norai ir galimybės. http://www.kam.lt/EasyAdmin/sys/files/12-17_2.pdf; prisijungimo laikas: 2008-08-29.

⁵⁵ Estatuto do Desarmamento (Statute of Disarmament)// www.iansa.org/regions/samerica/documents/statute-of-disarmament.pdf; prisijungimo laikas: 2008-09-02.

darbų⁵⁶, Brazilijoje už juos gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė nuo dviejų iki keturių metų⁵⁷).

Ginklo panaudojimas – pavartojimas pagal tiesioginę jo funkciją – tai taikinio (gyvo ar negyvojo materialaus pasaulio objekto) sunaikinimas. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (34 str.), taip pat kiti teisės aktai nustato kokiomis aplinkybėmis (ginant savo ar kitų asmenų teises ir neviršijant jėgos panaudojimo), prieš ką (draudžiama naudoti ginklą prieš moteris, kai akivaizdu, kad jos yra nėščios, nepilnamečius) ir koku būdu (asmenys prieš panaudojant ginklą turi būti įspėjami, kad būtų išvengta neigiamų pasekmių, draudžiama naudoti ginklą žmonių susibūrimo vietose, jei dėl to gali nukentėti tretieji asmenys) gali būti įgyvendinamas šis veiksmas.

Tam tikrais atvejais įstaigos, atsakingos už tinkamą ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinimą gali paimiti ginklus, jų dalis, priedėlius bei šaudmenis – kai šie objektai yra gaminami, importuojami, eksportuojami, gabenami, laikomi, nešiojami, jais prekiaujama neturint licencijos ar leidimo, panaikinus leidimų galiojimą, mirus ginklo savininkui, kol išsprendžiamas ginklo paveldėjimo klausimas, nepaprastosios ir karo padėties bei kitais atvejais.

Kompetentinga institucija, paėmusi ginklus gali priimti sprendimą juos realizuoti, prieš tai nustačius ginklo tinkamumą naudoti. Jei ginklai yra tinkami saugiai naudoti, jie perduodami realizuoti Ginklų fondui ar kitiems subjektams, turintiems teisę prekiauti ginklais. Ginklų paėmimą bei realizavimą taip pat reglamentuoja 2003 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos finansų ministro ir Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. 1V-260/1K-193/1A-28⁵⁸.

Ūkinė komercinė veikla, susijusi su ginklais, yra neatskiriama nuo ginklų eksporto (išvežimo iš valstybės) ir ginklų importo (įvežimo į valstybę), taip pat tranzito. Visų kategorijų ginklus Lietuvoje gali įvežti Ginklų fondas ir Krašto apsaugos ministerija. Kiti juridiniai asmenys, norintys importuoti B, C, D kategorijų ginklus, privalo turėti licenciją, išduodamą Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos. Visi importuoti į Lietuvą B, C bei D kategorijos vienašūviai šaunamieji ginklai turi būti privalomai žymimi oficialiu Lietuvos Respublikos trumpiniu.

⁵⁶ Jamaikos šaunamųjų ginklų įstatymas (Firearms Act).// www fla.gov.jm/firearmsact.htm.; prisijungimo laikas: 2008-09-02.

⁵⁷ Estatuto do Desarmamento (Statute of Disarmament). www.iansa.org/regions/samerica/documents/statute-of-disarmament.pdf; prisijungimo laikas: 2008-09-02.

⁵⁸ 2003 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos finansų ministro ir Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. 1V-260/1K-193/1A-28 „Dėl ginklų paėmimo, perduotų realizuoti Ginklų fondui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ginklų tinkamumo naudoti nustatymo, vertės apskaičiavimo ir tolesnio panaudojimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 71-3248

Paskutinė ginklų apyvartos sudedamoji dalis, kai ginklas nustoja egzistuoti, yra sunaikinimas. Teisėtoje ginklų apyvartoje sunaikinami tie ginklai ir jų dalys, kurių neįmanoma pataisyti ar tiesiog netikslinga tai daryti. Neteisėtoje ginklų apyvartoje ginklas gali būti sunaikinamas ne dėl to, kad negali atlikti savo funkcijų, bet siekiant paslėpti nusikalstamą veiką.

Lietuvoje ginklai, kuriuos pageidaujama sunaikinti, perduodami Ginklų fondui. Vadovaujantis Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu, sunaikinimas turi būti atliekamas tokiu būdu, kuris nekeltų pavojaus žmonių sveikatai, taip pat nekenktų aplinkai.

Kadangi ginklų apyvartos elementai yra nevienodos reikšmės, užsienio mokslinėje literatūroje yra atitinkamai skirstomi į kelias grupes. Kai kurie elementai yra privalomieji – be jų ginklų apyvarta yra neįmanoma. Jiems priskiriama gamyba, laikymas. Be ginklo pagaminimo yra negalimi jokie kiti veiksmai, be faktinio ginklo valdymo taip pat neįmanoma juo naudotis. Sąlyginai privalomieji elementai dažnai egzistuoja apyvartoje, tačiau ji iš esmės galima ir be šių sudedamųjų dalių: tai pardavimas, dovanojimas, keitimas, apdovanojimas už įvairius nuopelnus; perdavimas saugojimui, užstatui, pervežimui, laikinam pasinaudojimui; įgijimas (pirkimu, dovanos, užstato priėmimu). Fakultatyviu elementu laikomas ginklo sunaikinimas, kuris yra neprivalomas – apyvarta gali visiškai funkcionuoti ir be jo⁵⁹.

Priklausomai nuo apimties, išskiriamos trys ginklų apyvartos rūšys:

1) didysis ginklų apyvartos ratas, į kurį įeina visi galimi elementai nuo pagaminimo iki sunaikinimo;

2) mažasis ginklų apyvartos ratas, kai konkretus ginklas pereina iš vieno valdytojo kitam, pervežamas iš vienos vietos į kitą, remontuojamas, naudojamas pagal tiesioginę paskirtį, nešiojamas ir taisomas;

3) naudojimo ratas, į kurį patenka veiksmai, susiję su faktiniu ginklo valdymu (jame nebelieka pardavimo, dovanojimo, įgijimo elementų)⁶⁰.

Apibendrinant galima teigti, kad ginklų apyvartą sudaro tie veiksmai, kurie yra susiję su ginklų judėjimu visuomenėje. Ginklų apyvartos turinys ypač svarbus dėl to, kad tik atskleidę jo prasmę galime tiksliai žinoti, kaip ir kokiomis kryptimis valstybė turi kontroliuoti ginklų judėjimą visuomenėje. Kitame skyriuje atskleidžiama ginklų apyvartos kontrolės samprata, taip pat esminiai veiksniai ir strategijos, kuriais pasiremiant ji įgyvendinama.

⁵⁹ Корецкий Д. А., Солоницкая Э. В. Оружие и его незаконный оборот. Криминологическая характеристика и предупреждение. Санкт-Петербург: <<Юридический центр Пресс>>, 2006. С. 122, 125.

⁶⁰ Ten pat. С. 123.

2. GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS SAMPRATA

2.1. Teisinio reguliavimo mechanizmo samprata.

Laikui bėgant, atsirado vis naujos, pavojingesnės ir efektyvesnės ginklų rūšys, tad nuolat augo poreikis reguliuoti ginklų apyvartą administracinėmis teisinėmis poveikio priemonėmis, nustatant, kuriais ginklais gali disponuoti fiziniai ir privatūs juridiniai asmenys, kurios ginklų rūšys išimtinai priklauso tik valstybės institucijoms, kokie reikalavimai keliami asmenims, kurie nori įgyti ginklą, prekybos ginklais sąlygas.

Kontroliuojant ginklų apyvartą, joje dalyvaujantiems fiziniams ir juridiniams asmenims daromas atitinkamas poveikis administracinėmis teisinėmis priemonėmis, t.y. atitinkamai reguliuojamas jų elgesys siekiant pageidaujamo rezultato.

Teisinis reguliavimas – tai tokia socialinio reguliavimo rūšis, arba forma, kai poveikis žmonių elgesiui yra daromas teisės normomis ir teisės principais⁶¹. Viena iš teisinio reguliavimo rūšių yra administracinis teisinis reguliavimas.

Administracinio teisinio reguliavimo turinys apima:

- 1) naujų administracinių teisinių normų, atitinkančių žmogaus, visuomenės ir valstybės poreikius, priėmimą;
- 2) tikslingiausių visuomeninių santykių valstybinio valdymo sferoje sutvarkymą ir įtvirtinimą šiuolaikinių teisės normų pagrindu (pavyzdžiui, vienokių ar kitokių teisių registracija);
- 3) teisiškai reguliuojamų valdymo santykių apsaugą (tame tarpe ir administracinės atsakomybės už jų pažeidimą nustatymą);
- 4) visuomeninių santykių, nebeatitinkančių šiuolaikinių sąlygų, pašalinimą iš valdymo sferos⁶².

Teisinėje literatūroje skiriami šie pagrindiniai teisinio reguliavimo būdai – leidimai (įgalinimai) – asmenims suteikiama teisė patiems aktyviai veikti (teisė įsigyti ginklą), įpareigojimai – subjektai įpareigojami aktyviai veikti (pvz., asmenys gali laikyti ginklą tik teisės aktų nustatytu būdu), draudimai – įpareigojama susilaikyti nuo teisės normų aktų draudžiamų veiksmų (pvz., draudžiama panaudoti ginklą, jei dėl to gali nukentėti tretieji asmenys)⁶³.

Teisinis reguliavimas vyksta tam tikromis stadijomis: visuomeninių santykių reglamentacija (teisės normų išleidimu), teisinių santykių sukūrimu, teisių ir pareigų

⁶¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004. P. 197.

⁶² Бородин Ц., Громько Ц. Административное право. Курс лекций. Санкт-Петербург: ГУАП, 2007. С. 20.

⁶³ Vansevičius. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 194.

įgyvendinimu. Per administracinę teisinę reguliavimą tvarkoma subjektų ir objektų veikla, jis formuoja stabilų šių subjektų ir objektų funkcionavimo teisinį pagrindą⁶⁴.

Administracinio teisinio reguliavimo mechanizmas apibrėžiamas kaip teisinių priemonių, o taip pat procesų ir būklių visumos sistema, kuria teisė veikia visuomeninius santykius valstybiniame valdyme⁶⁵.

Teisinėje literatūroje administracinio teisinio reguliavimo mechanizmas taip pat apibūdinamas kaip administracinių teisinių priemonių, kurios veikia visuomeninius santykius, organizuodamos juos atitinkamai su valstybės ir visuomenės uždaviniais, sistema⁶⁶.

Administracinio teisinio reguliavimo mechanizmą sudaro tam tikri elementai – administracinės teisės principai, administracinės teisės normos, administraciniai teisiniai santykiai, administracinių teisės normų aiškinimo aktai ir taikymo aktai⁶⁷.

Administracinio teisinio reguliavimo mechanizmas prasideda nuo teisės norminių aktų leidybos. Šiame mechanizme teisiniai norminiai aktai atlieka dvejopą vaidmenį – jie suteikia valdymo dalyviams informaciją apie teisinius valstybės reikalavimus ir nurodo teises priemones, kuriomis geriausiai derinama individų, jų kolektyvinė valia su valstybės valia. Tam, kad valdymo santykių dalyviai galėtų elgtis pagal nustatytą pageidaujimą modelį, jie turi būti atitinkamai informuoti apie teisės norminių aktų turinį. Taigi teisės norminiai aktai turi būti publikuojami, viešai skelbiami nustatyta tvarka. Tolesnis teisinio reguliavimo mechanizmo etapas yra ideologinė komunikacija – visuomeninių santykių dalyviams diegiami moraliniai įsitikinimai, auklėjant juos taip, kad šie teises nuostatas vykdytų savo noru. Valstybė turi nuolat skatinti visuomeninių santykių dalyvius aktyviai ir iniciatyviai vykdyti teisinius reikalavimus⁶⁸.

Jei valdymo santykių dalyviai nepaklūsta teisės normų reikalavimams, panaudojamas teisinės atsakomybės institutas – pavyzdžiui, pažeidus reikalavimą nešiotis ginklą pagal teisės aktų nustatytus reikalavimus, gali būti imamas tokių priemonių kaip baudos skyrimas, taip pat specialiosios teisės turėti ginklą atėmimas.

Administracinis teisinis reguliavimas naudoja normas definicijas, kompetencines normas, įvairius normatyvus, techninius parametrus kaip juridines normas. Jis įgyvendinamas specialiomis normomis – įstatymais, nutarimais, išleistais įvairiais aktais, reguliuojamojo ir imperatyvaus turinio „taisyklėmis“. Administracinis teisinis reguliavimas gali įgauti įvairias

⁶⁴ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 196.

⁶⁵ Ten pat. P. 172.

⁶⁶ Бородин Ц., Громько Ц. Административное право. Курс лекций. Санкт-Петербург: ГУАП, 2007. С. 20.

⁶⁷ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 172.

⁶⁸ Ten pat. P. 173.

formas, o tai lemia jo neginčijamą reguliavimo lankstumą ir dinamiškumą veikiant valdymo objektus. Jį dažnai įgyvendina savarankiškos vykdomosios valdžios institucijos, leidžiančios nutarimus, įsakymus, paliepimus. Administracinio teisinio reguliavimo formos pagal apimtį ir metodus skirstomos į valstybinio rėmimo formas, imperatyvius kiekybinius ir kokybinius normatyvus, legalizuojamąsias priemones, tokias kaip licencijavimas, registracija, administracinius režimus, susijusius su ypatinga valstybės padėtimi, administracinius funkcinis režimus, valstybės monopolijos įvedimą⁶⁹.

Administracinis teisinis reguliavimas gali būti įgyvendinamas imperatyviuoju (direktyviniu) ir dispozityviuoju (dar vadinamas autonominiu) metodais. Imperatyviojo metodo esmę sudaro draudžiamieji ir pozityviai įpareigojantys paliepimai. Santykio dalyviams neleidžiama jokia elgesio saviveikla, nukrypimai nuo teisinių imperatyvų. Dispozityviojo teisinio reguliavimo metodo turinį sudaro leidžiamieji ir draudžiamieji liepimai. Šis metodas siekia reguliuoti tik pagrindines visuomeninio santykio dalyvių kryptis, bendras elgesio ribas⁷⁰.

Kadangi reguliuojant ginklų apyvartą, siekiama apsaugoti žmogų, visuomenę bei valstybę, išlaikyti viešąją tvarką, šioje srityje yra įtvirtintas imperatyvusis metodas, išsamiai nustatantis, kokios yra asmenų, dalyvaujančių ginklų apyvartoje, teisės ir pareigos.

2.2. Ginklų apyvartos kontrolės samprata, jos organizavimas ir įgyvendinimas

2.2.1. Ginklų apyvartos kontrolės sąvokos problema.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne kontrolė apibrėžiama kaip tikrinimas⁷¹. Pagal vieną iš apibrėžimų kontrolė yra procesas, užtikrinantis realios ir planuotos veiklos atitikimą⁷².

Pačiame Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme „ginklų ir šaudmenų kontrolės“ apibrėžimas nėra pateikiamas, skirtingai nuo kitas valstybės reguliuojamas sritis reglamentuojančių įstatymų, tokių kaip Alkoholio kontrolės įstatymas⁷³, Tabako kontrolės įstatymas⁷⁴, kuriuose pateikiamas atitinkamos srities kontrolės apibrėžimas (pavyzdžiui, tabako kontrolė suprantama kaip teisės aktuose nustatytų tabako ir jo gaminių vartojimo, gamybos, įvežimo, importo, prekybos, reklamos, įsigijimo ir (ar) vartojimo skatinimo, rėmimo valstybinio reglamentavimo priemonių, skirtų tabako gaminių vartojimui, taip pat jų vartojimo neigiamiems

⁶⁹ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 196.

⁷⁰ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 194.

⁷¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 325.

⁷² Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia. Vilnius: „Eugrimas“, 2008. P. 85.

⁷³ Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 44-1073.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 11-281.

padariniams sveikatai ir ūkiui mažinti, visuma; alkoholio kontrolė apibrėžiama kaip teisės aktuose nustatytų alkoholio produktų gamybos, įvežimo, importo, eksporto, prekybos, vartojimo, alkoholio reklamos visos valstybinio reglamentavimo priemonės, skirtos mažinti alkoholio bendrąjį suvartojimą, taip pat alkoholinių gėrimų, kitų produktų, kuriuose yra etilo alkoholio, vartojimo kenksmingas pasekmes sveikatai ir ūkiui).

Taigi pastaruosiuose įstatymuose kontrolė suprantama kaip valstybinio reglamentavimo priemonių visuma, skirta daryti atitinkamą poveikį vienai ar kitai sričiai (pavyzdžiui, mažinti neigiamus padarinius, sukeltus tabako ar alkoholio vartojimu).

Ginklų apyvartos kontrolės apibrėžimas nepateikiamas ir kitų valstybių įstatymuose, reglamentuojančiuose ginklų ir šaudmenų apyvartą, tokiuose, kaip Jungtinių Amerikos Valstijų 1968 m. Ginklų kontrolės įstatyme (Gun Control Act)⁷⁵, Rusijos įstatyme „Apie ginklus“, Pietų Afrikos Respublikos Šaunamųjų ginklų įstatyme, Brazilijos Nusiginklavimo statute ir daugelyje kitų.

Ginklų apyvartos kontrolę galima suprasti dviem aspektais: iš vieno požiūrio taško ją galime traktuoti kaip tam tikrą teisės taikymo procesą, kurio metu kompetentingos valstybės institucijos įgyvendina teisės normas, nustatančias teises ir pareigas asmenims, dalyvaujantiems ginklų apyvartos kontrolės srityje susiklosčiusiuose santykiuose, taiko valstybės prievartos priemones nepaklūstantiems, priima atitinkamus teisės taikymo aktus. Iš kito požiūrio taško ginklų apyvartos kontrolę galime suprasti kaip valstybinio reglamentavimo priemonių visumą, kurios paskirtis yra daryti poveikį ginklų gaminimui, pardavimui, perdavimui, įgijimui, laikymui, nešiojimui, pervežimui, remontui, panaudojimui, sunaikinimui.

2.2.2. Ginklų apyvartos reguliavimo strategijos ir pagrindiniai ją apibrėžiantys faktoriai.

Kaip teigia profesorius F. Császár organizuojant ir įgyvendinant ginklų apyvartos kontrolę buvo išvystytos dvi skirtingos strategijos:

- 1) pirmasis ginklų apyvartos kontrolės strategijos tipas pagrįstas teisiniu įpareigojimu paklusti teisės normų nustatytiems reikalavimams. Šis požiūris dar vadinamas „kietuoju“. Šio tipo ginklų apyvartos kontrolė gali pasireikšti įvairiomis formomis: nuo paprasčiausios ginklų registracijos iki dalies ar visų rūšių ginklų draudimo, užtikrinamo griežtomis sankcijomis, asmenų, automobilių ar gyvenamosios vietos ir t.t. patikrinimais. Ši strategija pasižymi tuo, kad ginklus nuosavybės teise turintiems subjektams nėra suteiktas pasirinkimas;

⁷⁵ Gun Control Act. http://www.atf.gov/pub/fire-explo_pub/gca.htm; prisijungimo laikas: 2008-09-10.

2) taip pat egzistuoja „švelni“ ginklų apyvartos kontrolės forma, kur teisėtiems ginklų savininkams yra suteikiamas tam tikras pasirinkimas. Valstybės institucijos gali oficialiai siūlyti įvairius paskatinimus ginklų savininkams, kad šie savanoriškai atiduotų ginklus. Taip pat gali būti sudaromos tokios sąlygos, kurios nekeičiant bendrųjų teisės aktų nustatytų reikalavimų, sudaro kliūtis ginklo įsigijimui, pavyzdžiui, keliamas mokestis už ginklo leidimo išdavimą⁷⁶.

Galime pastebėti, kad Lietuvoje vyrauja „kietasis požiūris“ – savanoriškas ginklų atidavimas ir įteisinimas taikytas septynis kartus (1991 m., valstybei leidus įteisinti lygiavamzdžius šautuvus savigynai, 1994 m., kai buvo leista įteisinti trumpuosius šaunamuosius ginklus, 1998 m., kai buvo papildytas ir pakeistas Baudžiamasis kodeksas, 1999, 2000 ir 2006 m. priėmus laikinuosius įstatymus, suteikusius galimybę atiduoti ir įteisinti ginklus, šaudmenis).

Ginklų apyvarta gali būti reguliuojama įvairiais būdais – keliant mokesčius už ginklus ir šaudmenis, ginklų, kuriuos galima įsigyti, skaičiaus ribojimu (kai kuriose valstybėse, daugiausia JAV, įgyjamų ginklų skaičius yra siejamas su tam tikru laikotarpiu – pvz., per mėnesį galima įsigyti tik griežtai nustatytą teisės aktais ginklų skaičių), nustatant griežtą leidimų sistemą, įvairių ginklų rūšių draudimus (pvz. nuo 1994 m. iki 2004 m. JAV galiojęs vadinamųjų „šturmo šautuvų (assault rifle) draudimas), sukuriant ginklų supirkimo schemas (buy-back), kurios skatina savanoriškai atiduoti ginklus valstybės institucijoms. Kiti būdai gali būti ginklų laikymo reikalavimų nustatymas, naujų technologijų pritaikymas, kurios leistų ginklą panaudoti tik teisėtiems savininkams.

Ypač ribojanti ginklų apyvartos kontrolė, įgyvendinama taikant „kietąją“ strategiją, gali turėti savų trūkumų – tai neteisėtos ginklų gamybos, prekybos ir plitimo skatinimas. Neteisėta ginklų apyvarta savo ruožtu glaudžiai siejasi su kitomis neteisėtomis veiklomis, tokiomis kaip narkotikų prekyba. Taip pat gali būti pažeistos piliečių teisės, pavyzdžiui, atliekant privačios nuosavybės apieškimą be teisminės institucijos leidimo⁷⁷.

Ginklų apyvartos kontrolę ir jos efektyvumą apibrėžia keturi faktoriai:

- 1) ginklų paklausa – kiekvienoje valstybėje egzistuoja nusikalstamos struktūros, kurios neteisėtai prekiauja ginklais. Ginklų paklausa priklauso nuo įvairių konfliktų buvimo – etninių, religinių, politinių ir t.t., kurie didina paklausą;
- 2) adekvati teisėkūra – turi egzistuoti teisės normos, kurios užkirstų kelią, kiek tai įmanoma, neteisėtai ginklų apyvartai, nustatytų jos reguliavimo pagrindus. Taisyklių nebuvimas, jų nepakankamumas ar neefektyvumas gali pabloginti laukiamą rezultatą;

⁷⁶ Császár F. Gun Control and the Reduction of the Number of Arms. A WFSa White Paper, 2000. // www.wfsa.net/adobe_documents/Csaszar.pdf; prisijungimo laikas: 2008-09-10.

⁷⁷ Ten pat.

- 3) veiksmingumas – siekiant sumažinti neteisėtą ginklų apyvartą, reikalingos tinkamai pasiruošusios ir techniškai aprūpintos teisėsaugos institucijos;
- 4) kontroliuojančios institucijos – pareigų, kurias nustato teisės normų aktai, įgyvendinimas turi būti prižiūrimas kompetentingos institucijos⁷⁸.

Analizuojant įvairių valstybių teisės aktus galima pastebėti, kad egzistuoja keli kraštutiniai ginklų apyvartos kontrolės sistemos modeliai – neribojantis ir draudžiamasis. Taikant pirmąjį modelį, ši sritis menkai reguliuojama ir dėl to gali kilti pavojus visuomenės saugumui. Antrasis modelis pasižymi ypač sunkiu įgyvendinimu (šis modelis taikomas Jungtinėje Karalystėje, kur draudžiama didžioji dalis šaunamųjų ginklų, tačiau nuo tada, kai buvo priimti draudimai, nusikalstamų veikų skaičius išaugo). Taigi efektyviausia yra suderinti šiuos kraštutinumus ir proporcingai bei lanksčiai reguliuoti ginklų apyvartą, kai kiek įmanoma didesnė dalis ginklų priklauso teisėtiems, teisės aktų nustatytais taisyklėmis paklūstantiems, privatiems asmenims ir valstybės institucijoms.

2.2.3. Ginklų apyvartos kontrolės organizavimas ir įgyvendinimas.

Įgaliotoms valstybės institucijoms kontroliuojant ginklų apyvartą, kaip ir kitose valstybės reguliuojamose srityse vyksta valdymo procesas. Kiekvienas valdymo procesas sudaro uždara ratą, kuris dar vadinamas valdymo ciklu. Šis procesas yra vykdomas tam tikra seka. Valdymo ciklas yra visuma tarpusavyje susijusių, logiškai nulemtų valdymo stadijų, kurias apibūdina atitinkami uždaviniai ir dalyvių sudėtis, arba tarpusavyje sąlygotų reiškinių, procesų, sudarančių tam tikrą valdymo veiklos laikotarpį, visuma, kurio metu pasiekiamas norimas rezultatas. Taigi valdymo procesas yra ciklinio pobūdžio. Paprastai išskiriamos šios valdymo proceso stadijos:

- 1) valdymo situacijos analizė (šiam etape nustatomos iškilusios problemos, trukdančios įgyvendinti tikslus, konstatuojamos valdymo sistemos silpnybės ir stiprybės);
- 2) valdymo sprendimo parengimas ir priėmimas;
- 3) darbo organizavimas ir koordinavimas įgyvendinant sprendimą (organizacijų santykių tinklo, užtikrinančio valdomos sistemos vientisumą, efektyviausius jos komponentų tarpusavyje santykius, racionalius koordinacijos ir subordinacijos tarp jų santykius, sukūrimas)
- 4) sprendimo vykdymo kontrolė ir apskaita (valdymo sprendimo vykdymo eigos kontrolė)

⁷⁸ Interneto svetainė <http://www.renar.gov.ar/english/inicio.asp>; prisijungimo laikas: 2008-09-10.

5) rezultatų įvertinimas⁷⁹.

Kaip matome, organizavimas yra valdymo ciklo dalis. Ginklų apyvartos kontrolės organizavimo tikslas – sukurti palankiausias sąlygas ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinimui, kuris atitiktų žmogaus, visuomenės ir valstybės interesus, užtikrintų viešąją tvarką bei visuomenės saugumą.

Teisės normos turi prasmę tik tada, kai jos yra įgyvendinamos. Tam, kad administracinės teisės norma veiktų, reikia valstybinio valdymo teisinio santykio. Teisinio santykio subjektas, veikdamas (arba neveikdamas) pagal administracinės teisės normos dispoziciją, įgyvendina tam tikrą teisės normą. Mokslinėje literatūroje administracinės teisės normų įgyvendinimas suprantamas kaip tiesioginis normų reikalavimų pritaikymas. Tai yra praktinė, procesinė veikla, siekiant tinkamai sureguliuoti visuomeninius valdymo santykius⁸⁰.

Teisės teorijoje skiriamos keturios teisės normų įgyvendinimo formos, atsižvelgiant į teisės normų turinį ir jose įtvirtintų taisyklių formulavimą⁸¹:

- 1) naudojimasis teisės normomis – teisinių santykių subjektai šiuo atveju įgyvendina subjektines teises, kurias jiems suteikia teisės normos. Šiai forma būdingas aktyvus subjekto elgesys – jis gali savo nuožiūra pasirinkti leistiną elgesio variantą, spręsti, ar pasinaudoti suteikta teise, ar ne;
- 2) administracinės teisės normų vykdymas – subjektas būtinai, neturėdamas kito pasirinkimo, vykdo teisės normoje nurodytus reikalavimus. Šiai formai būdingi aktyvūs veiksmai, kuriuos privalomai nustato įpareigojančios administracinės teisės normos. Teisės normų vykdymas taip pat yra procesinių teisės normų įgyvendinimo forma;
- 3) administracinės teisės normų laikymasis – tai tokia įgyvendinimo forma, kai teisės subjektas savanoriškai neatlieka administracinės teisės normomis draudžiamų veiksmų. Tai yra pasyvi įgyvendinimo forma, nes teisės subjektai vykdo nustatytas pasyvias subjektines pareigas. Administracinės teisės normų laikymasis (pvz. asmuo nešiojasi šaunamąjį ginklą tik teisės normų leistu būdu) neišforminamas jokiais teisiniais aktais ir nesukelia jokių neigiamų padarinių;
- 4) administracinės teisės normų taikymas yra ypatinga teisės įgyvendinimo forma, kurią įgyvendina valstybės institucijos ir pareigūnai kompetencijos nustatytose ribose. Administracinės teisės taikymas yra administracinės teisės normų reikalavimų įvykdymo užtikrinimo procesas. Tai veikla, kuria įgyvendinamos teisės

⁷⁹ Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia. Vilnius: „Eugrimas“, 2008. P. 83.

⁸⁰ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 178.

⁸¹Ten pat. P. 180.

normų nustatytos teisės ir pareigos, valstybės prievarta ir skatinimas. Teisės taikymas yra individuali teisinė veikla nagrinėjant administracines bylas. Dėl jos atsiranda individualūs nurodymai, kuriais užtikrinama teisė, taip pat išreiškiamas individualus norminis visuomeninių santykių reguliavimas. Teisė baigiama taikyti priėmus teisės aktą.

Ginklų apyvartos kontrolės sėkmė ypač priklauso nuo tinkamo jos organizavimo ir nuo įgyvendinimo, atliekamo kompetentingų valstybės institucijų. Reiktų pastebėti, kad ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinimas priklauso ir nuo to, ar pati visuomenė priima šias nustatytas teisės normas.

2.4. Ginklų apyvartos kontrolės kriminologinis aspektas.

Ginklų apyvarta reguliuojama teisinėmis priemonėmis siekiant užtikrinti žmogaus, visuomenės ir valstybės saugumą. Mokslinėje literatūroje galime rasti darbų, kuriuose nagrinėjama ginklų skaičiaus bei jų apyvartos reguliavimo įtaka tokiems reiškiniams kaip nužudymai bei savižudybės. Atskirų minčių apie draudimą turėti ir nešioti ginklus galima rasti Č. Bekarijos „Apie nusikaltimus ir bausmes“, kur autorius teigė, kad įstatymai, kurie uždraudžia turėti ginklus, nuginkluoja tik tuos, kurie patys neketina daryti nusikaltimų⁸².

2003 m. Jungtinių Valstijų Ligų kontrolės ir prevencijos centras atliko tyrimą „Pirmosios ataskaitos, vertinant prievartos prevencijos strategijas: šaunamųjų ginklų įstatymai“. Buvo įvertinti atskirų rūšių šaunamųjų ginklų ir šaudmenų draudimai, suvaržymai, laukimo terminai šaunamųjų ginklų įgijimui, šaunamųjų ginklų registracija, šaunamųjų ginklų leidimų sistema, teisės normos, reguliuojančios ginklų laikymo taisykles Jungtinėse Amerikos Valstijose. Tyrėjai nerado pakankamai įrodymų, leidžiančių spręsti apie teisės normų aktų, reglamentuojančių šaunamuosius ginklus, efektyvumą (tačiau, kaip pastebi autoriai, nepakankami įrodymai negali būti interpretuojami kaip neefektyvumo įrodymas)⁸³.

2004 m. JAV Nacionalinė mokslų akademija išleido savo įvertinimą, apibendrinantį 253 žurnalų straipsnius, 99 knygas, 43 publikacijas, atliktas valstybės institucijų, taip pat empirinius tyrimus⁸⁴. Atliekant tyrimą pastebėta, kad kai kuriais klausimais negalima daryti tvirtų išvadų, nes egzistuoja patikimos informacijos trūkumas. Sunkumą kelia nepakankami duomenys, kiek ginklų yra laikoma nuosavybėje. Tyrėjai padarė išvadą, kad nors egzistuojantys tyrimai ir

⁸² Bekarija Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. Vilnius: „Mintis“, 1992. P. 98.

⁸³ First Reports Evaluating the Effectiveness of Strategies for Preventing Violence: Firearms Laws/<http://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/rr5214a2.htm>; prisijungimo laikas: 2008-09-25.

⁸⁴ Wellford Ch., Pepper J., Petrie C. and others. Firearms and Violence: A Critical Review. Washington DC: The National Academies Press, 2004. http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=10881&page=11; prisijungimo laikas: 2009-09-25.

duomenys suteikia ypač daug informacijos apie nužudymus, savižudybes ir ginklus, bet dėl duomenų ir tyrimo metodų ribotumo, negali patikimai pademonstruoti priežastinio ryšio tarp turimų ginklų skaičiaus ir nusikaltimų, savižudybių priežasčių bei prevencijos. Taip pat tyrinėti tokie klausimai, kaip ginklų naudojimas savigynos tikslais, teisė nešiotis ginklus, tam tikrų asmenų grupių prieinamumo prie ginklų apribojimas. Kadangi egzistuoja daug teisėtų ir neteisėtų būdų įgyti ginklus, ypač sunku kontroliuoti asmenis, kuriems teisės normų aktai draudžia turėti ginklus dėl substitucijos (pakeitimo) efekto.

D. Kates ir G. Mauser teigia, kad lemiami veiksniai, sąlygojantys nužudymų ir savižudybių skaičių, yra baziniai socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai faktoriai, o ne vienokių ar kitokių mirtinų mechanizmų (ginklų) paplitimas. Tyrime autoriai palygino šaunamųjų ginklų skaičių ir nužudymų bei savižudybių skaičių įvairiose Europos valstybėse, taip pat Jungtinėse Amerikos Valstijose. D. Kates ir G. Mauser mano, kad nėra socialinės naudos mažinant šaunamųjų ginklų prieinamumą, jei rezultatas bus platesnis kitų priemonių panaudojimas nužudymuose ir savižudybėse, išliekant panašiam mirčių skaičiui. Nors daugelyje valstybių, kuriose ginklai plačiai paplitę, nužudymų lygis mažesnis nei valstybėse, kurios griežtai kontroliuoja ginklų apyvartą, per daug paprasta yra teigti, kad plačiai paplitęs ginklų turėjimas turi atbaidantį poveikį nusikaltėliams. Labiau tikėtina laikomas teiginys, kad valstybėse, kuriose plačiai paplitę teisėtai laikomi ginklai, o smurtinių nusikaltimų lygis žemas, nužudymų lygis niekada nebuvo aukštas, taigi nekilo būtinybė griežčiau reglamentuoti ginklų apyvartą. Kita vertus, valstybių, kuriose smurtinių nusikaltimų lygis aukštas, įstatymus leidžiančios institucijos ėmėsi priemonių, priimdami griežtesnius ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančius teisės aktus⁸⁵.

Šveicarų mokslininkas M. Killias, vadovaudamasis duomenimis iš aštuoniolikos valstybių, teigė, kad egzistuoja koreliacija tarp šaunamųjų ginklų skaičiaus ir bendro nužudymų bei savižudybių skaičiaus⁸⁶. Vėlesniame tyrime autorius paneigė šią mintį, teigdamas, kad nėra nustatyta reikšmingos koreliacijos su savižudybėmis ir nužudymais⁸⁷. Šio autoriaus nuomone, šaunamųjų ginklų buvimas namuose yra svarbus rizikos faktorius, susijęs su savižudybėmis, atliktoms su šiais ginklais, taip pat su prievarta, nukreipta į moteris. Skirtingai nuo ankstesnio tyrimo mažesnis dėmesys skiriamas Jungtinėms Amerikos Valstijoms dėl daug didesnio nužudymų ir ginklų skaičiaus, nei kitose Vakarų valstybėse.

⁸⁵ Kates D., Mauser G. Would Banning Firearms Reduce Murder and Suicide? A Review of International and some domestic Evidence// http://www.law.harvard.edu/students/orgs/jlpp/Vol30_No2_KatesMauseronline.pdf prisijungimo laikas: 2008-09-25.

⁸⁶ Killias M. Gun Ownership, Suicide and Homicide: an International Perspective//http://www.unicri.it/wwk/publications/books/series/understanding/19_GUN_OWNERSHIP.pdf; prisijungimo laikas: 2008-09-25.

⁸⁷ Killias M. Guns, Violent Crime, and Suicide in 21 Countries// <http://publications.law.uvt.nl/upload/2008125928230053126811.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-09-25.

J. Lott teigia, kad teisės piliečiams nešioti šaunamąjį ginklą suteikimas mažina smurtinių nusikalstamų veikų skaičių, tačiau dėl to nedidėja atsitiktinių mirčių nuo šaunamojo ginklo tikimybė⁸⁸.

Manytume, kad reiktų pritarti D. Kates ir G. Mauser nuomonei – šaunamieji ginklai patys savaime tėra padidinto pavojingumo materialaus pasaulio objektai, tokie patys kaip ir transporto priemonės, tad negali lemti didesnio nusikalstamų veikų ar savižudybių skaičiaus. Tačiau jų reguliavimas yra būtinas, atsižvelgiant į jų naikinamąjį potencialą.

Tyrimai, atlikti ginklų apyvartos kontrolės srityje dėl šių sritį reglamentuojančių teisės aktų veiksmingumo, ginklų skaičiaus apyvartoje, taip pat įtakos nusikaltimams, padaromiems su ginklu, ir savižudybėms, yra pakankamai priešaringi ir juos galima skirstyti į kelias kryptis: 1) pozicija, pagal kurią ginklų skaičius apyvartoje ir ribojantys teisės aktai daro teigiamą įtaką t.y. mažėja nusikaltimų ir savižudybių skaičius; 2) pozicija, pagal kurią ginklų skaičiaus griežtas ribojimas ar visiškas draudimas daro neigiamą įtaką, t.y. daugėja nusikaltimų, kadangi piliečiai negali tinkamai apsiginti nuo nusikalsti linkusių asmenų; 3) pozicija, kuria vadovaujantis nei ginklų skaičius, nei griežtesnis reguliavimas nesumažina nusikaltimų ar savižudybių skaičiaus, nes jų skaičių lemia socialinės, ekonominės ir kultūrinės priežastys.

Apibendrinant šį skyrių galime pastebėti, kad nepaisant ginklų apyvartos kontrolės svarbos, pasaulio, o taip pat ir Lietuvos teisės aktuose nėra nustatytas jos apibrėžimas. Ginklų apyvartos kontrolę siūlytume suprasti kaip valstybinio reglamentavimo priemonių visumą, skirtą veikti. Ginklų apyvartos kontrolės efektyvumą gali lemti pasirinktos ginklų apyvartos strategijos, neretai kuriamos atsižvelgiant į mokslininkų rekomendacijas. Ginklų apyvartos kontrolės apimtis ir metodai formavosi ir kito nuo seniausių laikų, ją taip pat lėmė individuali valstybių patirtis. Tai aptarsime kitame skyriuje.

⁸⁸ Lott J. R., Mustard D. B. Crime, Deterance, and Right to Carry Concealed Handguns// <http://homepage.usask.ca/~sta575/cdn-firearms/Lott/lott.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-09-25.

3. GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS ISTORINĖ RAIDA

3.1. Ginklų apyvartos kontrolės užuomazgos ir raida užsienio valstybėse

Tam tikrų ginklų apyvartos kontrolės užuomazgų galima pastebėti nuo seniausių amžių, nors šiai sričiai daugiau dėmesio pradėta skirti tik dvidešimtojo amžiaus pradžioje.

Jau senovės Romoje buvo reguliuojamas ginklų nešiojimas pomeriame – miesto ribose drausta nešioti ginklą dėl religinių ir tradicinių priežasčių⁸⁹.

Kaip galime pastebėti, teisė turėti vienokios ar kitokios rūšies ginklus dažnai buvo siejama su asmenų priklausymu klasei ar luomu (pavyzdžiui, senovės Romoje buvo draudžiama turėti ginklą vergams, Japonijoje nuo XVI a. pabaigos leista turėti ginklą tik kilmingųjų luomo atstovams).

Pirmuosius bandymus reguliuoti tam tikrų rūšių šaunamųjų ginklų apyvartą galime pastebėti jau viduramžių laikotarpiu – tai bandė daryti katalikų bažnyčia, tačiau nesėkmingai. 1508 metais Anglijos karalius Henrikas VII uždraudė šaunamųjų ginklų bei arbaletų naudojimą be patento⁹⁰. Nuo 1515 metų tik asmenys, kurie turėjo nuosavybės už 300 markių, galėjo turėti aukščiau paminėtus ginklus, 1542 m. pradėtos išduoti medžioklės licencijos. 1517 metais Austrijos imperatorius Maksimilianas I priėmė teisės aktus, ribojančius trumpųjų šaunamųjų ginklų su savaiminio įžiebimo mechanizmu, nešiojimą, kadangi tokio tipo ginklai kėlė saugumo problemų⁹¹.

Anglijos pavaldinių teisė turėti ginklus buvo pripažįstama bendrojoje teisėje. Teisė į ginklą minima ir Viljamo Blekstouno Anglijos įstatymų komentaruose (Commentaries on the Laws of England)⁹².

Japonijoje 1588 m. rugpjūčio 29 d. to meto valdovas Hideyoshi paskelbė „Kardų medžioklę“ (taiko no katanagari) ir uždraudė turėti kardus ir šaunamuosius ginklus nekilmingiems luomams, šią teisę palikdamas tik samurajams. Nuo 1607 m. Tokugavos siogūnatas nustatė, kad visi šaunamieji ginklai ir parakas galėjo būti gaminami tik Nagahamoje. Leidimus užsiimti tokia veikla išduodavo centrinė valdžia. Amatininkams, gaminusiems šaunamuosius ginklus, buvo mokamos metinės išmokos, neatsižvelgiant į tai, ar jie tuo metu gamino ginklus ar ne⁹³.

⁸⁹ Interneto svetainė <http://en.wikipedia.org/wiki/Pomerium>; prisijungimo laikas: 2008-09-29.

⁹⁰ Warlow T. Firearms, the Law, and Forensics Ballistics. Second Edition. London: CRC Press, 2004. P. 19.

⁹¹ Connoly S. Encyclopedia of Rifles and Handguns. A Comprehensive Guide to Firearms. London: Orange Books, 1997. P. 20.

⁹² Blackstone W. Commentaries on the Laws of England // <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/amendIXs1.html>; prisijungimo laikas: 2008-09-26.

⁹³ Kopel D. Japanese Gun Control // http://www.davekopel.org/2A/LawRev/Japanese_Gun_Control.htm#fn67; prisijungimo laikas: 2008-09-25.

Kaip galime pastebėti, to meto ginklų apyvartos kontrolės tikslas buvo ne visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos palaikymas, o vieno luomo pranašumo užtikrinimas.

Leidimų sistemos užuomazgas galime pastebėti XIX a. Anglijoje – pirmieji leidimai ginklams nešiotis už namų ribų medžioklei, savigynai ar kitoms priežastims pradėti išduoti nuo 1870 m. Tokie leidimai galiojo vienerius metus, juos buvo galima nusipirkti pašte. 1903 m. buvo priimtas Pistoletų įstatymas, draudęs parduoti pistoletus nepilnamečiams ir nusikaltėliams. Po Pirmojo pasaulinio karo, 1920 m. priimtas Šaunamųjų ginklų įstatymas, kuriuo įvesta ginklų registracija. Automatiniai ginklai sureguliuoti 1937 m. Šaunamųjų ginklų aktu, 1968 m. nustatytas reguliavimas apėmė ne tik pistoletus, revolverius ir graižtvinius šautuvus, bet ir lygiavamzdžius šaunamuosius ginklus. Po 1987 m. Hungerfordo žudynių uždrausta didelė dalis šaunamųjų ginklų (pavyzdžiui pusiau automatiniai šautuvai su didelės talpos dėtuve), po 1997 m. panašių įvykių Dunbleine, su menkomis išimtimis civiliams asmenims uždrausta turėti trumpuosius šaunamuosius ginklus (išskyrus ne didesnio kaip .22 kalibro pistoletus ar revolverius sporto tikslais, taip pat kitos retos išimtys)⁹⁴.

1787 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijos Antrojeje pataisoje (Teisių bilio dalis) yra įtvirtinta individuali teisė turėti ir nešiotis ginklą konfrontacijos atveju, kaip išaiškino Aukščiausiasis Teismas 2008 m. birželio 26 d. District of Columbia v. Heller byloje. Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad savigyna yra esminė sudedamoji šios teisės dalis. Iki šio teismo sprendimo buvo diskutuojama dėl teisės į ginklą prigimties, kadangi nesutarta, ar tai yra individuali, ar kolektyvinė teisė. Teisė laikyti ir nešioti ginklą buvo įtraukta į Teisių bilį dėl to, kad buvo manoma, jog federalinė valdžia gali nuginkluoti žmones. Tokiu būdu Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucija patenka tarp tų valstybių konstitucijų, kurios aiškiai įtvirtina teisę į ginklą (Meksikos, Kolumbijos, Haičio).

Tačiau JAV Aukščiausiasis Teismas sprendime pažymi, jog teisė turėti ir nešioti ginklą, kaip ir daugelis kitų teisių, nėra absoliuti – „tai nėra teisė nešioti bet kokį ginklą bet kokių būdu ar bet kokiam tikslui“. Taigi draudimas turėti ginklą teistiems už sunkius nusikaltimus ar psichiškai nesveikiems ir dėl to neveiksniems asmenims, draudimas nešioti ginklą tokiose vietose, kaip mokyklose ar valstybinėse institucijose, taip pat komercinės prekybos ginklais atitinkamas reguliavimas, negali būti laikomi teisės turėti bei nešioti ginklą pažeidimu⁹⁵.

Kaip vieną seniausių ir ilgiausiai veikiančių įstatymų, reguliuojančių ginklų apyvartą, galima paminėti vadinamąjį Salivano įstatymą (tikrasis pavadinimas – Aktas, pataisantis baudžiamąjį įstatymą, ryšium su pavojingų ginklų pardavimu ir nešiojimu (An Act to Amend the Penal Law, in Relation to the Sale and Carrying of Dangerous Weapons)), priimtą 1911 m. JAV,

⁹⁴ Warlow T. Firearms, the Law, and Forensics Ballistics. Second Edition. London: CRC Press, 2004. P. 30.

⁹⁵ District of Columbia, et al., Petitioners v. Dick Anthony Heller// <http://www.supremecourtus.gov/opinions/07pdf/07-290.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-09-26.

Niujorko mieste. Pagrindinis šio įstatymo iniciatorius buvo valstijos senatorius Timotis Salivanas, pagarsėjęs dėl bendradarbiavimo su to meto nusikaltėlių grupuotėmis. Asmenys, norėję įsigyti ginklą, pakankamai mažą, kad jį būtų galima paslėpti, turėjo gauti atitinkamą leidimą. Tokio ginklo turėjimas be leidimo buvo laikomas lengvu nusikaltimu (misdemeanor), tuo tarpu nešiojimas – sunkiu nusikaltimu (felony). Taip pat šis teisės aktas draudė turėti ar nešiotis kastetus, „pavojingus peilius“, skustuvus „su neteisėto panaudojimo tikslu“⁹⁶.

Pirmasis federalinio lygmens teisės aktas, reguliuojantis ginklų apyvartą, JAV buvo 1934 m. Nacionalinis šaunamųjų ginklų įstatymas (National Firearms Act). Šiuo teisės aktu buvo reguliuojama automatinių ginklų, lygiavamzdžių ir graižtvinių šautuvų, kurių vamzdžiai buvo trumpesni nei 18 colių, duslintuvų, taip pat kai kurių kitų ginklų apyvarta. Minėtųjų ginklų gamybai ir perdavimui buvo nustatyti mokesčiai ir privaloma registracija. Nacionaliniu šaunamųjų ginklų įstatymu siekta sumažinti šių ginklų skaičių, kadangi jie buvo dažnai naudojami to meto nusikaltimuose. Nuo Aukščiausiojo Teismo 1968 m. priimto sprendimo Haynes byloje, šis teisės aktas tapo sunkiai įgyvendinamas, nes registracijos reikalavimas pažeidė Penktąją JAV Konstitucijos pataisą, draudžiančią duoti parodymus prieš save patį⁹⁷.

Šie trūkumai buvo ištaisyti priėmus antrąjį federalinį Ginklų kontrolės įstatymą 1968 m., kuris tuo pačiu nustatė asmenų kategorijas, kuriems draudžiamas šaunamųjų ginklų turėjimas, uždraudė įgyti trumpuosius šaunamuosius ginklus už valstijos, kurioje asmuo gyvena, ribų, nustatė asmenų, kurie dalyvauja ūkinėje komercinėje veikloje, susijusioje su ginklais, licencijavimo sistemą. Kiti svarbūs federalinio lygmens įstatymai buvo 1986 m. Šaunamųjų ginklų savininkų apsaugos aktas (Firearm Owners Protection Act)⁹⁸, 1993 m. Brady Trumpųjų šaunamųjų ginklų prievartos prevencijos aktas (Brady Handgun Violence Prevention Act), nustatęs penkių dienų laukimo terminą prieš įgyjant trumpąjį šaunamąjį ginklą (pistoletą, revolverį)⁹⁹.

Vokietijoje (Veimaro Respublikoje) 1919 m. priimtu teisės normų aktu (Verordnung des Rates der Volksbeauftragten über Waffenbesitz) buvo nustatyta, kad visi šaunamieji ginklai, taip pat šaudmenys, turėjo būti atiduoti atitinkamoms valstybinėms institucijoms. To nepadariusiems grėsė 100 000 markių bauda ir laisvės atėmimas penkeriems metams. Šis potvarkis galiojo iki 1926 m. 1928 m. Veimaro Respublikoje buvo priimtas išsamus Įstatymas apie šaunamuosius ginklus ir šaudmenis (Gesetz über Schußwaffen und Munition). Norint įgyti ginklą reikėjo gauti leidimą ginklams ar šaudmenims (Waffen oder Munitionserwerbschein),

⁹⁶De Leon D. Disarming the People – Licencing Sullivan’s Plug –Uglier// Daily People, 1911, October 3, No. 95. http://www.slp.org/pdf/de_leon/eds1911/oct03_1911.pdf; prisijungimo laikas: 2008-09-26.

⁹⁷ ATF National Firearm Act Book. http://www.atf.gov/firearms/nfa/nfa_handbook/index.htm; prisijungimo laikas: 2009-09-26.

⁹⁸ Interneto svetainė <http://www.law.cornell.edu/uscode/18/921.html>; prisijungimo laikas: 2009-09-26.

⁹⁹ Interneto svetainė http://en.wikipedia.org/wiki/Gun_law_in_the_United_States; prisijungimo laikas: 2009-09-26.

kuriuos išduodavo policijos įstaigos. Šis reikalavimas buvo taikomas tiek komercinėje prekyboje, tiek įgyjant ginklą privačiam asmeniui. Nešiotis ginklui buvo reikalingas atskiras leidimas (Waffenschein). Leidimus išduodančios institucijos galėjo riboti jų galiojimą priklausomai nuo atskirų priežasčių ir nuo vietovės¹⁰⁰.

Leidimas įgyti ar nešioti ginklą būdavo išduodamas tik tiems asmenims, kurių patikimumas nekėlė abejonų ir tik tada, kai buvo įrodomas poreikis gauti ginklą. Leidimai automatiškai nebuvo išduodami romų tautybės asmenims, taip pat asmenims „kurie klajojo kaip romai“, teistiems asmenims, tiems, kurie buvo sekami policijos, taip pat tiems asmenims, kuriems pritaikytas pilietinių teisių atėmimas¹⁰¹. Kaip matome, šie reikalavimai buvo pagrįsti ir rasiniu pagrindu, tačiau tuo pačiu nustatė asmenims, įgyjantiems ginklą, pareigą turėti pastovią gyvenamąją vietą – toks reikalavimas egzistuoja ir šiais laikais tam, kad kompetentingų institucijų pareigūnai galėtų patikrinti ginklo laikymo sąlygas.

1938 m. buvo priimtas naujas Ginklų įstatymas – pagrindiniai skirtumai nuo ankstesniojo įstatymo buvo šie: žydų tautybės asmenims buvo uždrausta dalyvauti ūkinėje komercinėje veikloje, susijusioje su ginklais, taip pat nustatytos išimties ginklų įgijimui ir nešiojimui įvairioms nacionalsocialistų organizacijoms, partijos nariams, karinėms ir policinėms organizacijoms. Nors leidimas įgyti ginklą buvo taikomas tik trumpiesiems šaunamiesiems ginklams, bet kokiam asmeniui galėjo būti uždrausta turėti bet kokios rūšies šaunamąjį ginklą, jei asmuo „veikė priešišku valstybei būdu“, buvo nuteistas dėl „pasipriešinimo valstybinėms institucijoms“ ar „manoma, kad jis gali pakenkti viešajam saugumui“¹⁰².

1945 m., po Antrojo pasaulinio karo, sąjungininkų iniciatyva buvo pradėtas visiškas nuginklavimas. Net policijos pareigūnams iš pradžių buvo draudžiama nešioti ginklą. Turėti ginklą privatiems asmenims drausta iki 1956 m. Dabartinis Vokietijos Ginklų įstatymas priimtas 1972 m.

Apibendrinant galime teigti, kad leidimų sistema ir registracija pradėjo formuotis XX a. pradžioje. Tam tikrų ginklų apyvartos kontrolės užuomazgų, tokių kaip valstybinė ginklų prekybos monopolija, pavyzdžių galime sutikti ir XVI a.

3.2. Ginklų apyvartos kontrolės raida Lietuvoje.

Lietuvoje iš dalies pradėta reguliuoti ginklų apyvartą nuo 1919 m., kai buvo priimtos Leidimų ginklams laikyti davimo taisyklės. Šios taisyklės draudė be leidimo laikyti ir nešioti

¹⁰⁰ Halbrock P. S. Nazi Firearms Law and the Disarming of German Jews. *Arizona Journal of International and Comparative Law*, No. 3, 483-535. P. 485// <http://www.stephenhalbrook.com/article-nazilaw.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-09-26.

¹⁰¹ Ten pat. P. 488.

¹⁰² Ten pat. P. 506.

šaujamąjį ginklą. Taisyklėse nebuvo pateiktas šaujamąjo ginklo apibrėžimas, tik nustatyti mokesčiai už leidimus laikyti revolverį, medžioklinį šautuvą. Leidimus laikyti ginklus galėjo gauti tik Lietuvos piliečiai, ne jaunesni nei 17 metų, vėliau šis amžiaus cenzas buvo padidintas iki 20 metų. Vėliau padaryta išlyga ir nustatyta galimybė išduoti leidimą ir ne Lietuvos piliečiams, jei valstybė, kurios piliečiai tie asmenys buvo, suteikė tokią teisę. Leidimų išdavimo procedūroje nedalyvavo policijos įstaigos, sprendimus dėl leidimo išdavimo priimdavo miesto arba apskrities viršininkas, atsisakymą leidimą išduoti asmenys galėjo apskųsti Piliečių apsaugos departamentui. Taisyklės draudė perduoti ginklą kitam asmeniui. Kai kuriuos ginklų apyvartos klausimus reglamentavo Medžioklės įstatymui vykdyti taisyklės. Ginklų fondas, įsteigtas 1935 m., tuo metu nereguliavo ginklų apyvartos. Vienintelis šios institucijos tikslas buvo padėti įsigyti ginklų kariuomenei¹⁰³. Reikia pastebėti, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę Ginklų fondas įgavo daugiau funkcijų – jis atlieka ir informacijos kaupimo apie ginklus, ir privačių asmenų bei valstybinių institucijų aprūpinimo ginklais funkciją.

Nepriklausomoje Lietuvos Respublikoje 1991 m. gruodžio 24 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 587 Lietuvos Respublikos piliečiams ar nuolatiniams gyventojams suteikta teisė įsigyti ir laikyti lygiavamzdžius medžioklinius šautuvus ir šaudmenis, taip pat suteikta teisė juridiniams asmenims prekiauti medžiokliniais šautuvais ir dujiniais ginklais¹⁰⁴.

1994 m. sausio 11 d. buvo priimtas įstatymas „Dėl leidimo įsigyti, laikyti ir nešiotis šaunamuosius ginklus savigynai bei dėl neteisėtai įgytų šaunamųjų ginklų, šaudmenų ar sprogstamųjų medžiagų atidavimo“ – Lietuvos Respublikos piliečiams suteikta teisė įsigyti, laikyti ir nešiotis ne didesnio kaip 9 mm kalibro trumpuosius šaunamuosius ginklus. Šaunamųjų ginklų savigynai, jų šaudmenų įsigijimo, laikymo, nešiojimosi ir naudojimosi tvarką nustatė 1994 m. kovo 18 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 187¹⁰⁵. Šios taisyklės nustatė reikalavimus savigynos šaunamiesiems ginklams, jų leistiną galingumą, draudžiamus ginklų priedėlius, reikalavimus asmenims, norintiems įgyti šaunamąjį ginklą, instituciją, kurioje galima teisėtai įsigyti pistoletus ar revolverius (Lietuvos ginklų fondo parduotuvėje). Sprendimą dėl leidimo įsigyti šaunamąjį ginklą priimdavo Vidaus reikalų ministerijos Policijos departamento generalinis komisaras. Ginklai buvo registruojami Policijos departamento Viešosios policijos valdyboje. Lygiavamzdžių šautuvų apyvartą reglamentavo atskiras Vyriausybės nutarimas¹⁰⁶.

¹⁰³ Kavolis A. Ginklų apyvartos reglamentavimas Lietuvos Respublikoje tarpukariu // Policija, 2007. Nr. 6 (70-4908).

¹⁰⁴ 1991 m. gruodžio 24 d. Vyriausybės nutarimas „Dėl leidimo įsigyti šaunamuosius ginklus savigynai“. Valstybės žinios. 1992, Nr. 7-187.

¹⁰⁵ 1994 m. kovo 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 187 „Dėl šaunamųjų ginklų savigynai bei jų šaudmenų įsigijimo, laikymo, nešiojimosi ir naudojimo tvarkos patvirtinimo. Valstybės žinios. 1994, Nr. 22-365.

¹⁰⁶ 1994 m. rugsėjo 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 831 „Dėl lygiavamzdžių šautuvų savigynai bei jų šaudmenų įsigijimo, laikymo ir naudojimo tvarkos patvirtinimo“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 71-1344.

Lygindami šį įstatymą ir minėtus Vyriausybės nutarimus su šiuo metu galiojančiais teisės aktais, galime pastebėti, kad nebuvo įtvirtinta ginklų klasifikacija, teisės aktai fragmentiškai reglamentavo tik atskiras ginklų rūšis.

1996 m. priimtas Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. Jo priėmimą lėmė tiek teisėtų, tiek neteisėtų ginklų ir šaudmenų kiekio didėjimas. Prieš šį įstatymą daugelį ginklų apyvartos kontrolės klausimų reglamentavo tarpusavyje nesuderinti teisės aktai. Buvo nustatytas ginklų ir šaudmenų klasifikavimas. Ginklai ir šaudmenys klasifikuoti pagal du kontrolės organizavimo pagrindus: pagal pagrindinę jų naudojimo sritį (koviniai, tarnybiniai, vardiniai ir civiliniai) ir pagal patekimo į civilinę apyvartą tvarką (ribotos civilinės apyvartos ir neribotos). Ginklų ir šaudmenų apyvartos kontrolę taip pat reglamentavo Vyriausybės nutarimu patvirtintos taisyklės¹⁰⁷ (Tarnybinių ir kovinių ginklų apyvartos taisyklės, Savigynos ginklų apyvartos taisyklės ir t.t.). Analizuodami šio laikotarpio ginklų apyvartą reglamentuojančius teisės aktus galime pastebėti, kad nemažai nuostatų, tokios kaip ginklų klasifikacija, sertifikavimas, kadastras buvo iš dalies perimti iš Rusijos Federacijos teisės aktų. Lyginant tuo metu galiojusius teisės aktus reiktų atkreipti dėmesį, kad skirtingai nuo dabar galiojančio Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo, nebuvo reglamentuojama tarpininkų veikla ginklų prekyboje, ginklų nuoma, ginklų parodų organizavimas.

2002 m. priimta nauja Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo redakcija – ja siekta suderinti Lietuvos Respublikos teisės aktus su pagrindinių Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimais ir įvykdyti Lietuvos įsipareigojimus derybose dėl stojimo į Europos Sąjungą derybinės pozicijos „Laisvas prekių judėjimas“ skyriaus „Direktyva 91/477/EEC – šaunamieji ginklai“ įgyvendinimo. Šioje redakcijoje įtvirtinta nauja ginklų klasifikacija, atitinkanti 1991 m. Europos tarybos direktyvos dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės nuostatas.

Palyginus skirtingų valstybių įvairiais istoriniais laikotarpiais ginklų apyvartos kontrolės apimtį, galime daryti išvadą, kad laikui bėgant pradėta reglamentuoti vis daugiau ginklų rūšių, tuo pačiu plėtėsi ir valstybės institucijų kompetencija organizuojant ir įgyvendinant šią sritį – įvesta leidimų sistema, ginklų registracija, pradėtos kurti specializuotos institucijos. Kitame skyriuje analizuojama dabartinė Lietuvos Respublikos ir kitų užsienio valstybių ginklų apyvartos kontrolės sistema.

¹⁰⁷ 1998 m. balandžio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 436 „Dėl Ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 1998, Nr. 37-974.

4. GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS SISTEMA LIETUVOS RESPUBLIKOJE IR KITOSE UŽSIENIO VALSTYBĖSE: PROBLEMAS ORGANIZAVIMO IR ĮGYVENDINIMO SRITYJE

4.1. Ginklų apyvartos kontrolės sistema ir teisės šaltiniai.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne sistema apibrėžiama kaip: 1) ko nors išsidėstymas, tvarka, visuma, 2) išsidėstymo tvarka, sudarymo principas; 3) ko nors darinys (pagal tikslą, paskirtį, veikimą, nagrinėjimo požiūrį), 4) tvarka, santvarka, sutvarkymas, 5) organizaciniu atžvilgiu susietų įstaigų ar ūkinių vienetų visuma¹⁰⁸.

Dauguma sistemų pasižymi tam tikromis bendromis charakteristikomis:

- 1) sistemos turi struktūrą, nulemtą jos dalių ir procesų;
- 2) sistemos yra tikrovėje egzistuojančių reiškinių apibendrinimas;
- 3) sistemos funkcionuoja panašiu būdu;
- 4) įvairios sistemų dalys yra siejamos tarpusavio funkcinių ir struktūrinių ryšių¹⁰⁹.

Ginklų apyvartos kontrolės sistemą sudaro įvairios galios teisės normų aktai, reglamentuojantys ginklų apyvartos kontrolės srityje susiklostančius visuomeninius santykius, įgaliotos valstybės institucijos, sukurtos specialiai ar įgaliotos kontroliuoti ginklų apyvartą ir su ja susijusius klausimus, taip pat šių institucijų veikla, skirta reguliuoti ginklų judėjimą visuomenėje, tuo pačiu pasitelkiant specialias priemones, tokias kaip registravimas, leidimų išdavimas ir licencijavimas.

Tam, kad būtų galima efektyviai reguliuoti ginklų apyvartą, būtina nustatyti griežtą kontrolės ir atsakomybės sistemą, tuo pačiu atliekant periodinį įtvirtintų teisės normų aktuose taisyklių vykdymo patikrinimą (pavyzdžiui, įgalioti pareigūnai gali apžiūrėti ginklus bei jų prekybos, laikymo, saugojimo vietas, patikrinti, ar ginklai ir šaudmenys yra saugomi atsižvelgiant į poįstatyminiuose teisės aktuose nustatytus reikalavimus, reikalauti, kad asmenys pateiktų atitinkamus dokumentus bei kitą informaciją, reikalingą kontrolei įgyvendinti). Todėl plačiau taikomi tokie metodai, kaip teisių įgyvendinimas, kuris yra leidžiamas tik tada, kai asmuo pateikia atitinkamą prašymą.

Ginklų apyvartos kontrolė gali būti efektyvi tik tada, kai už nustatytų teisės normų aktais reikalavimų nesilaikymą asmenims yra taikomos įvairios sankcijos, nuo licencijos užsiimti

¹⁰⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 694.

¹⁰⁹ Interneto svetainė http://en.wikipedia.org/wiki/System#cite_note-1; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

ūkine komercine veikla, susijusia su ginklais, jų priedėliais, pagrindinėmis dalimis bei šaudmenimis ar leidimo (nešiotis, laikyti ar transportuoti ginklą) atėmimo iki piniginių baudų.

Ginklų apyvartos kontrolės srityje susiklostantys visuomeniniai santykiai įvairiose valstybėse reglamentuojami šiais teisės normų aktais:

- 1) konstitucija;
- 2) tarptautiniai teisės aktai;
- 3) Europos Bendrijos teisė (Europos Sąjungos valstybėse narėse);
- 4) įstatymai;
- 5) poįstatyminiai teisės aktai (įgyvendinančių ginklų apyvartos kontrolę institucijų vadovų priimti įsakymai, taisyklės, instrukcijos ir t.t.);

Kai kuriose valstybėse, pvz. JAV, Jamaikoje ypač didelę reikšmę turi teismų praktika (2008 m. dėl Aukščiausiojo Teismo priimto sprendimo Vašingtono apygardoje buvo panaikintas trumpųjų šaunamųjų ginklų draudimas¹¹⁰).

Kai kur ginklų apyvartos klausimai laikomi tokiais svarbiais, kad patikimi spręsti tautai, išreiškiant poziciją per visuotinai privalomą referendumą – 2005 m. Brazilijoje buvo surengtas referendumas, kuriuo siekta sužinoti piliečių poziciją ginklų ir šaudmenų prekybos klausimu. 65 procentai dalyvavusių referendume Brazilijos piliečių atmetė siūlomą 2003 m. Nusiginklavimo statuto (Estatuto do Desarmamento) nuostatą, kuri būtų uždraudusi prekybą ginklais ir šaudmenimis visoje nacionalinėje teritorijoje, išskyrus institucijas, kurioms padaryta išimtis vadovaujantis 6 Nusiginklavimo statuto straipsniu¹¹¹.

F. Zimring teisės normas, reglamentuojančias ginklų apyvartos kontrolę, skirsto į tris grupes:

- 1) teisės normos, kurios apriboja ginklų naudojimo vietą ir būdus;
- 2) teisės normos, kurios riboja galimybę įgyti ginklus asmenims, patenkantiems į padidintos rizikos grupes (nepilnamečiai, asmenys, kurių teistumas nėra išnykęs, taip pat asmenys, priklausomi nuo alkoholio, narkotinių medžiagų);
- 3) teisės normos, uždraudžiančios ypač pavojingus ginklus (automatiniai ginklai, ilgieji šaunamieji ginklai, kurie modifikuoti tokiu būdu, kad būtų sumažinti jų gabaritai (nupjautvamzdžiai), kiti ginklai, kuriuos teisę laikyti pasilieka išimtinai pati valstybė)¹¹².

¹¹⁰ District of Columbia, et al., Petitioners v. Dick Anthony Heller// <http://www.supremecourt.us/opinions/07pdf/07-290.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹¹ Interneto svetainė http://en.wikipedia.org/wiki/Referendum_concerning_the_prohibition_of_the_sale_of_firearms_and_ammunition; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹² <http://www.enotes.com/public-health-encyclopedia/gun-control>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

4.1.1. Ginklų apyvartos kontrolės nuostatos, įtvirtintos konstituciniu lygmeniu.

Tam tikri klausimai, susiję su ginklų apyvartos kontrole kai kuriose valstybėse reguliuojami konstituciniu lygmeniu. Pavyzdžiui, 1917 m. Meksikos konstitucijos 10 straipsnis skelbia: „Jungtinių Meksikos Valstijų gyventojams suteikta teisė turėti bet kokios rūšies ginklą savo nuosavybėje apsaugai ir teisėtai savigynai, išskyrus tuos, kurie yra atvirai uždrausti įstatymu ar kuriuos valstybė pasilieka išskirtiniam kariuomenės, laivyno ar nacionalinės gvardijos naudojimui, bet jie (gyventojai) negali nešiotis ginklų apgyvendintose vietose nepakludami policijos nustatytoms taisyklėms“¹¹³.

1991 m. Kolumbijos konstitucijos 223 straipsnyje įtvirtinta taisyklė, kad tik valstybė gali daryti prieinamus ar gaminti ginklus, karinę amuniciją ir sprogmenis. Niekas negali turėti ar nešioti ginklo be kompetentingos institucijos leidimo. Tačiau leidimas nesuteikia asmeniui teisės nešioti ginklą politiniuose susirinkimuose, rinkimuose, viešus posėdžiuose ar įstatymų leidžiamajame susirinkime, net jei asmuo dalyvauja ar vadovauja tokiam susirinkimui¹¹⁴.

1987 m. Haičio konstitucijoje 268-1 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas pilietis turi teisę į ginkluotą būtinąją gintį gyvenamosios vietos ribose, tačiau neturi teisės nešioti ginklo be aiškiai išreikšto ir pamatuoto policijos viršininko leidimo, o 268-2 straipsnis įtvirtina pareigą apie ginklo turėjimą pranešti policijai¹¹⁵.

Ilgą laiką daug diskusijų kėlė Jungtinių Amerikos Valstijų konstitucijos Antroji pataisa, kol 2008 m. JAV Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad Antroji pataisa gina individualią teisę turėti šaunamąjį ginklą, kuri nesiejama su tarnyba milicijoje, ir naudoti tokį ginklą tradiciškai teisėtiems tikslams, tokiems kaip būtinoji gintis namuose¹¹⁶. Tokia išvada buvo prieita analizuojant minėtąją teisės normą lingvistiniu, istoriniu metodais, mokslininkų interpretacijomis.

Paprastai konstituciniu lygmeniu reglamentuojami tik ypač svarbūs visuomenėje susiklostantys teisiniai santykiai. Taigi galima teigti, kad šiose valstybėse teisei piliečiui turėti ginklą yra skiriamas ypatingas dėmesys dėl susiklosčiusių istorinių bei socialinių aplinkybių.

¹¹³ 1917 m. Meksikos konstitucija <http://www.ilstu.edu/class/hist263/docs/1917const.html>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹⁴ 1991 m. Kolumbijos konstitucija http://confinder.richmond.edu/admin/docs/colombia_const2.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹⁵ 1987 m. Haičio konstitucija <http://pdba.georgetown.edu/constitutions/haiti/haiti1987.html>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹⁶ Interneto svetainė <http://www.law.cornell.edu/supct/html/07-290.ZS.html>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

Nepaisant to, tiek Meksikoje, tiek ir Kolumbijoje, kaip ir daugelyje Pietų Amerikos valstybių, galimybė teisėtai įgyti ginklą yra pakankamai ribota.

4.1.2. Tarptautinės teisės aktai ginklų apyvartos kontrolės srityje.

Šaunamieji ginklai dėl sąlyginai nesudėtingo gamybos proceso, taip pat nedidelės kainos, tačiau didelio efektyvumo, yra neatsiejama visų karinių konfliktų (tiek tarp valstybių, tiek valstybių viduje) dalis. Ši problema yra ypač aktuali Afrikos žemyno valstybėse, kur dėl nestabilios politinės padėties kiekvienais metais žūsta arba yra sužalojami tūkstančiai žmonių.

Pirmą kartą Jungtinėse Tautose klausimas dėl šaulių ir lengvųjų ginklų (atkreiptinas dėmesys, kad šaulių ir lengvieji ginklai neturi vieningo apibrėžimo tarptautinėje teisėje – šaulių ginklai apima ginklus, skirtus naudoti pavieniams asmenims, o lengvaisiais ginklais laikomi tie ginklai, kuriems aptarnauti reikia kelių žmonių komandos, pvz. sunkieji kulkosvaidžiai¹¹⁷) buvo iškeltas 1995 m. Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje A/RES/50/70B. Buvo sukurtos dvi ekspertų grupės, turėjusios atlikti šaulių ginklų plitimo analizę, kurios paruošė dvi ataskaitas 1997 ir 1999 m. Šiose ataskaitose ekspertai nurodė priemones, kuriomis būtų galima kovoti su nekontroliuojamu ginkluotės plitimu, nelegalia ginklų prekyba ir naudojimu Jungtinių Tautų, regioniniu ir valstybių lygiu, tokias kaip efektyvus ginklų embargo taikymas, parduodamų šaulių ir lengvųjų ginklų žymėjimas, leidžiantis atsekti tokių ginklų gamintojus, valstybėms rekomenduota riboti ginklų perdavimą į tuos regionus, kuriuose vyksta kariniai konfliktai, koordinuoti tarpusavio pastangas surenkant ir apsaugant ginklus, nustatyti saugiklius, kurie padėtų apsaugoti ginklus nuo jų vagysčių iš ginklų saugojimo vietų, priimti teisės aktus ir nustatyti administracines procedūras, kurios padėtų efektyviai kontroliuoti šaulių ir lengvųjų ginklų produkciją, eksportą, importą, pakartotinį perdavimą, tam kad būtų galima užkirsti kelią neteisėtai prekybai ar perdavimui neteisėtiems gavėjams, sustiprinti tarpvalstybinį valstybių teisės saugos institucijų bendradarbiavimą, nustatyti griežtus nacionalinius kriterijus, kurie apimtų visas šaulių ir lengvųjų ginklų kategorijas leidimui eksportuoti ginklus ir t.t.¹¹⁸.

2001 m. liepos 9-20 d. Niujorke įvyko Tarptautinė konferencija dėl nelegalios prekybos šaulių ir lengvaisiais ginklais visais jos aspektais. Šios konferencijos metu buvo priimta Jungtinių Tautų veiksmų programa, skirta užkirsti kelią, kovoti ir sunaikinti nelegaliai ginklų prekybai visais jos aspektais¹¹⁹. Ši programa apima įvairius veiksmus nacionaliniu, regioniniu ir

¹¹⁷ OSCE Document on Small Arms and Light weapons//<http://www.fas.org/asmp/campaigns/smallarms/osce-sa.pdf>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹⁸ Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 54 sesija //<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/242/48/PDF/N9924248.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

¹¹⁹ Interneto svetainė <http://www.lgf.lt/index.php?1990743179>; prisijungimo laikas: 2008-10-01.

globaliu lygiais teisės aktų leidybos srityje, konfiskuotų ar kitais būdais surinktų ginklų naikinimo klausimais, taip pat tarptautinį valstybių bendradarbiavimą nustatant ir susekant nelegalią ginklų prekybą.

2001 m. Lietuva pasirašė Protokolą prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantį Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą¹²⁰.

Šiame protokole apibrėžiamos šaunamojo ginklo, jo dalių ir komponentų, šaudmenų, neteisėtos gamybos, neteisėtos prekybos, susekimo sąvokos. Šis protokolas taikomas užkirsti kelią šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų neteisėtai gamybai ir prekybai jais, tirti bei vykdyti nusikaltimų tyrimą, kai tie nusikaltimai savo pobūdžiu yra tarptautiniai ir juose dalyvauja organizuota nusikalstama grupė. Jis nustato reikalavimus informacijos, susijusios su šaunamaisiais ginklais, saugojimu, individualiam ginklų žymėjimui, pagrindinius šaunamųjų ginklų deaktyvavimo (atkreipiamame dėmesį, kad ši sąvoka Lietuvos ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra įtvirtinta, atitinkamai naudojamos visiškai netinkamų naudoti ginklų ir netinkamų naudoti ginklų sąvokos) principus, eksporto, importo ir tranzito licencijų ar leidimų sistemai, apsaugai ir prevencinėms priemonėms, skirtoms užkirsti kelią šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų vagystėms, dingimams, neteisėtai gamybai ir prekybai. Taip pat nustatoma pareiga valstybėms (Protokolo šalims) tarpusavyje keistis informacija, susijusia su ginklų gamintojais, importuotojais, eksportuotojais, organizuotomis nusikalstamomis grupėmis, įstatymų leidybos patirtimi ir praktika, kita mokslinio ir techninio pobūdžio informacija.

Taip pat didelis dėmesys šaunamųjų ginklų judėjimui visuomenėje skiriamas ir Europos Sąjungoje. 1997 m. priimta Programa dėl prevencijos ir kovos su nelegalių įprastinių ginklų pervežimų¹²¹. Šios programos tikslai yra padidinti legalaus šaulių ginklų eksporto skaidrumą ir valstybių – eksportuotojų atskaitomybę, sustabdyti ginklų srautus į karinių konfliktų židinius, apriboti eksportą šalims, kurios yra įsitraukusios į karinius konfliktus arba vykdo represijas, uždrausti valstybėms teikti šaulių ginklus nevyriausybinėms struktūroms.

1998 m. Europos Sąjungoje buvo priimtas ES elgesio kodeksas ginklų eksporto srityje¹²². Šis kodeksas nustato 8 kriterijus, kuriais privalo vadovautis Europos Sąjungos valstybės narės ginklų eksporto srityje:

¹²⁰ Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2005, Nr. 12-358.

¹²¹ EU Programme for Preventing and Combating Illicit Trafficking in Conventional Arms// www.fas.org/asmp/campaigns/smallarms/euprogram.htm; prisijungimo laikas: 2008-10-02.

¹²² EU Code of Conduct on Arms Export//http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-02.

- 1) ES valstybių narių pagarba tarptautiniams įsipareigojimams, ypač sankcijoms priimtoms JT Saugumo Tarybos;
- 2) pagarba žmogaus teisėms valstybėje, kuri yra galutinis vartotojas;
- 3) vidinė situacija (įtampos ar ginkluotų konfliktų egzistavimas) galutinės paskirties valstybėje;
- 4) regioninės taikos, saugumo ir stabilumo išlaikymas;
- 5) valstybių narių, taip pat teritorijų, už kurias atsakingos valstybės narės, taip pat kitų draugiškų valstybių ar sąjungininkų nacionalinis saugumas;
- 6) valstybės pirkėjos elgesys tarptautinės bendruomenės atžvilgiu, požiūris į terorizmą, jos aljansų prigimtis ir pagarba tarptautinei teisei;
- 7) rizika, kad įranga bus nukreipta valstybėje, kuri yra pirkėjas, peregsportavimui esant nepageidaujamoms sąlygoms;
- 8) ginklų eksporto suderinamumas su techninėmis ir ekonominėmis valstybės gavėjo sąlygomis, atsižvelgiant į pageidavimą, kad valstybės turėtų patenkinti savo teisėtus saugumo ir gynybos poreikius.

1991 m. Europos Bendrijų Taryba priėmė direktyvą dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės, nes panaikinus sistemingus tikrinimus prie Europos Bendrijos vidaus sienų, atsirado būtinybė priimti veiksmingas taisykles, kurios leistų valstybėse narėse kontroliuoti šaunamųjų ginklų įsigijimą ir laikymą bei perdavimą kitai valstybei narei.

Šioje direktyvoje nustatyti minimalūs bendrieji amžiaus, patikimumo reikalavimai asmenims, siekiantiems įgyti ginklus, taisyklės, skirtos ginklų judėjimui Bendrijoje, ginklų klasifikacija bei apibrėžimai¹²³.

Ši direktyva yra ypač svarbi ir Lietuvos nacionalinėje teisėje, nes dabartinis Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas yra ruoštas atsižvelgiant į jos nuostatas.

2008 m. gegužės 21 d. priimta Europos parlamento ir Tarybos direktyva, kuri iš dalies pakeitė anksčiau minėtąją direktyvą. Jos nuostatos buvo suderintos su Jungtinių Tautų Protokolu dėl neteisėtos šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybos ir prekybos jais, pridėdamo prie Konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Dėl vis platesnio perdarytų ginklų paplitimo Europos Bendrijos valstybėse narėse, pakeistas šaunamojo ginklo apibrėžimas. Taip pat nustatytas ilgesnis duomenų saugojimo laikas registruose, kuriuose kaupiama informacija apie ginklus (pratęstas nuo 10 iki 20 metų)¹²⁴.

¹²³ 1991 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės// http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=11620&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas:2008-10-02.

¹²⁴ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/51/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:179:0005:01:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 200-10-02.

Taip pat reikia paminėti konvenciją dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo, kurioje šaunamųjų ginklų klausimams paskirtas visas 7 skyrius. Valstybės, pasirašiusios šią konvenciją, įsipareigoja suderinti savo nacionalinius aktus su minėtojo skyriaus nuostatomis. Jame nustatytas draudžiamų ginklų, ginklų, kuriems įgyti reikalingi leidimai, sąrašas, reikalavimai asmenims, kurie nori įsigyti ginklus, pareigos keistis informacija tarp valstybių nustatymas¹²⁵.

Visi paminėti tarptautiniu lygiu priimti aktai ir sutartys yra reikšmingos ir Lietuvai, kadangi daugelis jų nuostatų perkeliama ir į mūsų nacionalinę teisę.

4.1.3. Įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys ginklų apyvartos kontrolę bei jų suderinamumo problemas.

Ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančios teisės normos gali būti įtvirtinamos atskiru teisės aktu ir detalizuojamos poįstatyminiais teisės aktais arba įtraukiamos į kodifikuotus teisės aktus, pavyzdžiui, Baudžiamąjį kodeksą (Kalifornijos valstija)¹²⁶.

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis ginklų apyvartos kontrolę Lietuvoje, yra Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, kurio redakcija įsigaliojo 2003 m. liepos 1 d. Jis įtvirtina ginklų ir šaudmenų klasifikaciją, suskirsto juos į atitinkamas kategorijas, nustato ginklų ir šaudmenų apyvartos, jų kontrolės esmines nuostatas, nustato subjektų, kurių veikla siejasi su ginklais ir šaudmenimis, teises ir pareigas. Šis įstatymas kurtas atsižvelgiant į Europos Sąjungos 1991 m. birželio 18 d. direktyvą dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės, 1978 m. birželio 18 d. Europos konvenciją dėl privačių asmenų šaunamųjų ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės.

2008 m. birželio 21 d. įsigaliojo nauji Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo pakeitimai – patikslinti kai kurie apibrėžimai, aiškiau suformuluoti reikalavimai fizinių asmenų, norinčių įsigyti ginklą, fizinei ir psichinei būklei, atskirais punktais atskirtos ligos ir fizinės negalios, trukdančios tinkamai elgtis su ginklu dėl įrašymo į įskaitą dėl alkoholizmo, narkomanijos bei psichikos sutrikimų. Liberalizuota šaudmenų prekybos rinka – trumpųjų šaunamųjų ginklų savininkai gali įsigyti šaudmenų ne tik Ginklų fonde, bet ir įmonėse, turinčiose teisę verstis ginklų prekyba. Ankstesnioji nuostata, draudusi įmonėms prekiauti trumpųjų ginklų šaudmenimis, buvo suformuluota siekiant apriboti šaudmenų nelegalią prekybą, tačiau asmenys, prekiaujantys ginklais, surado šautuvų modelius, pritaikytus šaudyti šoviniiais, skirtais

¹²⁵ Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo // Europos Bendrijų oficialusis leidinys. 2000, Nr. L 239/19.

¹²⁶ Dangerous Weapons Control Law. Part 4, Title 2 California Penal Code, etc. For Internal DOJ Use//<http://ag.ca.gov/firearms/dwcl/12020.php>; prisijungimo laikas: 2008-10-03.

trumpiesiems ginklams (9 mm Para ir .38 Special kalibrų) ir taip įrodė, jog gali prekiauti minėtais šoviniais, kadangi šie nėra skirti tik trumpiesiems šaunamiesiems ginklams¹²⁷.

Taip pat pakeistos teisės normos, draudusios asmenims savigynai įsigyti ir turėti B, C kategorijų trumpuosius šaunamuosius ginklus, kurių kalibras didesnis kaip 9 mm, savigynai skirtuose ginkluose naudoti dėtuves, kurių talpa viršija 13 šovinių. Prie D kategorijos priskirti ginklai, kurie yra visiškai netinkami naudoti pagal jų tiesioginę paskirtį, prietaisai ir daiktai, sukonstruoti kaip svoriniai gabaritiniai maketai. Palengvinta D kategorijos ginklų įvežimo į Lietuvą tvarka – leidžiama be leidimo įvežti vieną D kategorijos ginklą (dujinis pistoletas ar revolveris, ne daugiau kaip 50 jiems skirtų šovinių, šaltieji ginklai). Vertindami paskutinius pakeitimus galime teigti, kad jie iš dalies liberalizavo ginklų apyvartos kontrolę.

Atskirai reikėtų paminėti 2001 m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimą Nr. 436. Konstituciniam teismui buvo pateiktas prašymas dėl tuo metu galiojusios Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo redakcijos ir 1998 m. balandžio 10 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 436 patvirtintų Medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių (šiuo metu jos jau nebegalioja) nuostatų, draudžiančių išduoti leidimus įsigyti civilinius ar medžioklinius ginklus asmenims, įrašytiems į profilaktinę ar operatyvinę įskaitą, atitikties Konstitucijos 29 str. 1 d. ir 31 str. 1 ir 6 d. Konstitucinis Teismas nutarė, kad Konstitucijos 29 str. įtvirtintas visų asmenų lygybės principas nepaneigia to, kad įstatyme tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas. Įstatymų leidėjas, turėdamas pareigą užtikrinti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, ginti žmogaus teises ir laisves, gali nustatyti ginklų ir šaudmenų patekimo į civilinę apyvartą, jų laikymo, naudojimo, leidimų įsigyti ginklą išdavimo sąlygas ir tvarką. Taigi, kiek tai būtina visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai užtikrinti, tam tikroms asmenų kategorijoms gali būti nustatytos skirtingos leidimų įsigyti ginklą sąlygos¹²⁸.

Be Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo, šią sritį taip pat reguliuoja įvairūs poįstatyminiai teisės aktai – Vyriausybės nutarimai, policijos generalinio komisaro įsakymai, Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti priimti teisės aktai, Ginklų fondo direktoriaus leidžiami įsakymai, kurie savo ruožtu nustato taisykles, padedančias tinkamai įgyvendinti įstatymą.

¹²⁷ Pocius J. Ginkluotės paslaptys ir galimybės//www.kam.lt/EasyAdmin/sys/files/12-17_2.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-03.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 "Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo" patvirtintų medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 33-1108.

Tačiau atlikę poįstatyminių teisės aktų analizę galime pastebėti, kad egzistuoja tam tikri prieštaravimai tarp aukštesnę teisinę galią turinčio Ginklų ir šaudmenų apyvartos kontrolės įstatymo ir minėtų teisės aktų.

Policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. V-362 „Dėl Fizinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo“¹²⁹ patvirtintų taisyklių 27 punktą nustatė, kad asmenys norintys įsigyti pirmąjį šaunamąjį ginklą savigynai, sportui, ar gavę jį kaip dovaną, privalo išlaikyti šaunamojo ginklo savigynai įsigijimo, laikymo, nešiojimosi ir naudojimo egzaminą ar asmens bei turto saugotojo pirminio parengimo egzaminą, prieštaravo Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 13 str. 4 d., kur nustatyta, kad sportui B, C kategorijų ginklus, jų šovinius gali įsigyti ir turėti ne jaunesni kaip 16 metų Lietuvos Respublikos nuolatiniai gyventojai – šaudymo sporto organizacijų nariai bei juridiniai asmenys, gavę leidimą. Dėl to iš asmenų, siekiančių įsigyti šaunamąjį ginklą sporto tikslais buvo reikalaujama išlaikyti atitinkamą egzaminą, nors įstatyme tokio reikalavimo nebuvo. Šis prieštaravimas aukštesnės galios teisės aktui buvo ištaisytas tik 2008 rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. 5-V-498¹³⁰. Taigi iki tol buvo pažeidžiamos asmenų, kurie įsigyja ginklus sporto tikslais, teisės dėl to, kad sukuriamos papildomos kliūtys leidimo įgijimui, nenumatytos įstatyme.

Policijos generalinio komisaro įsakyme „Dėl juridinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo“, pakeistame 2008 m. liepos 22 d. nustatyta, kad karo istorijos klubai, turintys senovinių šaunamųjų ginklų, gali įsigyti ir laikyti iki 100 kg parako ir 1000 kapsulių, gavę atitinkamą teritorinės policijos įstaigos leidimą. Tuo tarpu Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme tėra nustatyta ginklų savininkams ir valdytojams galimybė įsigyti ir laikyti iki 1 kg parako bei 200 kapsulių. To paties įstatymo 13 str. 14 d. tėra nustatyta, kad karo istorijos klubai šaudmenis gali įsigyti gavę leidimą.

Kai kurių autorių nuomone, problema yra vadovaujantis Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu sudarytos Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modelius ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti, priimami sprendimai.

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad komisija kai kuriais sprendimais peržengė savo kompetenciją, nusprendusi, kad medžiokliniai ir koviniai peiliai nėra ginklai¹³¹. Tačiau reikėtų pastebėti, kad šis sprendimas iš esmės neprieštarauja Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo nuostatomis – šiame yra nustatyta, kad draudžiami šaltieji duriamieji, pjaunamieji ginklai,

¹²⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. V-V-362 „Dėl fizinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 63-2875.

¹³⁰ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2008 m. rugsėjo 3 d. įsakymas Nr. 5-V-498 „Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymo Nr. V-362 "Dėl Fizinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo" pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 104-4012.

¹³¹ Kurapka E., Malevsky H., Pečkaitis J. S., Vaitkevičius E. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85).

atitinkantys tam tikrus kriterijus, tokius kaip ilgis, geležtės paaštrinimas iš abiejų pusių ir t.t. Galime nurodyti ir kitą problemą – ši komisija yra pripažinusi, kad svaidomieji peiliai priskiriami D kategorijos ginklams, kai tuo tarpu Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 7 str. 3 d. 7 p. nustatyta, kad svaidomojo pobūdžio ginklai yra draudžiami civilinėje apyvartoje.

Taigi, kaip galime pastebėti, ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančių teisės aktų sistemoje egzistuoja tam tikri prieštaravimai, galintys potencialiai pažeisti ginklų apyvartoje dalyvaujančių asmenų teises ir sutrikdyti nuoseklų teisės aktų veikimą.

4.2. Institucijos, įgyvendinančios ginklų apyvartos kontrolę Lietuvoje ir užsienio valstybėse.

Tam, kad būtų galima efektyviai įgyvendinti ginklų, jų pagrindinių dalių, šaudmenų ir priedėlių apyvartos kontrolę, ir tuo pačiu garantuoti privatiems asmenims (piliečiams) kontroliuojamą jų teisių įgyvendinimą teisėtai įgyti ir naudoti šiuos padidinto pavojaus objektus, reikalingos kompetentingos institucijos su kvalifikuotu personalu ir pakankamais ištekliais.

Pasaulyje praktika šiuo klausimu yra pakankamai įvairi. Ginklų apyvartos kontrolės funkcijos arba suteikiamos jau esančioms valstybinėms institucijoms (pavyzdžiui, teisėsaugos arba karinėms institucijoms) arba sukuriamos specializuotos institucijos (RENAR Argentinoje), kurių pagrindinė funkcija yra ginklų apyvartos kontrolė. Plačiai paplitęs ir tarpinis variantas, kai ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinimu užsiima tiek specializuotos institucijos, tiek ir policijos įstaigos.

Lietuvos Respublikoje ginklų apyvartos kontrolė teisės aktais patikėta Vidaus reikalų ministerijai¹³² (Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos, teritorinėms policijos įstaigoms), Ginklų fondui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės¹³³, taip pat Ekspertų komisijai daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti¹³⁴, tai pat kitoms institucijoms.

Ypač svarbios įgyvendinant ginklų apyvartos kontrolę yra policijos įstaigos. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos išduoda licencijas įmonėms, kurios nori importuoti, eksportuoti B, C, D kategorijų ginklus, šaudmenis bei jų dalis (išskyrus tuos ginklus, kuriuos teisę turi importuoti tik Ginklų fondas), prekiauti civilinėje apyvartoje, verstis tirų, šaudyklų eksploatacija ūkiniais komerciniais tikslais, nuomoti ginklus medžioklei. Privatūs

¹³² Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467.

¹³³ Lietuvos Respublikos Ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 67-2396.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Vyriausybės direktoriaus 2003 m. birželio 25 d. įsakymas „Dėl Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti personalinės sudėties patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.61-2826.

fiziniai asmenys, turintys atitinkamus teritorinių policijos įstaigų išduotus leidimus įgyti vienokios ar kitokios kategorijos ginklus ir norintys juos įgyti bei atsivežti į Lietuvą, taip pat turi gauti atitinkamą Policijos departamento prie VRM leidimą. Tarpininkai, siekiantys tarpininkauti tarp ginklų, šaudmenų, jų dalių gamintojų, importuotojų, eksportuotojų, prekiautojų, privalo užsiregistruoti šioje institucijoje.

Teritorinės policijos įstaigos atlieka ypač svarbias funkcijas ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinimo procese. Išanalizavę Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo, taip pat kitus teisės normų aktus, reglamentuojančius šių įstaigų veiklą ginklų apyvartos kontrolės srityje, nuostatas, galime sugrupuoti policijos teritorinių įstaigų atliekamas funkcijas:

- 1) leidimų išdavimo ir panaikinimo – teritorinės policijos įstaigos suteikia leidimus asmenims, siekiantiems įgyti B, C, D (lygiavamzdžių vienašūvių šautuvų) kategorijų šaunamuosius ginklus, o atsiradus teisės aktuose nustatytiems pagrindams atitinkamai panaikina šiuos leidimus;
- 2) atitinkamų kategorijų šaunamųjų ginklų, kuriems įgyti reikalingas leidimas, registravimo ir perregistravimo;
- 3) informacijos tvarkymo – teritorinės policijos įstaigos tvarko civilinėje apyvarčioje esančių ginklų, jų savininkų ir valdytojų apskaitą;
- 4) patikrinimų atlikimo – teritorinių policijos įstaigų pareigūnai atlieka asmenų, kurie įgyja ginklus, patikrinimą, taip pat periodiškai tikrina ginklų laikymo ir saugojimo vietas, ar šios atitinka nustatytus teisės aktų reikalavimus;
- 5) ginklų saugojimo – teritorinės policijos įstaigos saugo ginklus tol, kol egzistuoja tam tikros aplinkybės, dėl kurių negalima laikyti ginklų ar šaudmenų pas jų savininką.

Ginklų fondas aprūpina valstybės institucijas, juridinius asmenis ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, specialiosiomis priemonėmis, o fizinius asmenis – B, C kategorijų trumpaisiais ginklais bei šaudmenimis. Šios institucijos funkcijas pagal jų pobūdį galima skirstyti į kelias grupes:

- 1) informacijos, susijusios su ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, kitomis specialiosiomis priemonėmis, tvarkymas. Ginklų fondas renka, analizuoja ir kaupia informaciją apie ginklus, kitus minėtus objektus, naujus modelius, technines charakteristikas, teikia fiziniams ir juridiniams asmenims turimą informaciją apie ginklus, taip pat apie jų apyvartą Lietuvoje, taip pat ginklų apyvartą, tvarko Valstybinį ginklų registrą;

- 2) licencijų išdavimas ir atėmimas – Ginklų fondas išduoda licencijas, verstis ginklų, šaudmenų, ginklų dalių gamyba, taisyti, perdirbti ginklus ir šaudmenis. Ginklų fondas, nustatęs pažeidimus gali sustabdyti licencijos galiojimą arba ją atimti;
- 3) aprūpinimas ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, kitomis specialiosiomis priemonėmis – ši institucija perka ir parduoda (perduoda) valstybės institucijoms šaunamuosius ginklus, kitas priemones pagal patvirtintus pirkimų planus ar sutartis, perka ir parduoda fiziniams bei juridiniams asmenims B ir C kategorijų trumpuosius šaunamuosius ginklus bei jų šaudmenis;
- 4) kitos funkcijos – paimtų ginklų ir šaudmenų realizavimas ir sunaikinimas.

Ekspertų komisija daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti sudaryta vadovaujantis 2003 m. balandžio 29 d. Vyriausybės nutarimu Nr. „Dėl Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“. Ši komisija skirsto konkrečių daiktų, įrenginių modelius, priskiriamus ginklams ar šaudmenims, į kategorijas pagal jų pavojingumo laipsnį. Šią instituciją sudaro Ginklų fondo, Policijos departamento, Lietuvos kariuomenės Aprūpinimo departamento, Kriminalistinių tyrimų centro, Lietuvos teismo ekspertizės centro, Valstybės saugumo departamento atstovai¹³⁵.

Jungtinėse Amerikos Valstijose ypatingą vaidmenį federaliniu lygmeniu atlieka Alkoholio, tabako, šaunamųjų ginklų ir sprogmenų biuras (Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives). Ši institucija užsiima ne tik federalinių nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu ginklų, sprogmenų laikymu, gaminimu ir naudojimu, alkoholio ir tabako kontrabanda, tyrimu ir prevencija, bet ir reguliuoja ginklų apyvartą, per licencijų išdavimą ginklų, šaudmenų, sprogmenų pirkimui, įgijimui, prekybai ginklais tarp valstijų srityje¹³⁶.

Jungtinėse Amerikos Valstijose leidimus ginklams turėti ir (ar) nešioti išduoda pakankamai įvairios institucijos – pavyzdžiui, Floridoje leidimą nešioti paslėptą ginklą (licence to carry concealed weapon) suteikia Žemės ūkio ir vartotojų aptarnavimo departamentas (Department of Agriculture and Consumer Services)¹³⁷.

Rusijos Federacijoje civilinių ir tarnybinių ginklų apyvartos kontrolę įgyvendina vidaus reikalų sistemos institucijos ir institucijos, įgaliotos Rusijos Federacijos vyriausybės išduoti

¹³⁵ 2003 m. balandžio 29 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 551 „Dėl Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1951.

¹³⁶ ATF National Firearms Act Handbook // http://www.atf.gov/firearms/nfa/nfa_handbook/0607nfa_handbook-rev.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

¹³⁷ The 2008 Florida Statutes. Chapter 790. Weapons and Firearms// http://www.flsenate.gov/Statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&URL=Ch0790/ch0790.htm; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

licencijas civilinių ir tarnybinių ginklų gamybai, o taip pat institucijos, prižiūrinčios valstybinių standartų laikymąsi šios valstybės teritorijoje¹³⁸.

Savo kompetencijos ribose civilinių ir tarnybinių ginklų apyvartos kontrolės įgyvendinime dalyvauja Rusijos Federacijos vidaus reikalų ministerija, Ekonomikos ministerija, Pramonės ir prekybos ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija ir Kultūros ministerija. Ekonomikos ministerija išduoda licencijas, atlieka kitus veiksmus susijusius su licencijomis, skirtomis civilinių ir tarnybinių ginklų gamybai. Ši ministerija kartu su Vidaus reikalų ministerija ir Pramonės ir prekybos ministerija užtikrina minėtų ginklų techninių ir kriminalistinių reikalavimų atitikimą. Sveikatos apsaugos ministerija atlieka biologinius, medicininius ir analitinius cheminius bandymus su civiliniais ginklais ir jiems skirtais šaudmenimis. Kultūros ministerija organizuoja ir įgyvendina istorinę, kultūrinę, meninę kolekcionuojamų ir konfiskuotų ginklų, jiems skirtų šaudmenų, taip pat ginklų kopijų (replikų) ekspertizę¹³⁹.

Latvijos Respublikoje ginklų, sudedamųjų šaunamųjų ginklų dalių, šaudmenų, sprogmenų, specialiųjų priemonių apyvartos kontrolę vykdo valstybinė policija, prižiūrdama kaip fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems išduoti atitinkami leidimai (licencijos) laikosi nustatytų teisės normų aktuose reikalavimų¹⁴⁰.

Pietų Afrikos Respublikoje esminį vaidmenį įgyvendinant ginklų apyvartos kontrolę atlieka policijos įstaigos. Šaunamųjų ginklų kontrolės įstatymas plačius įgaliojimus suteikia Pietų Afrikos policijos tarnybos nacionaliniam komisarui, kuris, vadovaujantis šio teisės akto nuostatomis, yra Šaunamųjų ginklų registratorius. Jis turi prižiūrėti Centrinį šaunamųjų ginklų registrą, paruošti mokymosi programą kompetencijos su šaunamaisiais ginklais testavimui, atlikti tyrimus šaunamųjų ginklų politikos srityje, skirti policijos pareigūnus Šaunamųjų ginklų pareigūnais. Centrinį šaunamųjų ginklų registrą administruoja Centrinio šaunamųjų ginklų registro biuras. Asmenys, kuriems buvo atsisakyta suteikti kompetencijos sertifikatą, licenciją, leidimą ar šie dokumentai buvo atšaukti ar kurių atžvilgiu buvo priimtas administracinis aktas, galintis pažeisti jų teises, šiuos veiksmus gali apskųsti Apeliacinei komisijai (ikiteisminei ginčų nagrinėjimo institucijai).

Saugos ir saugumo ministras (Minister of Safety and Security) gali Vyriausybės laikraštyje (Gazette) paskelbti atitinkamus ginklus uždraustais, gali nustatyti sąlygas, kurioms esant suteikiama licencija prekiauti ginklais, taisyti ginklus, tvirtina Apeliacinės komisijos

¹³⁸ Rusijos federalinis įstatymas „Apie ginklus“ (Федеральный закон "Об оружии", 1996). Interneto svetainė < www.consultant.ru/popular/weapon; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

¹³⁹ Постановление Правительства РФ от 21 июля 1998 г. N 814 „О мерах по регулированию оборота гражданского и служебного оружия и патронов к нему на территории Российской Федерации“. <http://zakon.kuban.ru/orug/pp`814.htm>; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

¹⁴⁰ Latvijos Respublikos ginklų apyvartos įstatymas (2002 m. birželio 6 d., neoficialus vertimas rusų k.)// <http://talks.guns.ru/forummessage/126/203819.html>; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

narius, taip pat gali sudaryti laikinas ministerijos komisijas, kurios padėtų jam spręsti klausimus, susijusius su šaunamųjų ginklų apyvartos kontrole¹⁴¹. Lietuvoje vidaus reikalų ministras tokių galių neturi, o ginklus uždrausti gali anksčiau minėta komisija.

Estijoje civilinių ginklų ir šaudmenų apyvartos kontrolę įgyvendina policijos įstaigos, o ginklų ir šaudmenų išvežimą, įvežimą kontroliuoja Mokesčių ir muitų departamentas¹⁴².

Apibendrinus pasaulio valstybių praktiką instituciniu aspektu galima pastebėti, kad tokie ginklų apyvartos kontrolės klausimai kaip leidimų išdavimas privatiems fiziniams ar juridiniams asmenims, ginklų registracija dažniausiai patikima policijos įstaigoms, o klausimų, susijusių su komercinės ūkinės veiklos reguliavimu, sprendimas dažniau perduodamas specializuotoms institucijoms. Efektyvi ir skaidri ginklų apyvartos kontrolė priklauso ne tik nuo kompetentingai paruoštų teisės aktų, bet taip pat ir nuo juos įgyvendinančių institucijų veiklos.

4.3. Leidimų sistema Lietuvoje ir užsienio valstybėse.

Leidimų sistema – tai teisės normomis sureguliuota visuomeninių santykių, kylančių dėl leidimų išdavimo užsiimti vienokia ar kitokia veikla, visuma tarp vykdomosios valdžios institucijų ir fizinių bei juridinių asmenų,¹⁴³.

Leidimų sistemos tikslas yra piliečių, visuomenės ir valstybės apsauga. Tam tikros veiklos rūšys yra naudingos (pvz. ginklų gamyba), tačiau jei jos netinkamai įgyvendinamos, be atitinkamos kontrolės, gali sukelti žalingų padarinių visuomenei. Todėl tam tikros veiklos rūšys galimos tik tada, kai tam yra suteiktas kompetentingos institucijos leidimas (licencija). Leidimo galiojimas priklauso nuo konkrečių juridinių faktų.

Leidimų sistemoje galima išskirti keturis pagrindinius elementus:

- 1) nustatytas draudimas. Jis gali būti įtvirtintas teisės normomis tiesiogiai arba netiesiogiai. Dažniausiai draudimas įtvirtinamas netiesiogiai;
- 2) leidimų išdavimas, įgyvendinamas viešojo valdymo institucijų. Šiame santykiyje fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems išduodami leidimai nėra organizaciškai pavaldūs minėtoms institucijoms;
- 3) tęstinis santykis tarp valdžios ir ne valdžios subjektų, kuris pasireiškia tikrinimu, kaip subjektai, kuriems yra suteikti leidimai, laikosi taisyklių;

¹⁴¹ Firearms Control Act of Republic of South Africa// www.acts.co.za/firearms/firearms_control_act_2000.htm; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

¹⁴² Estijos ginklų įstatymas (neoficialus vertimas rusų k.)// <http://talks.guns.ru/forummessage/139/281182.html>; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

¹⁴³ Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Старилов Ю. Н. Административное право. Учебник для вузов. Москва: Норма, 2005. С. 428.

- 4) prievartos priemonių pritaikymas siekiant nutraukti ar užkirsti kelią taisyklių pažeidimams, asmenų, pažeidusių šias taisykles patraukimas teisinėn atsakomybėn¹⁴⁴.

Leidimų įsigyti ginklą, licencijų užsiimti komercine ūkine veikla ginklų apyvartos kontrolės srityje, išdavimas yra pozityviojo teisės taikymo pavyzdžiai. Pozityvusis teisės taikymas egzistuoja tada, kai konkretus asmuo pats negali įgyti subjektinės teisės, kuri yra suteikiama ar pripažįstama objektinės teisės, tačiau reikalingas atitinkamas jos įforminimas¹⁴⁵. Tokio įforminimo reikia tam, kad būtų galima įsitikinti, ar asmuo, norintis įgyti teisę į ginklą, atitinka specialius reikalavimus (amžius, išlaikytas egzaminas, patvirtinantis asmens žinias, susijusias su žiniomis apie ginklus, tam tikrų aplinkybių, tokių kaip teistumas, įrašymo į sveikatos priežiūros įskaitą dėl alkoholizmo, narkomanijos nebuvimas).

Derėtų atkreipti dėmesį į tai, jog įvairių valstybių praktikoje leidimo ir licencijos sąvokos pakankamai dažnai vartojamos tapačia prasme – pavyzdžiui, concealed carry licence – paslėpto nešiojimo licencija, o tuo tarpu JAV Aliaskos valstijos teisiniuose aktuose naudojamas concealed handgun permit terminas¹⁴⁶, licencijos terminas taip pat naudojamas leidimo prasme Rusijos, Jamaikos teisės aktuose. Pietų Afrikos Respublikos šaunamųjų ginklų įstatyme naudojami terminai licencija (licence) ir leidimas (permit). Licencija įvardijamas tiek leidimas asmenims įgyti ginklus savigynos, sporto ir kitais tikslais, tiek dokumentas, kuriuo leidžiama juridiniams asmenims užsiimti komercine veikla, susijusia su ginklų prekyba, gamyba, ginklų taisymu. O terminas „permit“ vartojamas apibūdinant leidimą įsigyti šaudmenis, eksportuoti, importuoti, vežti tranzitu, transportuoti ginklus.

Leidimas paprastai suprantamas bendrąja prasme kaip teisė ką nors atlikti, tą teisę žymintis dokumentas¹⁴⁷.

Leidimus galima klasifikuoti įvairiais pagrindais. Pagal tai, kam yra išduodami leidimai, galima skirti leidimus, kurie išduodami fiziniams asmenims ir juridiniams asmenims. Pagal tai, kokius veiksmus suteikiama teisė fiziniam ar juridiniam asmeniui atlikti vienu ar kitu leidimu, gali būti skiriami leidimai:

- 1) leidimas įsigyti ginklus, dažniausiai tuo pačiu suteikiantis teisę įgyti ir atitinkamus šaudmenis;

¹⁴⁴Ten pat. C. 429.

¹⁴⁵ Šedbaras S. Bendrojo administracinio proceso teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje: problemos ir sprendimai: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S)/MRU – V., 2005. P. 50.

¹⁴⁶ Interneto svetainė <http://www.dps.state.ak.us/statewide/permitslicensing/concealedhandguns.aspx>; prisijungimo laikas: 2008-10-21.

¹⁴⁷ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas; redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyr. red.)...[et al.].4 – asis leid.- Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst. P. 359.

- 2) leidimas nešiotis ginklus. Leidimas nešiotis ginklus gali būti skirtas atvirajam nešiojimui arba paslėptam nešiojimui (paprastai pasaulio valstybių praktikoje vyrauja pastarasis variantas);
- 3) leidimas laikyti ginklus;
- 4) leidimas įvežti ar išvežti ginklus.

Leidimai taip pat klasifikuojami pagal tikslus, kuriems jie išduodami – tai gali būti leidimai, skirti ginklo įgijimui ir turėjimui savignos tikslais, medžioklei, sportui, profesinei veiklai, kolekcionavimui. Nuo tikslo priklauso ir išduodamo leidimo galiojimo terminas (atskirai galima paminėti, kad Lietuvoje leidimas, neatsižvelgiant į tai, kokiam tikslui įgyjamas ginklas, galioja penkis metus), pavyzdžiui, Pietų Afrikos Respublikoje leidimas turėti ginklą savignai galioja penkis metus, leidimas turėti ginklą medžioklei, sportui, kolekcionavimui – dešimt metų.

Paprastai leidimų įsigyti, laikyti, nešiotis ginklą sistema nustatoma atsižvelgiant į ginklų pavojingumą. Lietuvoje leidimai įsigyti ginklus reikalingi A, B, C, kai kuriems D kategorijos ginklams.

Dėl neatitikimo tarp Ekspertų komisijos priimto sprendimo ir Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo nuostatų kyla problema. Vadovaujantis Ekspertų komisijos sprendimu, į valstybę įvežamiems ar importuojamiems D kategorijos dujiniamis ginklams leidimas suteikiamas tik jei šie ginklai atitinka nustatytus reikalavimus, tačiau pagal Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 37 str. 1 d. fiziniai asmenys gali įsivežti vieną D kategorijos ginklą be jokio kompetentingų institucijų leidimo (taigi ir be patikrinimo). Tokiu būdu į valstybę gali teisėtai patekti ginklai, iš esmės neatitinkantys nustatytų teisės aktų reikalavimų.

Atskirai reikėtų paminėti Europos šaunamojo ginklo leidimą, kuris patvirtina ginklo priklausymą asmeniui ir suteikia teisę šį ginklą bei jam skirtus šaudmenis įvežti į Europos Sąjungos valstybes nares. Atkreiptinas dėmesys, kad šis leidimas suteikiamas tik medžiotojams ir šauliams (sporto tikslais)¹⁴⁸.

Išanalizavus Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo ir kitų poįstatyminių teisės aktų nuostatas, galima išskirti tam tikrus privalomus etapus, reikalingus ginklui įsigyti ir turėti:

- 1) Prašymo pateikimas - asmuo, kuris siekia įgyti ginklą, teritorinei policijos įstaigai pateikia prašymą ir kitus dokumentus, kurių reikia;
- 2) Patikrinimo atlikimas – pareigūnas, gavęs dokumentus, organizuoja patikrinimą, reikalingą nustatyti, ar pareiškėjas ir su juo susiję asmenys (jei pareiškėjas fizinis asmuo – kartu gyvenantys asmenys, vyresni kaip 14 m.) atitinka teisės aktų reikalavimus ne vėliau kaip per 45 d.;

¹⁴⁸ 1991 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės.
http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=11620&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2008-11-02.

- 3) Sprendimo leisti (neleisti) įsigyti ginklą priėmimas ir pareiškėjo informavimas;
- 4) Patikrinimas dėl saugių ginklo laikymo sąlygų – teritorinė policijos įstaiga, pareiškėjo, kuriam leista įsigyti ginklą, prašymu patikrina, ar yra tinkamos sąlygos laikyti ginklą;
- 5) Leidimo įsigyti ginklą suteikimas – jei asmuo per nustatytą laikotarpį pateikia kvitus, patvirtinančius valstybės rinkliavos sumokėjimą, egzamino išlaikymo pažymėjimą, pažymą dėl tinkamų sąlygų laikyti ginklą, teritorinė policijos įstaiga išduoda leidimą ginklui įsigyti;
- 6) Ginklo įsigijimas ir įregistravimas teritorinėje policijos įstaigoje;
- 7) Leidimo laikyti (nešiotis) ginklo išdavimas;

Jei policijos įstaiga atsisako išduoti leidimą įsigyti ginklą, pareiškėjas ar jo įgaliotas asmuo gali apskusti sprendimą Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 12 str. 5 d. nustatyta tvarka – per 30 dienų policijos generaliniam komisarui, kuris priima sprendimą per tokį patį laikotarpį. Ši ikiteisminė tvarka yra privaloma. Kaip galima pastebėti analizuojant Vyriausiojo administracinio teismo praktiką, pareiškėjai pakankamai dažnai praleidžia terminą apskusti sprendimą ikiteismine tvarka arba iš viso nepasinaudoja šia tvarka¹⁴⁹.

Licencija yra oficialus dokumentas, kuriuo įmonėms, įstaigoms, organizacijoms, privatiems asmenims suteikiama teisė verstis tam tikros rūšies veikla¹⁵⁰. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.78 straipsnyje nurodyta, kad įstatymų nustatytais atvejais juridiniai asmenys gali imtis tam tikros rūšies veiklos tik tada, kai gauna įstatymų nustatyta tvarka išduotą licenciją¹⁵¹. Licencijavimo procesas yra ypatinga oficialaus patvirtinimo arba pripažinimo sistema, susijusi su ūkinio subjekto teise vykdyti tam tikros rūšies veiklą laikantis taisyklių, norminių reikalavimų ir standartų¹⁵². Lietuvoje licencijos verstis ūkine komercine veikla ginklų srityje išduodamos neterminuotam laikui. Lietuvoje licencijuojama ginklų, A kategorijos priedėlių, šaudmenų, ginklų dalių gamyba, ginklų ir su jais susijusių priedėlių, šaudmenų eksportas, importas, prekyba civilinėje apyvartoje, ginklų taisymas, perdirbimas, tirų ir šaudyklų eksploatavimas, taip pat ginklų nuoma.

Ūkinė komercinė veikla, susijusi su ginklais, licencijuojama ir prižiūrima visame pasaulyje. JAV licencijas ūkinei komercinei veiklai, susijusiai su Nacionalinio šaunamųjų ginklų

¹⁴⁹ Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis Nr. AS¹⁵-159/2006, 2007 m. lapkričio 22 d., Nr. AS¹⁶-537/2007.

¹⁵⁰ Andruškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 93.

¹⁵¹ Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵² Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 215.

įstatymo reglamentuojamomis ginklų, jų priedėlių rūšimis (lygiavamzdžiai šautuvai, kurių vamzdžiai trumpesni nei 18 colių, graižtviniai šautuvai, kurių vamzdžiai trumpesni nei 12 colių, ginklai, užmaskuoti kaip kiti objektai, automatiniai ginklai ir t.t.) ir kurios taip pat apibrėžiamos kaip šaunamieji ginklai, vadovaujantis Ginklų kontrolės įstatymu, išduoda Alkoholio, tabako, šaunamųjų ginklų ir sprogmenų biuras. Šios licencijos galioja 3 metus. Licencijuojama veikla yra ginklų gaminimas, importavimas, eksportavimas, prekyba jais. Asmenys (fiziniai asmenys, korporacijos, kompanijos, asociacijos, firmos, akcinės bendrovės) pateikiantys prašymus suteikti licencijas, turi atitikti tokius nustatytus reikalavimus, kaip amžius, nepatekti į asmenų, kuriems draudžiama verstis tokia veikla (prohibited persons), sąrašą ir t.t. Turi būti gaunama licencija kiekvienai atskirai vietai, kur bus vykdoma komercinė veikla.

Pietų Afrikos Respublikoje privalomai licencijuojama tokia veikla kaip prekyba ginklais ir šaudmenimis, ginklų ir šaudmenų gamyba, taip pat ginklų taisymas ar konstrukcijos keitimas.

4.4. Ginklų registravimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse.

Registracija apibrėžiama kaip reiškinių, faktų užrašymas apskaitai arba tam, kad jiems būtų galima suteikti teisėtumą¹⁵³.

Registravimo procesas teisinėje literatūroje vertinamas kaip administracinis teisinis režimas, kai fiziniai ir juridiniai asmenys priverstinai patenka į atitinkamų valdymo institucijų administravimo, kuris yra pagrįstas specialių teisės aktų reikalavimais, sritį ir kaip administracinė priemonė, kuria kontroliuojama fizinių ir juridinių asmenų veikla, leidžiama ar draudžiama atlikti tam tikrus veiksmus¹⁵⁴.

Lietuvoje A, B, C, kai kurie D kategorijų šaunamieji ginklai registruojami šiuose registruose: Valstybinis ginklų registras, žinybiniai ginklų registrai, kuriuose kaupiami duomenys apie specialaus statuso subjektų turimus ginklus ir Civilinėje apyvarčioje esančių ginklų registras, Ieškomų ginklų registras (šis registras, vadovaujantis Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. gegužės 12 d. įsakymu Nr. 5-V-296 laikomas žinybiniu¹⁵⁵, tačiau pagal Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymą, žinybiniai registrai yra duomenų apie specialaus statuso subjektų turimus ginklus rinkinys). D kategorijai priklausantys ginklai, kuriems nereikalingas leidimas, nėra registruojami, tik pardavimo metu įrašomi į nustatytos formos žurnalą.

¹⁵³ Tarptautinių žodžių žodynas / ats. redaktorius Kvietkauskas V. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P. 419.

¹⁵⁴ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 215.

¹⁵⁵ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. gegužės 12 d. įsakymas Nr. 5-V-296 „Dėl Ieškomų ginklų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. Nr.58-2076.

Valstybinis ginklų registras, kuriame kaupiami oficialūs duomenys apie Lietuvos Respublikoje įregistruotus ginklus, jų savininkus ar valdytojus, importuotus, eksportuotus, įvežtus į Lietuvos teritoriją ar išvežtus iš jos, sunaikintus ginklus, buvo įkurtas 2003 m. rugpjūčio 28 d. Šį registrą tvarko Ginklų fondas.

Vadovaujanti civilinėje apyvartoje esančių ginklų registro įstaiga yra Policijos departamentas prie VRM. Registrą taip pat tvarko Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras ir teritorinės policijos įstaigos. Šis registras tvarkomas vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės registrų įstatymu, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu ir kitais teisės aktais¹⁵⁶.

JAV federaliniu lygmeniu registruojami tie ginklai, kuriuos reglamentuoja Nacionalinis šaunamųjų ginklų įstatymas ir kurie nepriklauso federalinei valdžiai. Jie registruojami Nacionalinėje šaunamųjų ginklų registracijos ir perdavimo apskaitoje (National Firearm Registration and Transfer Record). Šiuo atveju registracija apima šaunamojo ginklo identifikaciją, registracijos datą ir asmens, kuriam priklauso ginklas, identifikaciją ir adresą. Šiuos ginklus gali registruoti valstijų institucijos, gamintojai, importuotojai, asmenys, kuriems ginklai perleidžiami.

Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2008/51/EB nustato reikalavimą valstybėms narėms – kompiuterizuotą sistemą, kurioje būtų saugomi duomenys apie šaunamuosius ginklus ne trumpiau kaip dvidešimt metų.

Šaunamųjų ginklų registracijos kai kuriose valstybėse atsisakyta – 1984 m. Naujoje Zelandijoje registracija nutraukta po to, kai tai rekomendavo policija dėl resursų, kurių reikėjo šiam procesui¹⁵⁷, stokos.

Vis dėlto reikėtų manyti, kad ginklų registracija yra reikalinga – tai padeda valstybės institucijoms žinoti, kiek ir kokio tipo ginklų cirkuliuoja ginklų apyvartoje ir atitinkamai imtis priemonių efektyviam ginklų kontrolės įgyvendinimui ir tuo pačiu visuomenės ir valstybės saugumo užtikrinimui. Atsižvelgdama į statistinius duomenis, valstybė gali priimti teisingus sprendimus, pastebėti vienokias ar kitokias tendencijas šioje srityje.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame skyriuje, galima teigti, kad organizuojant Lietuvos ginklų apyvartos kontrolę ir ją įgyvendinant ypač didelę įtaką turi tarptautinės teisės, ypač Europos Sąjungos, lygiu suformuotos teisės normos. Tačiau tinkamam organizavimui ir įgyvendinimui gali kliudyti prieštaravimai tarp teisės aktų, reglamentuojančių šią sritį.

¹⁵⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. rugsėjo 19 d. įsakymas Nr. 5-V-558 „Dėl civilinėje apyvartoje esančių ginklų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 114-4193.

¹⁵⁷ Császár F. Gun Control and the Reduction of the Number of Arms. A WFSA White Paper, 2000. www.wfsa.net/adobe_documents/Csaszar.pdf; prisijungimo laikas: 2008-11-10.

IŠVADOS

1. Atlikus tyrimą galima teigti, kad tyrimo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino.
2. Ginklų apyvartos kontrolės tikslas yra efektyvus ginklų judėjimo visuomenėje reguliavimas siekiant užtikrinti žmogaus, visuomenės ir valstybės saugumą bei viešąją tvarką.
3. Ginklų apyvartos kontrolės užuomazgų galima pastebėti jau nuo antikos laikų, tačiau pasaulyje ginklų apyvarta pradėta detaliai reglamentuoti tik dvidešimtojo amžiaus pradžioje tokiose valstybėse kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Vokietija, Didžioji Britanija sukūrus leidimų ir licencijų sistemą, įtvirtinus ginklų registraciją, kontroliuojančias institucijas, nustatčius ginklų savininkų teises ir pareigas, draudžiamų ginklų rūšis.
4. Nepaprastai didelę reikšmę nacionalinės teisės normoms, reglamentuojančioms ginklų apyvartos kontrolę, daro tarptautiniai susitarimai, o taip pat ir Europos Sąjungos teisės aktai, nustatantys pagrindines kryptis ir rekomendacijas valstybėms, siekiant užtikrinti skaidrų ginklų apyvartos kontrolės procesą ir didesnę saugumą pasaulyje. Tarptautinės teisės normos perkeliamos ir į nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius ginklų apyvartos kontrolę.
5. Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių ginklų apyvartą ir jos kontrolę, sistemoje egzistuojantys prieštaravimai, tam tikrų ginklų apyvartos sričių nepakankamai detalus reglamentavimas gali ne tik apsunkinti ginklų apyvartos kontrolės efektyvų įgyvendinimą, bet taip pat ir pažeisti asmenų, dalyvaujančių ginklų apyvartoje, teises.
6. Teisinėje valstybėje negalimas atvejis, kai poįstatyminiai teisės aktai, tokie kaip policijos generalinio komisaro įsakymai, Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti priimami sprendimai, įtvirtina nuostatas, prieštaraujančias aukštesniems teisės aktams.
7. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme nepakankamai detaliai reglamentuojami nešaunamieji ginklai – šias spragas siekiama užpildyti kitų institucijų kuriamomis teisės normomis, kurios ne visada atitinka Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo nuostatas. Dėl to tampa neaišku, į kokią kategoriją patenka vieni ar kiti ginklai, kokia jų nešiojimo tvarka.
8. Skirtingai nuo kai kurių užsienio valstybių, Lietuvos Respublikoje nėra numatyta administracinė atsakomybė už tokios ūkinės komercinės veiklos, kaip ginklų gamyba ir taisymas, pažeidimus.

PASIŪLYMAI

Pateikę šias išvadas, galime pateikti ir tam tikrus pasiūlymus, kaip būtų galima pagerinti ginklų apyvartos kontrolės organizavimą ir įgyvendinimą:

1. Pašalinti prieštaravimus tarp Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo ir tokių poįstatyminių teisės aktų kaip policijos generalinio komisaro įsakymai, Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti priimami sprendimai.
2. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme nustatyti galutinį, tiksliai apibrėžtą draudžiamų civilinėje ginklų apyvartoje nešaunamųjų smogiamojo ir svaidomojo pobūdžio ginklų sąrašą, nes šiuo metu įtvirtintas draudžiamų nešaunamųjų ginklų sąrašas nėra baigtinis, dėl to jis pasižymi neapibrėžtumu.
3. Administracinių teisės pažeidimų kodekse nustatyti atsakomybę už ginklų ir šaudmenų gamybos pažeidimus. Nuobaudas už šiuos pažeidimus galėtų skirti Ginklų fondo darbuotojai (ši institucija išduoda licencijas gaminti ir taisyti ginklus, taigi geriausiai galėtų kontroliuoti kaip laikomasi teisės normų aktų nustatytų reikalavimų):
„Ginklų, ginklų priedėlių ir šaudmenų gamybos tvarkos pažeidimas – užtraukia baudą nuo penkių šimtų iki tūkstančio litų.“
4. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme nustatyti asmenų, kurie naudojami šaudyklų ir tirų paslaugomis, minimalų amžių – 16 metų.
5. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme siūlytume įtvirtinti ginklų apyvartos kontrolės apibrėžimą – tai valstybinio reglamentavimo priemonių visuma, kurios paskirtis yra daryti poveikį ginklų, jų priedėlių ir šaudmenų gaminimui, pardavimui, perdavimui, įgijimui, laikymui, nešiojimui, pervežimui, remontui, panaudojimui, sunaikinimui ir kitiems veiksams.
6. Taip pat reikėtų nustatyti savadarbio šaunamojo ginklo sąvoką, nes sunku apibrėžti iki kokio laipsnio pakeistos konstrukcijos ginklas tampa savadarbiu. Šiam klausimui išspręsti galima pasitelkti kriminalistikos moksle įtvirtintas žinias.

GINKLŲ APYVARTOS KONTROLĖS ORGANIZAVIMAS IR ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Edvardas Arštikys

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: ginklų apyvartos kontrolė, ginklų apyvarta, šaunamieji ginklai, nešaunamieji ginklai, administracinė teisė.

Nuo seniausių laikų ginklai yra neatsiejami nuo žmonijos istorijos – jie naudojami tiek ginant tam tikrus interesus, tiek puolant - karinių konfliktų metu, asmenims ginant teises į gyvybę, sveikatą, nuosavybę. Kadangi ginklai kelia potencialų pavojų stabilumui ir rimčiai visuomenėje, ši sritis turi būti detaliam reglamentuojama tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu.

Šis tyrimas yra teorinio taikomojo pobūdžio. Ginklų apyvartos kontrolės tema, nors ir nestokojanti dėmesio kriminalistikoje bei kriminologijoje, Lietuvoje administracinės teisės požiūriu nėra detaliam nagrinėta, tad tyrimas galėtų būti naudingas tiriant ginklų apyvartos kontrolės instituto prigimtį, istorinę raidą, organizavimo ir įgyvendinimo problemas.

Tyrime autorius analizuoja ir vertina ginklų apyvartos kontrolės organizavimą ir įgyvendinimą Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Įvertinamos problemos, galinčios neigiamai paveikti ginklų apyvartos kontrolės efektyvumą, tokios kaip prieštaravimai tarp ginklų apyvartos kontrolę reglamentuojančių teisės aktų, tam tikrų sričių nepakankamai detalus reglamentavimas, pateikiami jų sprendimo pasiūlymai.

Tyrime naudojami dokumentų analizės, istorinis ir lyginamasis metodai.

Baigiamąjį magistro darbą sudaro keturi skyriai. Pirmajame skyriuje analizuojama ginklo ir ginklų apyvartos sampratos, atskleidžiama jų svarba. Antrajame skyriuje tiriama ginklų apyvartos kontrolės samprata, jos rūšys, kriminologinis vertinimas. Trečiajame skyriuje apžvelgiama ginklų apyvartos kontrolės istorinė raida Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Ketvirtajame analizuojami teisės aktai, reglamentuojantys ginklų apyvartos kontrolę, ją įgyvendinančių institucijų sistema ir veikla.

ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF WEAPONS CONTROL IN LITHUANIA AND FOREIGN COUNTRIES

Edvardas Arštikys

SUMMARY

Key words: weapon control, weapon circulation, firearms, blank weapons, administrative law.

Weapons were inseparable part of mankind conflict history from the oldest times – they are used both to defend and to attack during various conflicts, to defend right to live, property in the lawful act of self-defence. Since weapons can cause potential danger to stability and public safety, this sphere has to be regulated both in national and international levels in great detail.

This research is of theoretical and applicable nature. The theme of weapon control is widely analysed in forensics and criminology, but it lacks detailed research in administrative law of Lithuania. Thus this master work could be useful in researching the nature of weapon control, development of this institute in Lithuania and foreign countries and also the main problems met while organizing and implementing weapon control.

The author analyses and estimates organization and implementation of weapon control in the Republic of Lithuania and foreign countries. Problems which can have negative influence on effectiveness of weapon control such as contradictions between acts regulating this sphere, insufficient regulation, etc. were estimated.

Such methods as document analysis, historical and comparative methods of study were used in this research.

The master work consists of four parts. The concepts of weapon and weapon circulation are analysed, the significance of these concepts is revealed in the first part. The conception of weapon control, variety of its types, criminological aspect are examined in the second part. The third part gives us detailed historical development of weapon control in Lithuania and foreign countries. Acts of law, regulating weapon control and the system of weapon control institutions are analysed in the fourth part of the master work.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Jungtinių Tautų 1980 metų konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas) // Valstybės žinios. 2004, Nr.122-4461.
3. Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo // Europos Bendrijų oficialusis leidinys. 2000, Nr. L 239/19.
4. EU Code of conduct on Arms Export//
http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/codeofconduct.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-02.
5. 1991 m. birželio 18 d. Tarybos direktyva dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės//
http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=11620&p_query=&p_tr2=2;
prisijungimo laikas: 2008-10-02.
6. 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/51/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės.
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:179:0005:01:LT:HTML>; prisijungimo laikas 2008-10-02.
7. Protokolas prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2005, Nr.12-358
8. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=325275&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2008-08-29.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 11, 26, 35, 49, 54, 55, 207, 231, 231(2), 231(3), 232(1), 232(2), 232(4), 232(5), 232(6), 234, 234(1), 234(2), 234(3), 234(4), 236, 285, 287, 288, 289, 290, 294, 295, 312 straipsnių pakeitimo ir papildymo 132(1), 214(1), 312(1), 321(2) straipsniais įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 17-397.

11. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
12. Dėl leidimo įsigyti, laikyti ir nešiotis šaunamuosius ginklus savigynai bei dėl neteisėtai įgytų ir laikomų šaunamųjų ginklų, šaudmenų ar sprogstamųjų medžiagų savanoriško atidavimo // Valstybės žinios. 1994, Nr. 5-66.
13. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467.
14. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 11-281.
15. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 44-1073. Ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 67-2396.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 "Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo" patvirtintų medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 33-1108.
17. 1991 m. gruodžio 24 d. Vyriausybės nutarimas „Dėl leidimo įsigyti šaunamuosius ginklus savigynai“. Valstybės žinios. 1992, Nr. 7-187.
18. 1994 m. kovo 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 187 „Dėl šaunamųjų ginklų savigynai bei jų šaudmenų įsigijimo, laikymo, nešiojimosi ir naudojimo tvarkos patvirtinimo. Valstybės žinios. 1994, Nr. 22-365.
19. 1994 m. rugsėjo 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 831 „Dėl lygiavamzdžių šautuvų savigynai bei jų šaudmenų įsigijimo, laikymo ir naudojimo tvarkos patvirtinimo“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 71-1344.
20. 1998 m. balandžio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 436 „Dėl Ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 1998, Nr. 37-974.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas „Dėl ginklų registro reorganizavimo į valstybinį ginklų registrą ir valstybinio ginklų registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 82-3750.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas „Dėl prekybos ginklais, šaudmenimis, jų dalimis tarpininkų registravimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2344.

23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas „Dėl ginklų ir šaudmenų gabenimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.52-2341.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas „Dėl ginklų taisymo, ginklų ir šaudmenų perdirbimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.52-2339.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 662 „Dėl ginklų, šaudmenų, jų dalių gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.52-2338.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas „Dėl kai kurių rūšių veiklos, susijusios su ginklų ir šaudmenų apyvarta, licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ Nr. 666 // Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2342.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl apdovanojimo ginklais taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 43-1410.
28. 2003 m. balandžio 29 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 551 „Dėl Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. Nr. 42-1951.
29. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2002 m. lapkričio 5 d. įsakymas „Dėl trumpųjų graižtvinių šaunamųjų ginklų išbandymo, tūtelių ir kulku kolekcijų sudarymo, tvarkymo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr.109-4839.
30. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos finansų ministro ir Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos vyriausybės direktoriaus 2003 m. liepos 9 d įsakymas „Dėl ginklų paėmimo, perduotų realizuoti ginklų fondui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ginklų tinkamumo naudoti nustatymo, vertės apskaičiavimo ir tolesnio panaudojimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.71-3248.
31. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas „Dėl pareigūnų apdovanojimo ginklais už nepriekaištingą tarnybinių pareigų atlikimą, jų laikymo, nešiojimo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.69-3142.
32. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. lapkričio 6 d. įsakymas. „Dėl ginklų, šaudmenų, jų dalių kolekcionavimo, parodų organizavimo taisyklių patvirtinimo“ // /Valstybės žinios. 2003, Nr. 106-4780.
33. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymas „Dėl laikino ginklų, šaudmenų saugojimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.63-2877.

34. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymas „Dėl juridinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.63-2876.
35. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gegužės 12 d. įsakymas „Dėl reikalavimų, keliamų patalpoms, kuriose vykdoma ginklų, šaudmenų, jų dalių apyvarta, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.49-2191.
36. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. rugsėjo 19 d. įsakymas „Dėl civilinėje apyvartoje esančių ginklų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.114-4193.
37. Ginklų fondo prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2004 m. lapkričio 30 d. įsakymas „Dėl į Lietuvos Respubliką įvežtų (importuotų) šaunamųjų ginklų žymėjimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr.178-6619, 2005. Nr.55-1912.
38. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. kovo 14 d. įsakymas „Dėl policijos įstaigų šaudymo tirų ar šaudyklų, jų teritorijų įrengimo bei ginklo naudojimo tirtė ar šaudykloje taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.37-1216.
39. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymas „Dėl fizinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.1-15.
40. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. gegužės 12 d. įsakymas Nr. 5-V-296 „Dėl Ieškomų ginklų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. Nr.58-2076.
41. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2008 m. rugsėjo 3 d. įsakymas Nr. 5-V-498 „Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. birželio 23 d. įsakymo Nr. V-362 "Dėl Fizinių asmenų ginklų ir šaudmenų civilinės apyvartos ir jos kontrolės taisyklių patvirtinimo" pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 104-4012.
42. Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Vyriausybės direktoriaus 2004 m. lapkričio 30 d. įsakymas „Dėl į Lietuvos Respubliką įvežtų (importuotų) šaunamųjų ginklų žymėjimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr.178-6619, 2005 Nr.55-1912.
43. Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Vyriausybės direktoriaus 2003 m. gruodžio 12 d. įsakymas „Dėl Pažymų apie ginklų, skirtų kolekcijų sudarymui, pripažinimą visiškai netinkamais naudoti išdavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.119-5462.
44. Lietuvos Respublikos ginklų fondo prie Vyriausybės direktoriaus 2003 m. birželio 25 d. įsakymas „Dėl Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai

- jų kategorijai priskirti personalinės sudėties patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr.61-2826.
45. Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2004 m. vasario 11 d. posėdžio protokolo Nr. 1 išrašas // Valstybės žinios. 2004, Nr.32-1050.
 46. Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2005 m. kovo 7 d. posėdžio protokolo išrašas // Valstybės žinios. 2005, Nr.38-1267.
 47. Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2007 m. balandžio 23 d. posėdžio protokolo išrašas // Valstybės žinios. 2007, Nr.47-1852.
 48. Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2007 m. balandžio 23 d. posėdžio protokolo išrašas // Valstybės žinios. 2007, Nr.47-1852
 49. Ekspertų komisijos daiktų, įrenginių modeliams ginklams bei konkrečiai jų kategorijai priskirti 2008 m. sausio 28 d. posėdžio protokolo Nr. 7 išrašas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 26-964.
 50. 1996 m. vasario 12 d. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo projekto aiškinamasis raštas, parengtas Vidaus reikalų ministerijos// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=25555&p_query=ginkl%F8%20ir%20%F0audmen%F8&p_tr2=2. Prisijungimo laikas:2008-09-28.
 51. OSCE Document on Small Arms and Light weapons// <http://www.fas.org/asmp/campaigns/smallarms/osce-sa.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-10-01.
 52. EU Programme for Preventing and Combating Illicit Trafficking in Conventional Arms// www.fas.org/asmp/campaigns/smallarms/euprogram.htm. Prisijungimo laikas: 2008-10-02.
 53. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 54 sesija <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/242/48/PDF/N9924248.pdf?OpenElement>. Prisijungimo laikas: 2008-10-01.
 54. Pietų Afrikos Respublikos šaunamųjų ginklų kontrolės įstatymas (Firearms Control Act of Republic of South Africa)// www.acts.co.za/firearms/firearms_control_act_2000.htm; prisijungimo laikas 2008-10-15.

55. Jungtinių Amerikos Valstijų Nacionalinis šaunamųjų ginklų įstatymas (National Firearms Act, 1934). http://www.atf.gov/pub/fire-explo_pub/nfa.htm. Prisijungimo laikas: 2008-09-26.
56. Jungtinių Amerikos Valstijų ginklų kontrolės įstatymas. Gun Control Act. Interneto svetainė < http://www.atf.gov/pub/fire-explo_pub/gca.htm>. Prisijungimo laikas: 2008-09-26.
57. Jungtinių Amerikos Valstijų šaunamųjų ginklų savininkų apsaugos įstatymas (Firearms Owner's Protection Act, 1986). <http://www.law.cornell.edu/uscode/18/921.html>; prisijungimo laikas 2008-09-26.
58. Dangerous Weapons Control Law. Part 4, Title 2 California Penal Code, etc. For Internal DOJ Use// <http://ag.ca.gov/firearms/dwcl/12020.php>. Prisijungimo laikas: 2008-08-28.
59. 1917 m. Meksikos konstitucija// <http://www.ilstu.edu/class/hist263/docs/1917const.html>. Prisijungimo laikas: 2008-10-01.
60. 1991 m. Kolumbijos konstitucija// http://confinder.richmond.edu/admin/docs/colombia_const2.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-01.
61. 1987 m. Haičio konstitucija <http://pdba.georgetown.edu/constitutions/haiti/haiti1987.html>; Prisijungimo laikas: 2008-10-01.
62. Jamaikos šaunamųjų ginklų įstatymas (Firearms Act)// www.fla.gov.jm/firearmsact.htm. Prisijungimo laikas: 2008-09-02.
63. Argentinos ginklų ir sprogmenų įstatymas (Act on Weapons and Explosives). <http://www.renar.gov.ar/english/acts/leyes/pdf/Act-20492.pdf>; prisijungimo laikas 2008-08-29.
64. Rusijos federalinis įstatymas „Apie ginklus“ (Федеральный закон "Об оружии", 1996). <http://www.consultant.ru/popular/weapon/>; prisijungimo laikas: 2008-10-08.
65. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. N 195-ФЗ (КоАП РФ) (с изменениями и дополнениями). <http://www.interlaw.ru/law/docs/12025267/12025267/12025267-034.htm>; prisijungimo laikas 2008-08-29.
66. Постановление Правительства РФ от 21 июля 1998 г. N 814 „О мерах по регулированию оборота гражданского и служебного оружия и патронов к нему на территории Российской Федерации“. <http://zakon.kuban.ru/orug/pp`814.htm>; prisijungimo laikas: 2008-10-08.

67. Brazilijos nusiginklavimo statutas. Estatuto do Desarmamento (Statute of Disarmament). www.iansa.org/regions/samerica/documents/statute-of-disarmament.pdf; prisijungimo laikas: 2008-09-02

Specialioji literatūra

68. Andruškevičius A. Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
69. Andruškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
70. Bakaveckas A. Lietuvos vykdomoji valdžia. Vilnius: leidykla „Eugrimas“, 2007.
71. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
72. Bekarija Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. Vilnius: „Mintis“, 1992.
73. Hartink A. Pistoletai ir revolveriai. Enciklopedinis žinynas. Vilnius: Aktėja, 2003.
74. Kavolis A. Ginklų apyvartos reglamentavimas Lietuvos Respublikoje // Policija, 2007, Nr. 6 (70-408).
75. Keinys S. ir kiti. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
76. Kurapka E., H. Malevski, Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. Vilnius: Eugrimas, 1998.
77. Kurapka E., Malevsky H., Pečkaitis J. S., Vaitkevičius E. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas baudžiamosios teisės ir kriminalistikos kontekste // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85).
78. Tarptautinių žodžių žodynas / ats. redaktorius Kvietkauskas V. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
79. Pataševs V., Masiulionis S. Ginklų kontrolės ir apyvartos teisinių aktų sąvadas. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1998.
80. Pocius J. Ginkluotės paslaptys: norai ir galimybės// http://www.kam.lt/EasyAdmin/sys/files/12-17_2.pdf// Prisijungimo laikas: 2008-08-29.
81. Styvensonas J. Šiuolaikiniai šaunamieji ginklai. Vilnius: Gamta, 1997.
82. Šedbaras S. Bendrojo administracinio proceso teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje: problemos ir sprendimai:daktaro dis. soc . mokslai: teisė (01 S)/MRU – V., 2005.

83. Vaitkevičius E. Ginklo pavojingumo sąvoka teisėje ir kriminalistikoje // Jurisprudencija. 2007, Nr. 5(95).
84. Vaitkevičius E. Dėl ginklų paskirties nustatymo svarbos taikant jų apyvartos ribojimus // Jurisprudencija. 2007, Nr. 11(101).
85. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius:Justitia, 2004.
86. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000
87. Žukovskis J., Urbonavičius A. Šaunamasis savigynos ginklas. Vilnius: UAB „Tužlita“, 1999.
88. Adam R. The World's Most Powerful Handguns and Rifles. London: Orange Books, 1996.
89. Connolly S. Encyclopedia of Rifles & Handguns. A Comprehensive Guide to Firearms. London: Grange Books, 1997.
90. Császár F. Gun Control and the Reduction of the Number of Arms. A WFSA White Paper, 2000. Interneto svetainė www.wfsa.net/adobe_documents/Csaszar.pdf; prisijungimo laikas: 2008-11-10.
91. Greenwood C. Cross Sectional Study of the Relationship Between Levels of Gun Ownership and Violent Deaths. http://www.wfsa.net/adobe_documents/Cross_Sectional_Study.PDF, prisijungimo laikas 2008-05-02.
92. Halbrock P. S. Nazi Firearms Law and the Disarming of German Jews. Arizona Journal of International and Comparative Law, No. 3, 483-535. P. 485. <http://www.stephenhalbrook.com/article-nazilaw.pdf>, prisijungimo laikas 2009-09-26.
93. Kates D., Mauser G. Would Banning Firearms Reduce Murder and Suicide? A Review of International and some domestic Evidence// http://www.law.harvard.edu/students/orgs/jlpp/Vol30_No2_KatesMauseronline.pdf prisijungimo laikas: 2008-09-25.
94. Killias M. Gun Ownership, Suicide and Homicide: an International Perspective. http://www.unicri.it/wwk/publications/books/series/understanding/19_GUN_OWNERSHIP.pdf. Prisijungimo laikas: 2008-09-29.
95. Killias M. Guns, Violent Crime, and Suicide in 21 Countries// <http://publications.law.uvt.nl/upload/2008125928230053126811.pdf>. Prisijungimo laikas: 2008-09-25.
96. Kopel D. B., Gallant P., Eisen J. D. The Human Right of Self-Defence. <http://www.davekopel.com/2A/LawRev/The-Human-Right-of-Self-Defense.pdf>; prisijungimo laikas 2008-09-20.

97. Kopel D. Japanese Gun Control//
http://www.davekopel.org/2A/LawRev/Japanese_Gun_Control.htm#fn67, prisijungimo laikas 2008-09-25.
98. Warlow T. Firearms, the Law, and Forensic Ballistics. London: CRC Press, 2004.
99. Wellford Ch., Pepper J., Petrie C. and others. Firearms and Violence: A Critical Review. Washington DC: The National Academies Press, 2004.
http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=10881&page=109. Prisijungimo laikas 2009-09-29.
100. ATF National Firearm Act Book.
http://www.atf.gov/firearms/nfa/nfa_handbook/index.htm; prisijungimo laikas: 2008 rugpjūčio 29 d.
101. Small Arms Survey 2007: Guns and the City. Cambridge: University Press, 2007//
<http://www.smallarmssurvey.org/files/sas/publications/yearb2007.html>; prisijungimo laikas: 2008-05-02.
102. Бахрах Д., Россинский Б., Старилов Ю. Административное право. Учебник для вузов. Норма, 2005.
103. Бородин Ц., Громыко Ц. Административное право. Курс лекций. Санкт-Петербург: ГУАП, 2007.
104. Корецкий Д. А., Солоницкая Э. В. Оружие и его незаконный оборот. Криминологическая характеристика и предупреждение. Санкт-Петербург: <<Юридический центр Пресс>>, 2006.
105. Мурэ Ж. Н. Революеры и пистолеты мира. Москва: АСТ, 1998.
106. Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса. Москва: Юринформцентр, 1998.

Interneto svetainės

107. www.wodc.nl/images/ewb02moe_Summary_tcm44-57360.pdf
108. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/london/6369707.stm
109. http://en.wikipedia.org/wiki/Gun_politics_in_Mexico
110. <http://books.google.com/books?id=V3w3dqCYyT0C&pg=PA8&lpg=PA8&dq=roman+slaves+%22carry+weapons%22&source=web&ots=fskT211Nuy&sig=pJlpT2J3eXvv4D AVX7vBVjnbhR8#PPA8,M1>
111. http://en.wikipedia.org/wiki/Gun_politics_in_the_United_Kingdom
112. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/amendIXs1.html>
113. <http://www.press.uchicago.edu/Misc/Chicago/493636.html>

114. <http://www.renar.gov.ar/english/inicio.asp>
115. <http://www.law.cornell.edu/uscode/18/921.html>
116. http://en.wikipedia.org/wiki/Gun_law_in_the_United_States
117. http://en.wikipedia.org/wiki/Referendum_concerning_the_prohibition_of_the_sale_of_firearms_and_ammunition. Prisijungimo laikas: 2008-10-01.
118. <http://www.cdc.gov/>
119. <http://www.enotes.com/public-health-encyclopedia/gun-control>.
120. http://www.sniper.nnov.ru/manual_izh799t.pdf

Teismų praktika

121. Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis Nr. AS¹⁵- 159 / 2006.
122. Vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 22 d. nutartis Nr. AS¹⁶- 537/2007.
123. District of Columbia, et al., Petitioners v. Dick Anthony Heller. Interneto svetainė <http://www.supremecourtus.gov/opinions/07pdf/07-290.pdf>, prisijungimo data 2008-09-25.